

V Ljubljani, dné 1. sušca 1893.

DOM IN SVET
ILUSTROVAN LIST
za
LEPOSLOVJE in ZNANSTVO

Leto
VI.

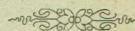
Štev.
3.

UREJUJE
Dr. Francišek Lampe.
Tiska
KATOL. TISKARNA.

EGUNTER

Vsebina III. zvezka.

	Stran
1. Baudouin de Courtenay. Sestavil G. K.	97
2. Lovčeva poroka. Zložil J. Slemec	100
3. Spoznanje. Zložil Anton Medved	100
4. Iz nove dôbe. Spisal Ivan Sovrán	101
5. Kako se je ženil Kobaležev Matija? Vesela povest.—Spisal Podgoričan	110
6. Med valovi življenja. Povest. — Spisal Dobrávec	118
7. Na tuji zemlji. XI. (Bratom v tujini.) Zložil M. O.	123
8. Labodja pesem. Zložil Anton Medved	124
9. O svéčnici. Zložil M. Opeka	124
10. O tiskanih slikah. Spisal dr. Fr. L.	125
11. Iz Novega Mesta v Bosno. Piše dr. J. Marinko	131
12. Slovenska domovina	136
13. Slovstvo	138
<p>A. Slovensko slovstvo. Knjige „Matice Slovenske“: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska. Spisal S. Rutar. — Slovensko-nemški slovar. Uredil M. Pleteršnik. — Anton Janežičev slovensko-nemški slovar. Predelal in pomnožil France Hubad. — Duhovski Poslovnik. Sestavil Martin Poč. — Zbirka zakonov. Priredil dr. Iv. Dečko. — Levstikovi zbrani spisi. Uredil Frančišek Levec. — Slovensko gledališče. Spisal Anton Trstenjak. — Kratek nauk o glasbi. Spisal Anton Nedved.</p> <p>B. Hrvaško slovstvo. Koluničev zbornik. — Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1892. C. Češko slovstvo. Slovstveni paberki s Češkega. Zbral univ. doc. dr. Jos. Tumpach.</p>	
14. Razne stvari	143
<p>Naše slike. — † Josip Marn. — Ivan Pucher, svetlopisec.</p>	

Slike.

1. V izdelovalnici tiskanih slik	97
2. Ivan Pucher, svetlopisec	97
3. Jan Ignacy Mieczysław Baudouin de Courtenay. (Po fotografiji narisal Jos. Germ)	99
4. Gregor Rihar na Blejskem Jezeru. (Po fotografiji Pucherjevi narisal J. Zeplichal)	105
5. Dolina Bele Vode v Tatrah. (Risal H. Grobinski)	113
6. Pagoda Alu-Wihara pri Malali na Ceylonu. (Po fotografiji)	121
7. Imenitna egipčanska gospa. (Podkraljeva mati.) (Po fotografiji)	129
8. Bosanski Turek. (Po fotografiji)	134
9. Grad Podbrežje v Beli Krajini. (Po fotografiji narisal Jos. Germ)	137

NAZNANILO. Ostalo nam je precěj posameznih številčk lanskega in predlanskega leta. Dijakom jih damo izvod po 10 kr., več izvodov skupaj še ceneje.

Pri upravnistvu se še dobita letnika IV. in V. po 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vez. po 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

V izdelovalnici tiskanih slik.

Baudouin de Courtenay.

(Sestavil G. K.)

Hitro in krepko je napredovalo v poslednjih tridesetih letih raziskavanje slovanskih, kakor sploh indoevropskih jezikov. Med velike učenjake na tem polju so stopili tudi Slovani. Kdo ne pozna našega Miklošiča!

Mnogi naši čitatelji so že slišali ime Baudouin de Courtenay. Tudi ta je velik slovanski jezikoslovec in se je mnogo bavil s Slovenci in njih jezikom. Preiskal je razna njihova narečja in kazal posebno zanimanje za našo domovino. Zato je prav, da se ga tudi mi spomnimo ter ga pokažemo čitateljem v sliki in kratkem sestavku.

Baudouin de Courtenay Jan Ignacij Miečislaw je poljski jezikoslovec. Rodil se je leta 1845. v Radzymijah v Varšavski guberniji iz stare francoske rodovine, ki se je pred davnim časom naselila na Poljskem. Leta 1871. je bil

docent primerjajočega jezikoznanstva na Petrograjskem vseučilišču.

Leta 1872. in 1873. je šel v inozemstvo, da se je še bolj poučil v svojem predmetu. Na Nemškem je poslušal najboljše učenjake indoevropskih jezikov, v Milanu na Laškem pa slavnega Ascolija. V tem času je tudi potoval po Slovenskem, kar bomo slišali pozneje.

L. 1875. postane redni profesor primerjajočega jezikoznanstva na vseučilišču v Kazanu, leta 1883. pa je bil poklican na vseučilišče v Derpt, kjer uči še dandanes. — Naše ministerstvo bi si ga bilo rado pridobilo leta 1874. za Krakovsko vseučilišče. Toda ostal je zvest svoji domovini in ruski vladi, na katere stroške se je šolal po inozemstvu.

Baudouin je jako omikan, stoječ na vrhuncu znanstva in svoje stroke, ponos

Ivan Pucher,
svetlopisec.

Slovanstva, dika raznih učenih zavodov. To priča njegova temeljita in marljiva slovstvena delavnost.

Temeljite učene razprave in sestavke je pisal v sedmih jezikih: v slovenskem, poljskem, češkem, nemškem, francoskem, laškem in v ruskem, v katerem je objavil največ del. Razven teh umeva več azijskih jezikov: tatarski, turški, i. dr.

V letih 1872.—1876. je potoval večkrat po Slovenskem. Preživel je jedno celo leto v naši domovini, največ na Goriškem, zlasti med Rezijani, katerih narečje je on izmed vseh jezikoznancev najprej in najbolje preučil in opisal. Bival je nekaj časa v Cirknem in zapisal pravljice, pozneje objavljene v «Archiv-u», mudil se je v Brdih, dolgo časa tudi v Gorici, kjer je mnogo občeval s slovenskimi rodoljubi in jih učil tudi ruščine.¹⁾ Takrat je razglasil v listku «Slov. Naroda» (l. 1872., št. 90. in 106.) poziv, da naj se zapisuje narodno blago. Popisal je tudi način, kako naj se to godi in zvršuje. Svoj namen je izrazil tako: «Moja želja je sebrati, kakor mogoče več tvarine za popisovanje razločkov med posameznimi dijalekti slovenskega jezika». Ker ima imenovani poziv znanstveno ceno, razglasil ga je pozneje v «Zurnalu ministerstva narodnago prosveščeniya». V istem listu je temeljito popisal v ruskem jeziku «Bohinsko-posavske govore». V letih 1872. in 1873., ko je bival na Slovenskem,

¹⁾ Bil je preprostega vedenja. Prijatelj nam je pripovedoval, da so ga Ločani videli, ko je hodil bos. Kajpada se je zdelo čudno, da tako hodi vseučiliški profesor. Tudi Poljanskim starim možakarjem se je zdelo čudno, da jim je plačal gospod v gostilni za pijačo in smodke, radovedno pa poslušal njih govorjenje. Baudouin sam je govoril gladko in lepo slovensščino, zlasti dobro je znal opazovati mnogotere razlike v izgovarjavi, kakoršne so po raznih krajih.

Uredn.

razglasil je tudi v Soči (v listku): «Nektere opazke», katere je knjigar Pater-nolli pozneje ponatisnil z naslovom: »Nektere opazke ruskega profesorja na Slovenskem. Ponatis iz Soče. Gorica 1873.» Posebno pozornost sta med učenim svetom vzbudili knjigi o Slovencih-Rezijanih: «Opyt fonetiki rezijanskih govorov». Petrograd. 1875. in «Rezijansky katehizis». Petrograd. 1875. Poslednjega rokopis je dobil pri nekem trgovcu, rojenem Rezijanu, v Mariboru.

V Jagićevem «Archiv für slavische Philologie» VIII. knjiga l. 1885. je priobčil: »Sprachproben des Dialektes von Cirkno», kjer razven glasniških opazek priobčuje devet narodnih pravljic in več drugega slovstva.

V poljščini, svojem materinem jeziku, je napisal: «Rozbiór gramatyki polskiej księdza Malinovskiego. Odbitka z „Niwi“ Warszawa.» 1875. Iz češčine je preložil: «Dra. J. Ew. Purkyniego: O korzyściach z ogólnego rozprzesskzenienia laciniskiego sposobu pisanja w dziedzinie jezyków slowianskich. Warszawa. 1865.» Fr. Bol. Kwietka: «Popularna nauka wychowania. Warszawa. Wende i Spolki. 1865.» in več drugih razprav. Posebno se pa odlikujejo njegovi spisi, objavljeni v ruskem jeziku. Mimo zgoraj omenjenih del je napisal: O drevnepolskom jazykê do XIV. st. Lipsko 1870. Potem je razglasil v raznih letnikih prej imenovanega «Žurnala ministerstva narodnago prosveščeniya» temeljite kritične razprave: »Nêskoljko slov po povodu obščeslavjanskoj azbuky«. 1871. Drugo leto potem razpravlja: »Vzsledovanije jazyka drevne-slovenskago prevoda XIII. Slova Grigorija Bogoslova po rukopisê Imp. Publičnoj Biblioteki XI. veka A. Budiloviča». In leta 1873. ocenjuje: «Laut- und Formenlehre der Polabischen Sprache von August Schleicher».

Samostojno v nemščini je izdal: «Uebersicht der slav. Sprachenwelt im Zusammenhange mit den anderen ario-europäischen Sprachen». Lipsko. 1884.

Poleg tega je spisal v raznih znanstvenih letnikih in časopisih in v raznih jezikih mnogo učenih razprav, ki se odlikujejo po učenosti in so v ponos Slo-

Jan Ignacy Mieczislaw Baudouin de Courtenay.

(Po fotografiji narisal Jos. Germ.)

vanstvu. Tako n. pr.: «Slav. sbornik», «Russ. filol. vĕstnik», prej imenovani «Žurnal», »Atti della IV. Confer. internazionale degli orientalisti« (Fir. 1881), «Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung» itd.

Že iz tega pregleda je čitatelj spoznal, da je Baudouinovo znanje in delovanje res obširno. Toliko bodi dovolj, da ga naši čitatelji vsaj nekoliko poznajo. Slavnemu jezikoslovcu in prijatelju Slovencev kličemo: Na mnogaja leta!

Lovčeva poroka.

Stojí na gori lovec mlad,
V dolíno se ozíra;
Z desnico briše si solzé,
Levico v puško vpíra.

Krog njega cvet in ptičji spev,
Nad njim je nebes jasni;
Obdaje skalnih ga vrhov
Planinski pas prekrasni.

S čerí pozdravlja ga sladkó
Brhka planinska roža;
Z doline glas zvona zvoní,
Mu mlado lice boža.

Veselo poje jasni zvon,
K poroki se oglašá;
A lovcu gori vrh skalín
Najslajša nada vgaša.

Pred žrtveníkom svečeník
Do smrti dva poročá;
Nevesti mladi ženin lep
Srcé gorko izročá.

Oko nevesti se smejí
In lice rdí cvetoče;
Vsa družba ž njo se veseli,
A lovec gori joče.

Saj njemu segla je v roké
In njemu obljubila,
Zdaj gre pa z drugim iz cerkvé
In nanj je pozabila. — —

Stojí na gori lovec mlad,
Na puško se opíra,
In v črni gozd in v sivo peč
Zamíšljen se ozíra.

Zjasní se mračno mu okó,
Krepkó v goró zavrisne,
In vbere lice si mladó,
Na srce puško stisne.

«Planína sojna, tvoj sem, tvoj,
S teboj se bom zasnubil,
Poročil danes se s teboj,
Do groba bom te ljubil.

Ti zvesta puška rísana
Boš naju poročíla,
In o ljubezni stalnih src
V dolíno boš zvoníla.

Če žalost sela bo v srcé,
Pa se boš ti ozvala,
In za kozó in za srnó
Boš blede smrt pognala.

S teboj užival bom vesel
Planinske slasti tajne,
Planína pa povesti vmes
Bo pravila mi bajne.

Ni mar mi več dolínski svet,
Ni deva mar nezvesta;
Ti skalna mi planína si
Najkrasnejša nevesta.»

Z goré v goró pa dan za dném
Glasé se strelóv poki,
Kot gorska pesem v dol doné
O lovčevi poroki.

J. Slemec.

Spoznanje.

Po letih sem dolgih se vrnil domov,
Duhá utrudilo je to potovanje.
Pokoja ne daje ni rodni mi krov,
Ker sabo prinesel sem bridko spoznanje.

Spoznanje, ki vse mi življenje grení,
Odganja mi spanec in dušo pretresa:
Uprta so vsem na telesa oči,
Zato sem povsodi le videl — telesa.

Anton Medved.

Iz nove dôbe.

(Spisal Ivan Sovrán.)

III.

Jako nemirno je spal Kosem tisto malo časa, kar ga mu je še ostalo v noči po živem razveseljevanju v Idini krčmi. Takega večera še ni preživel in tudi takih sanj še ni imel. Zdelo se mu je, da se podira Dunaj; množica rujove, kri lije v potokih, bogatini mrtvi padajo, delavci z noži in puškami silijo med razvaline, ogenj šviga iz razpadajočih hiš, groza in strah vladata. Med delavci je tudi on, na čelu jim je, vsodbuja jih; kar se strese veliko poslopje; pokopalo ga bo; nagiblje se proti njemu, nazaj! — A tu se mu prikaže pri razpokanem, zibajočem se oknu Ida — —, naprej jo udere.

Tako se mu je ves čas igrala domišljija; slika za sliko, druga strašnejša od druge ga je mučila do jutra. Ves utrujen je vstal. Tovariš Vocel se je pa norčeval iz njega, ko ga je zagledal bledega kakor zid in je opazil njegov zmedeni pogled.

«No, duša pobožna, meni se zdi, da me ne boš dolgo več učil. Menda bi še sam potreboval — mojih naukov. Kje pa si lazil tako dolgo? Rajši bi bil šel z menoj, če si že mislil noč pognati; gotovo bi ne gledal danes tako strašno.»

«Kje sem bil? Zaradi tega ne bodi preveč v skrbeh! Nepotrebne so. To ti pa lahko rečem, da bom še učil in sicer tako učil, da se bo Dunaj tresel. Ali si razumel?»

«Samo toliko sem razumel, da so ti sinoči nekje glavo zmešali, in želim ti, da bi se ti zopet uravnala.»

Vocel je spoznal, da se danes ne dá mnogo govoriti ž njim; pustil ga je; molčé sta šla proti svoji tvornici. Šla sta,

kakor sta hodila dan na dan največkrat skupaj, bodisi iz doma, bodisi domov.

Viljem Ulmer je bil lastnik tvornice; v velikanskem njegovem zavodu se je izdelovala hišna oprava. Nad 800 delavcev in delavk je umetelno pripravljalo, pililo, likalo in obdelovalo les. Le malo jih je bilo izučenih mizarjev, in vendar so se izdelovale najlepše stvari. Dečki so polagali tanke deščice pred pilo, ki jih je hrumèč razrezavala; ženske so skladale parkete in druge izdelke, in jih odnašale na svoje mesto, moški so stružili, sekali, zbijali vsak pri svojem določenem delu od jutra do večera, dan na dan. Hreščanje strojev je napolnjevalo celi prostor; delavci pa so z večine nemo gledali predse vsak v svoje delo, saj so stroji govorili namestu njih. Zdelo se je, kakor bi bile vse te suhe, blede človeške postave le nekak pripomoček silnim orjakom, ktere je gonila parna sila. Šuma in hruma je bilo dovolj v tvorniških prostorih, a vendar se je zdelo, da ni življenja. Življenje je le tam, kjer je duh; tu pa ni bilo videti duha; bil je nekako zaprt, nekako uklenjen v nemih živih bitjih, katerim so se premikale mišice vedno v istem redu, vedno z jednako silo, — dejal bi, — same od sebe. Mišičega človeka užalosti tak prizor. Za košček kruha mora prodati človek sebe stroju v službo, dokler ne izhira dušno in telesno! Ali bo duh vedno spal? Če se vzbudi, zahteval bo morda siloma svojih pravic. In tedaj se mu ne bo mogla ustavljati gruda, katero on oživlja, ne bodo ga mogli v sužnjost pehati stroji, ki so njegovi sinovi.

V svoji pisarni je pregledaval tovarnar razne papirje. Zamišljen je bil resni mož. Kakih 40 let je bil star. Pogled mu je bil osoren, še osornejšega ga je pa delala gosta rdeča brada. Sem pa tje je zamrmral kako besedo polglasno predse.

«Prokleta! ne gre; tako ne pridem nikamor; kar sem sklenil, to tudi naredim, moram! Če uničim Taspá, tedaj je vse rešeno.» — Med tem pa si je nekaj začrkaval v papirjih.

Lahno trkanje se začuje. Čemerno se odzove tovarnar in niti ne ozre se, kdo prihaja. V pisarno vstopi sedemnajstletno dekle, mestno oblečeno, prikupljivega lica. Po prstih gre k mizi, objame Ulmerja in mu otroško nedolžno pogleda v osorne oči:

«Dej, ata, kaj ne, da nisi hud, ko te motim? Nekaj nujnega imam.»

«Kaj je takega? Le brž povej, meni je čas drag», odvrne ji in nekam hudo pogleda vanjo, kakor bi jo hotel tudi z očmi prisiliti, naj bo urna.

«Ljubi moj ata, proseč prihajam k tebi. Ravno kar sem bila pri Mrviku, ki je pred mesecem dnij moral zaradi bolezni zapustiti tovarno. V moji navzočnosti je umrl.»

«In kaj za to? Najpreje ti prepovedujem tako postopanje po beraških kotih. Sram te bodi, da se vlačiš po capinskih brlogih!»

«Oprosti, ata predragi, in poslušaj me dalje. Oj, smrt je bila žalostna. Bila sem prvič pri umirajočem in še vsa se tresem. Lepo spokorjen in z Bogom spravljen je umrl. Jaz sem mu molila do zadnjega in —»

«Pavla, za tako govoričenje nimam časa. Tvoje svetohlinstvo poznam, in sama veš, kako sodim o njem. Po kaj si prišla, govori!» Solze so polile deklici mlado lice in vzdihujoč je odgo-

vorila, še tesnejše se oklenivši vratú očetovega:

«Oj, bodi usmiljen, moj ata, pomagaj vdovi, ki brez novčiča s peterimi otročiči joka po možu. Nepopisljiva revščina je v hiši. Usmili se, saj je v tvoji delalnici obolel, saj imaš blago srce, pomagaj revežem!»

Oče se je pri teh besedah iztrgal hčeri iz rok; nežnost mile prošnje ga je presunila. Parkrat premeri sobo; potem pa odgovori s trdo odločnostjo:

«Že nekaterikrat sem te opominjal, da ne pozabi, kaj si. Tvoj oče se ne trudi in ne skrbi za — berače. Če je umrl, — prav; saj bolni nemanič tako ni za drugam. Bodi hvaležna usodi, da ga je spravila izpod nog. Za nemaniča je delo ali pa jama. Da cvili žena njegova in mladiči, tudi ni nič čudnega. Sicer je pa sama kriva, če je tako; po kaj se pa moži na prazne roke? In ti, tovarnarjeva hči, ki se imaš nadejati od mene bogastva in srečne prihodnosti, ti se tako ponižuješ, da za berače — beračiš. To so te že nakanili svetohlinci, poznam to svojät. Preslepljena si in žal, da nečeš izpregledati. Rešiti te hočem tvoje slepote, da me ne bo v prihodnje sram take zavržene hčere. — Pomagam naj? Kdo pa meni pomaga? Če ti ječanje postopaško ugaja, tedaj se boš še velikrat lahko kratkočasila ž njim. — Sedaj sem ti za jedenkrat dovolj povedal, pojdi!»

Pavla je nemo poslušala besede očetove; bila ga je vajena, pa kaj takega ni pričakovala. Obrisala si je solze z očij in resno je stopila pred njega, rekoč:

«Moj oče ste in dolžna sem spoštovati, slušati vas; toda nikdar ne bom pozabila, kar sem dolžna Bogu.» Lepa je bila videti v tem ponosnem govorjenju. Hladno je poljubila desnico očetovo in

odšla. Ulmer je pa nemirno stopal po sobi in se polglasno hudoval:

«Dobra je, predobra; le praznoverju jo moram odtrgati, in v čast mi bo. Brez dvojbe se lahko nadejam imenitnega in bogatega zeta. Z otroki se mora trdo! Pa kako se mi je postavila po robu! Le počakaj, goska trdokljuna, zmečim te, sicer naj se ne zovem Viljem Ulmer.»

Ne smemo trditi, da je tovarnar sovražil svojo hčer; ljubil jo je, toda po svoje: njegova ljubezen je bila samo sebična. Rad bi videl svojo Pavlo lepo; želel bi, da hodi po družbah, da se kaže po gledališčih; rad bi slišal, kako jo vse občuduje, kako ves imenitni moški svet gleda za njo —; najmanj kakega barona bi rad imel med snubači. Denarja ima tako dovolj; le časti mu je še treba. In te mu mora preskrbeti Pavla. Bilo je marsikaj navskriž tem njegovim načrtom. Hči je bila tiha, mirna, pobožna. In ravno to je najbolj sovražil njen oče. Celo življenje se ni mnogo menil za vero, pri hčeri se je pa mnogo prizadel, da bi jo pregovoril zase. — Bil je po veri protestant.

Priselil se je bil v mladih letih z Danskega na Dunaj. Ko se je ženil, bila mu je seveda največja skrb dobiti si bogato nevesto; za vero ni vprašal. Žal, da se velikomestni zakoni le prepogosto tako sklepajo. Zato pa ni sreče pri njih. Pregovoril je katoliške stariše imovitega trgovca, da so mu dali svojo hčer, katera se je tudi po kratkem premisleku rajša ravnala po svojem srcu, nego po pameti: udala se je prijaznim besedam ljubeznivega tovarnarja, dasi je bila dobro versko vzgojena. Mož ji je obljubil popolno slobodo in ji dal pismo, da bodo vsi otroci katoliške vere. — Pavla je bila prvorojenka; mati jo je negovala z največjo ljubeznijo; pri hladnem možu protestantu je tem bolj

čutila potrebo prave vere in vso živost svojega srca je hotela prevesti v mlado Pavlino srčece. Petletno dekletce je bilo že lepo poučeno v poglavitnih naukih; hodilo je z mamo v cerkev in molilo ž njo; mati pa se je veselila svojega «angeljčka» in trdno je upala, da bo s hčerkino pomočjo izpreobrnila moža. Bog je obrnil drugače. Šestletni deklici je umrla ljubljena mati in ž njo druga novorojena sestra. Za siroto so prišli slabi časi.

Oče se je kmalu oženil v drugo; vzel je protestantovko. Bore Pavla je bila torej po veri ločena od mačehe in očeta. Nova mati je bila sicer skrbna za hišo, a Pavle ni mogla. Prav vbila si je v glavo, da jo mora pridobiti za svojo vero; nadlegovala jo je vedno še kot dete, norčevala se iz obredov katoliških, smešila duhovenstvo, hvalila svoje, vendar ni uspela. Mlada Pavla je materi na smrtni postelji prav pred smrtjo segla v roké in ji pri živem Bogu obljubila, da ostane zvesta svoji veri; bila je otrok, a umevala je, kaj zatrjuje. Zaradi varnosti je prosila mati tudi sorodnike, in ti so ji tudi obljubili, da bodo v tem oziru pazili na hčer. — Bili so mož - beseda; zlasti stara mati je Pavlo učila in branila. Veroučitelj, neki redovnik Anton, ji je tudi pomagal mnogo: poučeval jo je še posebej in ji posojal knjige. Tako se je še v nežni mladosti utrdila v verskih naukih, in nikdar je ni užugala mačehina zgovornost. Če ni vedela odgovora, pa je molčala.

Da je bilo zaradi takih razmer domače življenje pri Ulmerjevih jako žalostno, tega ni težko umeti. Oče je bil preveč zatopljen v denarne stvari, da bi bil imel kaj srca za hčer; udal se je bil tudi popolnoma svoji ženi. In tako je hčerka dan na dan mnogo trpela,

dasi je skrbno slušala očeta in mater in jima stregla, kolikor je mogla. Žalostno domače življenje pa ni umorilo Pavli rahločutnega srca; le še bolj okrepilo jo je. Z lepa je nisi videl žalostne; pač pa se ji je neka moška resnost stalno izražala v obrazu. Sama je poznala težave življenja; zato je pa imela sočutje za druge. V dobrodelnosti je iskala tolažbe. Kar je imela prostega časa, porabila ga je za reveže; delala je zanje doma in jih obiskavala; kolikor je dobila v poboljšek od očeta, vse jim je razdala. A tudi zato je trpela, in to jo je bolj bolelo, nego vse drugo zaničevanje. S potrjim srcem je tudi danes odšla tje, od koder je še vedno utolažena in pomirjena vstala — k Poški Mariji.

Njen oče je še nekaj časa premišljeval in modroval sam s seboj, potlej razmetaval papirje in nato siloma pozvonil. Sluga vstopi. «Pokliči mizarskega delovodjo! Brž!» Za malo časa se odpró vrata, in počasi se približa k mizi — Kosem. Pri mizarskem oddelku je imel on prvo mesto; Ulmer ga je čislal kot izvrstnega in pametnega delavca.

«Kaj želite, milostni gospod? Klicali ste me; tukaj sem.»

«Imam vam nekaj važnega naročiti. Pazite! Stvar je ta-le: Pri vašem oddelku je 110 delavcev. Naročil je premalo, da bi mogel vzdrževati toliko število. Za sedaj jih imam 60 popolnoma dovolj. Odločiva 50 slabejših; tu so imena.»

«Ali jih odpustite, milostni gospod? Kam pojdejo reveži?» odgovori jecljaje prestrašeni Peter.

«To vas nič ne briga. Vaša jedina dolžnost je, da me poslušate in po mojem povelju delate. Torej preglejva!» Razgrnil je zapisnik po mizi.

«Nekatere sem že sam odločil. Zapisane imam že od preje, da niso kaj prida. Pišite, in če imate kaj svetovati, oglasite se!»

S tresočo roko prime Kosem pero; kri mu je šinila v glavo in jezno je gledal v prazni papir, na kateri je imel zapisavati nesrečnike.

«Jakob Beranek — je že nad 60 let star; tega ne morem več rabiti. Ignacij Bitt — bolehen, dela prepočasi . . .»

«Prosim, milostni gospod, ima družino; žena mu je bolna. Otrôk je čvetero.»

«To je njegova skrb. Meni je samo delo njegovo mar, in zato ga ne maram zastonj pitati, če si je nakopal žensko in otroke na vrat. — Dalje: France Derka . . .»

«Dovolite: skrbi za mater, še sedaj težko živi. Prosim zanj, pustite ga pri delu!»

«Za take marnje vas ne potrebujem. Klical sem vas zato, da mi pomagate izbrati ljudi, ki niso za rabo, za drugega nič.»

Tako je šlo naprej — do 50. Tudi izmed drugih oddelkov je narekaval Ulmer 50 delavcev; med njimi Pinklesca, dasi je bil še le dober mesec v tvornici. Imel ga je zapisanega, da ga često ni bilo in da je izredno slabo opravljal svoj posel. Ko sta vse dovršila, pa vstane tovarnar in pristavi:

«Naznanite vsem tem, da jih pri dosedanjem delu ne potrebujem več. Vendar pa se mi smilijo, da bi bili brez dela. V oddelku za parkete nadejam se, da bi mogel nekatere namestiti. Oglasé naj se pri dotičnem delovodji, in on naj mi pride poročat.»

Peter je gorel v razburjenosti in kar ušle so mu besede:

«Toda tam je skoro za polovico manjša plača, nego pri našem oddelku.»

Gregor Rihar na Blejskem Jezeru.
(Po fotografiji Pucherjevi narisal J. Zeplichal.)

Jezno mu na to odgovori Ulmer:

«Preglasni ste, Kosem; takih ljudi ne trpim, in to veste, da jih dobim lahko, kolikor mi drago tudi — na vaše mesto. Sicer pa velja pri meni sloboda; komur ni všeč, pa pojdi. — Nisem še pri kraju. Tekmecev z mojo tvornico je vedno več. Ravno pred kratkim je odprl v Dobniku bogati Tasp velikanski zavod za parkete. Ne bo mi moči ravnati in plačevati tako, kakor doslej. Zato sporočite pri svojem oddelku, da plačujem od prihodnjega tedna naprej jeden goldinar manj na teden. In sedaj ste opravili. Z Bogom!»

Zadovoljen sam s seboj se je vsedel tovarnar. «Uničim ga; če imam prav letos izgubo, moram ga zatreti; a upam, da je ne bo preveč», mrmral je sam pri sebi. Ker mu je po njegovem mnenju prišel Tasp s svojo tvornico v škodo, izkušal se ga je iznebiti in sicer tako, da bi on kolikor možno mnogo parketov izdeloval, katere bi po najnižji ceni, če prav v izgubo, prodajal. Tekmec bi pri tem ne mogel uspeti, in vse bi bilo dobljeno. Tako so se po novi slobodi uničevali in se še uničujejo podjetniki in delavci. Jedino tolažilo, če smemo tako reči, s katerim je pomiril tak mož, kakor Ulmer, svojo pamet in svojo vest, v kolikor se mu je še oglašala, bilo je načelo slobode. «Delavec ima slobodo, da si izbere kogarkoli in kakorkoli», tako si je mislil, «torej imam tudi jaz slobodo, da si izberem delavcev, kolikorkoli in kakoršnihkoli; zlasti še, ker ima vsakdo pravico tekmovati z menoj. Sam zase stojim, sam zase padem; skrbeti moram, da ostanem. Ravnanje moje pa je pošteno, ker nikogar ne silim.» Tako je že večkrat modroval Ulmer in zdel se je iz teh vzrokov sebi izredno pošten. Toda mož ni pomislil, koliko lože zmaguje v tem

boju on sam, nego delavec, ki nima drugega, kakor prazne roke, ki pa vendar vsak dan potrebuje stanovanja, hrane in obleke. Čudna je potemtakem delavčeva sloboda, čudna njegova prosta volja. Tu velja: delaj, bodi zaslužek kakoršenkoli, če nečeš, da pogineš od gladú ti in tvoja družina. A to ni bilo Ulmerju na mari; saj je večkrat zatrjeval, da s tem najbolje skrbi za blaginjo drugih, če kolikor možno največ bogastva spravi zase. Sebi in drugim je dokazoval to trditev nekako tako-le:

«Brez denarja ni nič. Denar je prva stvar na svetu. Koder je dovolj denarja, tam je tudi vsega drugega dovolj. Tista država je srečna, ki je bogata, kakor je tista družina srečna, ki ima dosti denarja. Toda denar zaleže in koristi družbi le tedaj, če ga je obilo v rokah jednega človeka. Le tedaj je mogoče rabiti denar za velika podjetja in tako zbirati vedno novega bogastva. Če je denar razdeljen, če ga je nekoliko tukaj, nekoliko tam, tedaj mu je ubita moč za večje naprave in večja dela. V bogastvu je podjetnost; iz podjetnosti izvira blagostanje; zato je pa človek najbolje zvršil svoj namen, če je obogatel.»

Taki nazori seveda niso bili delavcem v korist; ljubezen do delavcev in pa tako prepričanje — ne moreta bivati skupaj. Zato je z največjo hladnokrvnostjo tovarnar dalje pisal, ne meneč se, koliko jih je ravnokar del ob delo in zaslužek. Težka je bila Kosmu pot. Najpreje je poiskal Pinkelesa in mu po tistem naznanil, kar se je zgodilo. Živo so zažarele židu oči, ustne so se mu porogljivo zavlekle v nasmeh in z nekako samozavestjo se je postavil pred Petra, rekoč: «No, nevernik, kdo je govoril včeraj prav? In taki so vsi; pa saj jih sam poznaš. Ali je torej mogoče,

da bi se delavec ne čutil človeka, in da bi mu ne zavrela kri? Kdo nam bode dal pravico? Drugi ne, kakor sami.»

«Gotovo, Julče», odvrne Kosem, «jaz sem ozdravljen in izkušal bom ozdravljati druge. Toda kaj bi bilo v tem slučaju storiti?»

Žid malo pomisli, potem pa pravi: «Na vsak način se mora železo kovati še vroče. Danes zvečer naj se zberó odpuščeni delavci, tvoji mizarji in še nekateri zanesljivejši pri — Idi; tam se dogovorimo, kaj nam je storiti. Na vsak način prideš tudi ti.»

Kosem mu prikima, potem pa drugega za drugim izmed odpuščenih delavcev pokliče k sebi in mu naznani, kaj je ž njim. Bil je razjarjen. «Ne bojte se; dan maščevanja pride; ko se pijavka nasesa do sita, razpoči se sama, če ne, zdrobimo jo mi; kmalu nam bo zmanjkalo krvi in krvosési ne bodo imeli več dela; a potem nam ostanejo še kosti, in ž njimi jih stremo.» — Tako in podobno je tolašil posamnike in jih vabil na dogovorjeno mesto. Žalostno je bilo gledati blede obraze, katerim je še strašnejša bledost zakrila lice, ko so začuli, da so — brez dela. Večina se je oglasila za delo pri parketih, toda tam so jih potrebovali le malo in še te so vsprejemali le za najmanjšo plačo. Sem pa tje se je začul vzdih: «Bog pomagaj, Jezus, Marija, o moj Bog, usmili se me!» a precēj več je bilo kletvín vmes. Strašno so marsikomu zažarele oči, zaškripal je z zobmi, stisnil pest in zaklel. V taki jezi se je zdel sposoben za vsako hudodelstvo. Če ni nikogar, ki nam pomore krotiti jezo, potem ni nikogar, ki bi nas rešil. Postali bi — zveríne! Jedinó vera ga more krotiti v jezi in želji po maščevanju. Treba je videti krivično zatiranega reveža, kadar se spominja

svoje nezaslužene bede. Raste in kipi kakor hudournik. In če je takih na tisoče, na milijone, kdo se jim bode ustavljal? Človeška beseda in človeška moč pri njih ne opravi prav nič; za to je treba le božje veljave. Brez vere so taki reveži hujši, nego divja zver in strah in grozo vzbujajo povsodi, koder nastopijo.

V tvornici je bilo tisti dan še dolgočasneje, nego drugikrat. Še bolj se je čutilo, da tu živi in gospodari le stroj, da pa je zvezana in uklenjena človeška duša. Namesto pameti — šumno se vrteča velikanska kolesa, namesto srca — sičóča pila in ropotajoči rezilnik; znak življenja pa dim, ki ga sopihaje poganja orjaški dimnik iz sebe; nema, bleda bitja, kosajoč se med seboj, donašajo kot okorna sredstva hrane, da ne ugasne to orjaško življenje.

V celi tvornici ni bilo veselega človeka; samo Pinkeles je leno nakladajoč pokažene deske mrmral sam seboj, mežikal pri tem s svojimi drobnimi očmi in se včasih zadovoljno nasmehnil.

V svetega Štefana cerkvi je pa med tem, ko se je žalostna naredba Ulmerjeva zglašala po tvornici, klečala njegova hči; tudi njo je oče hudo užalil; tudi njej je ranil srcé, a vedela je, kje se gotovo dobi tolažba. Nad tabernakljem velikega oltarja je imela uprto svoje oko v preprosto sliko Matere Božje, Poške Marije, kakor jo imenuje Dunajčan po kraju Poč-u na Ogrskem, od koder so jo bili prinesli. Pobožna povest pripoveduje, da so od 9. listopada do 8. grudna l. 1696. tekle solze iz očij te podobe. Mati, ki sama plače, pač tudi pozna in z usmiljenjem sprejema v tugo vtopljenega otroka. Brez utehe ne vstane izpred nje.

Tako živo zaupanje se je zrcalilo Pavli z obraza. Kot alabastrov kip se

je držala nepremično; duh mirú in ljubezni, razlit ji po licih, kazal je pa — živega, v pobožnosti zamaknjenege angelja. Krasen stvor božjih rok je človek; najkrasnejši pa brez dvojbe takrat, kadar javno priznava, čegav je, kadar izkazuje čast svojemu Stvarniku, kadar moli. Da, lepa je bila Pavla, lepša nego zlato in srebro, nego rubini in demanti, ki so krasili čudodelno podobo. Zdelo se je, da bi smeli leskeči napis krog podobe tudi njej napisati na gladko, belo čelo, namreč napis: *R o s a m y s t i c a* — roža duhovna.

Okrepljena je po dolgi molitvi vstala in resnost se ji je zopet vrnila na obraz. Odločnih, brzih korakov je vstopila k prvemu zlatarju v bližini, prodat zadnji spomin po svoji materi — zlati križec, ki ga je doslej vedno nosila na prsih. Težko ji je bilo pri srcu, ko je zlatar z vsakdanjo nemarnostjo tipal dragoceni spominek, metal ga po mizi, pregledaval ga skozi povečalnik in ji naposled s kupčevalsko dolgočasno natančnostjo naštel nekaj petakov na mizo. Vendar ni zmaknila ustnic in z živim očesom je prav resno, brez premembe zrla predse. Odhajajoč proti domu si je ponavljala v duhu: «Najlepše porabim spominek, če ž njim razveselim ubogo družino. Gotovo je moja mama v nebesih tega najbolj vesela. Če sem njen poslednji pozemeljski dar izgubila danes, združeni sva sedaj duševno še tesneje.»

Rada bi bila takoj oddala skupljene denarje stradajoči vdovi, toda njeno stanovanje je bilo predaleč, in ona se ni utegnila muditi. Še tako je pričakovala doma hude ure.

Mačeha njena, debela pa majhna oseba, je bila od dne do dne čemernejša; vzlasti to jo je bôdlo, da ni imela otrok, in ni se mogla sprijazniti

z mislijo, da bi katoliška Pavla pododovala vse veliko imetje.

«Si že zopet kje lizala malikom pête, kaj ne, ‚brumna‘ Pavla», tako jo je vsprejela.

«Jaz ne poznam nobenih malikov in kot katoličanka ne ližem nikomur pêt, draga mati», odvrne deklica.

«O, seveda; vi nezmotljivci, ki imate vsakega našemljenega cerkovnika za pol-boga, vi nimate malikov? Kaj pa so vam tisti neštevilni vaši duhovniki in škofje in papeži? Po božje jih častite in se jim klanjate kot bogovom. In tisti leseni in kameniti kipi, pa tiste čudotvorne slike, katerih so polni vaši praznoverski templji, ali to niso vaši maliki?»

«Mati, spoštujem vas kot ženo svojega očeta in svojo — mater, toda takega govorjenja ne morem poslušati. Kolikrat sem vam že dokazovala, da mi katoličanje častimo po božje jedino le Boga, da pa častimo njegove stvari le v toliko, v kolikor se v njih kaže božja vsemočnost ali njegovo usmiljenje. Božjo oblast spoštujemo v duhovstvu; božja milost se nam zrcali v svetnikih, zato jih častimo in prosimo pomoči. Vi komaj tristo let stari protestantje ste izgubili najlepše in najtolažljivejše nauke Kristusove.»

Silno je zrohnela Ulmerica; tega ni mogla slišati, da so protestantje šele 300 let sèm na svetu. Njenemu zmerjanju pa Pavla ni odgovarjala. Kakor vsak dan, tako je bilo tudi célo tisto popoldne še polno takih prizorov; proti večeru šele, ko sta se odpeljala tovarnar in žena njegova na sprehod in k zabavi, imela je Pavla mir. Tudi danes se je namreč odtrgala, da sta jo pustila doma.

Saj je imela drugega dela dovolj, ni ji bilo treba po šumnih veselicah iskati

zabave in kratkočasje. Pletenico je vzela s seboj in šla k — Mrvikovim. Na potu je še nakupila moke in drugega živeža, ne pozabivši sladčic otrokom, in tako obloženi ji je veselejše bilo srce, nego ko bi se ji v najsijajnejši družbi klanjali najbogatejši plemiči.

Mrvikova vdova je bila prišla s pokopališča, kamor so prenesli njenega moža. V temni, zaduhli kleti je sedela na stolčku in plakala; otroci, izmed katerih je najstarejša hčerka imela šest let, vekali so krog nje, prosèč jo kruha.

«Otročiči, molimo prav lepo jeden očenaš za rajnega ata», tako jih je jokojoč nagovarjala.

«Saj ne morem moliti, mama; preveč sem lačen», odzove se štiriletni Francek.

«Bogek nam bo gotovo poslal kruhka, če bomo molili», pravi Rezika, najstarejša.

«Meni tudi Bogek — kruhka», oglasi se triletni Pepek.

«Vsem ga bode poslal, vsem; samo pridni bodite», tolažila jih je mati. In revna družinica je v mračnem prostoru pokleknila na tla; molili so pobožno in z zaupanjem, kakor dete prosi svojo mater. Pavla je poslušala njihov pomenek pri vratih in solznih očij je tiho vstopila med molitvijo.

«Bogek se vas je usmilil, sirotice», reče, ko so izmolili. Veselje je zavladalo v kleti; nakrat je bilo vse pozabljeno in z živo slastjo so gladni otročiči sprejemali darove iz rôk svoje dobrotnice. Svet nima nič lepšega, nič veselejšega, nego so uspehi krščanske ljubezni.

«O moj Bog, kako si dober», vzklikne vdova, in Pepek je ponavljal zanjo «Bog — dober» in hrustal svoj veliki kos.

«Ali so vas naš ata poslali?» ozvala se je Rezika in je prijela Pavlo za krilo.

Ta ji je pogladila rmene lasce in dejala: «Ata seveda in pa tvoj angeljček varih, ki je videl, kako si lačna. Kaj ne, da bodeš še danes zmolila tri očenaše njemu v čast?»

«Seveda bodem», je odgovorila.

«Jaz tudi», oglasi se za njo Francek, in Pepek je zajecjal — «Jaz — udi.» — Vdova pa si je otrla solzo — veselja.

Pavla se je nato jela razgovarjati z materjo, kako bode v prihodnje. Obljubila je, da ji poišče kako delo, da si bode mogla vsaj kaj malega prislužiti; obljubila je tudi, da bode skrbela za otroke.

«S čim pa bi se vam mogla jaz, borna vdova, izkazati hvaležno? Dobri ste, kakor angelj; vaše dobrote ni ceniti ne morem; kaj naj torej storim za vas?»

«Drugega si ne želim od vas, nego molitve. Molite posebno za mojega očeta in za mater, mene in rajne mame tudi ne pozabite; kar sem vam danes prinesla, to je rajne mame dar.»

«Oj, rajna mama! Kakšno je bilo tista leta pri vas, ko so živeli vaša ljubezniva mama! Moj mož je že takrat delal v vaši tvornici, in kadar se je spomnil še sedaj v boleznih rajne gospé, vselej se je zasolzil. Kolikrat mi je pripovedoval o njih! Vsi delavci in delavke so pred delom in po delu skupno molili; gospá so prihajali med nje, učili so jih, opominjali, tolažili, bolne so obiskovali in jih podpirali, na dom so nosili revežem darov, kakor vi sedaj; vaša tvornica je bila za delavce kraj veselja. Kot svojo mater jih je vsak spoštoval in ljubil. Škoda, večna škoda, da jih je Bog tako kmalu poklical k sebi. Ko se je moj mož utrujen vračal od dela, vzlasti ko je jel bolehati, kolikrat mi je zvečer dejal: «Dej, Anežka, hudo

je, pa bode minulo. Saj nismo za ta svet. Tukaj je trpljenje kratko, tam bode pa večno veselje. Če sva prav reveža, tega svetega upanja pa ne dam za cesarski grad!» In vselej je pristavil: «Ulmerjeva gospá so mi to upanje živo vtisnili v srce; večna jim hvala!» V boleznih, ko je še hujša revščina obiskala našo družinico, tolažil se je vedno s tem in blagroval vašo rajno mamo. Nikdar ga niso potlačile ne bolečine, ne stradanje, ne negotova prihodnost najinih otročičev; zaupanje na Boga ga je osrčevalo do zadnjega trenutka; tako je umrl, udan v božjo voljo. Danes, ko njega ni več, prišli ste vi, Ulmerjeve gospé angeljska hčerka, tolažit ubogo vdovo.»

Lepšega plačila ni mogel dati celi svet Pávlini dobrotljivosti, nego te preproste besede. Kakor zamaknjena je sklenila roki in vzdihnila polglasno: «Oj mama, izprosi še očetu vere in upanja!»

Precèj časa sta se še pogovarjali bogatega tovarnarja hči in uboga vdova. Bili sta jednakega mišljenja in enakih src, ker sta bili jednake vere. Tolažbo in živo radost je pustila Pavla za seboj v mračni kleti, ko je odhajala. — Blaženstva in sreče se je tudi njej topilo srce.

Med tem so pa razjarjeni delavci klicali v Idini gostilni: Karr in dr. Glück sta bila med njimi. V vseh delavcev imenu je prisegal Kosem maščevanje trinogom. Proglasili so sebe za gospodarje sveta, obljubili so si, da ostanejo v najtesnejši zvezi, za katero hočejo delati z vsemi močmi. Duhovski in posvetni oblasti so klicali pogin in strasti pijani so med bogokletstvi in veleizdajniki vzkliki proglasili svoj vstop med — socijalne demokrate. Dr. Glück jim je pojasnil namen te zveze in jih zapisal. Brez tolažbe so se pozno v noč vračali v svoja stanovanja; le želja maščevanja jih je oživljala! (Dalje.)

Kako se je ženil Kobaležev Matija?

(Vesela povest. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

VI.

Okrog sta se vodila,
Po semnju sta hodila.

Šaljiva pesem.

Kobaležev Matija sploh ni bil tak mož, da bi se do sile poganjal za kako stvar; tudi ni nikjer zapisano, da mu ženitev nikakor ni smela izpodleteti. Vendar — ženitev je ženitev; marsikomu zmeša glavo, kaj bi je ne Matiji! Na paši je imel dovolj časa, da je premišljal svoje želje, kakor tudi Adamovega očeta trde besede.

«Zakaj bi se jaz ne smel ženiti? Zakaj ne?» zagodrnjal je tedaj predse in naštel si je, kaj ima, kaj je njegovega.

Kaj pa nevesta, Zlatorepka? Hodila je okoli ljudij, jezila se in zabavljala čez župana in vpila:

«Vzela se pa bodeva, če se prav župan sedemkrat na glavo postavi. Dovoliti nama mora.»

Bratje Matijevi niso bili nič kaj zadovoljni, da bi se oženil. Morda so mu bili nevoščljivi. Domov so hodili kregat Matijo in mu prepovedovat ženiti se. Matija je bil pa gluh za take prepovedi in opomine. Delal je svoj pot, kar je imel, in hodil župana prosit in priganjat za dovoljenje toliko časa, da je naposled na rožnivenško nedeljo dobil res ženitbeno dovoljenje. Strašno je bil vesel. Smejal se je sam sebi in brž tekel Zlatorepki povedat, da ni nobene ovire več za svatbo.

«O, hvala Bogu in sveti Marijani!» vzklikne Zlatorepka, ko zvé to preveselo in zaželeno novico. «Sedaj pa vidim, da nisem zastonj molila in nisem.»

«Kaj si tudi ti molila, Marijana, in si? Jaz sem tudi molil in na božjo pot k Svetemu Antonu sem se obljubil, ako se vse dobro zvrši.»

«Lej, lej, pojdeva pa oba skupaj, saj je v sredo semenj tam gori pri Svetem Antonu.»

«Prav, pa pojdiva!»

«Obkorej? Dopoldne, ali popoldne?»

«E, dopoldne, da ujameva mašo. Saj te pridem poklicat, da pojdeva skupaj.»

Zlatorepka je bila prav zadovoljna in sedaj je povsodi pravila, da se ona in Matija vzameta, da so Adamov oče morali dati dovoljenje.

V sredo, na semanji dan, se praznje oblečeta in gresta skupaj na semenj, kakor bi bila že mož in žena. Bala se nista več zlobnih in opravljivih jezikov, češ, ako nista še poročena, bodeta pa skoro skoro, in s tem zavežeta jezike vsem ljudem.

Malokje v naši deželi je semenj tak, kakor pri Svetem Antonu na Rebri. Kako prijazen kraj je tukaj! Lepa cerkev je postavljena na položnem, gladkem brdu, okoli nje pa raste deset večstoletnih košatih lip. Blizu cerkve

sta še dve hiši, namreč cerkovnikova hiša — nekdanje župnišče, in jedna kmečka hiša. Pač nihče, kdor se mudi nekaj ur v Dobropoljah, ne zamudi iti k Svetemu Antonu. Od tam pregleda oko vse lepo, ravno polje. Najlepše je tedaj, kadar zori žito. Vsa ravnina je kakor velikanska preproga, prebarvana z najlepšimi barvami zelenih in cvetočih rastlin, pa rmenih, zorečih žit. Med njivami so velike vasi med zelenim drevjem s ponosnimi, belimi cerkvami, ki pričajo, da biva tu verno, slovensko ljudstvo. Po gorah pa raste zeleno bukovje in košato dobje. In še dalje, dalje na zahod vsplava pogled na divne griče pod silno Mokrico, do Svetega Primoža, Osolnika, Kureščka in drugih vrhov, na katerih so kakor venec bele cerkve. Med cvetočimi lipami pa šumi rahla sapica in raznaša vonjavo na vse strani. Ob semanjih dneh so pod lipami gostilne. Odri so narejeni iz hrastovih hlodov in počez so položene močne deske. Pod milim nebom in v senci lip teše tu sejmarji lakot in gasé žejo. Prodajalci imajo svoje blago v šotorih, ki so razstavljeni v dveh velikih vsporednih polkrogih okoli cerkve. Ribničanje razstavijo lončeno robo kar po zeleni trati in sedé poleg nje. Živina je pa v veliki ograji med mladim nasadom lip, ki obetajo za bodočnost lepo senco.

Pri drugi maši ob jednajstih opravita Matija in Zlatorepka obljubo, katero je bil Matija storil v sili. Kar je res, je res: pobožno sta molila, prav pobožno in dolgo. Ko opravita svojo pobožnost, gresta med gnečo okoli šotorov ter ogledujeta, kar je bilo na prodaj. Treba je bilo kupiti marsikaj. Ona si je kupila lepo rdečo ruto, blaga za krilo in predpasnik, rdeče volnene nogavice in še nekaj drugih manjših rečij. Matija si

pa izbere črn širokokrajast klobuk. Hodila sta vedno skupaj, saj se nista sramovala znancev, kateri so itak vedeli, kaj je med njima, a ptuji ljudje so izvestno mislili, da sta mož in žena. Ugibala sta, česa še vsega treba za svatbo in kaj se lahko še kupi na semnju, da bi ne bilo treba hoditi v Lašče ali celó v Ljubljano.

Priskrbevši si glavnih rečij, kreneta v Strahovo gostilno pod košato lipo, da si pogasita žejo in založita nekoliko kruha. Šumelo je ormenelo lipovo listje, pili so ljudje ter vpili in peli. Kmalu dobila mero vina in vogel belega kruha; ko jima pa ponudi vljudni gostilničar še mrzle pečenke, nista se je branila. Pila sta in jedla. Matija je naglo izpraznil kozarec, saj ni pil vina vsake kvatre; polagoma je pila ona. Bila ga je bolj vajena, ker ga je na poti v Trst često stisnila merico. In gostilničar je prinesel še drugo in tretjo mero. Vino razbrzda jezike. Skoraj je bil Matija zgovornejši kakor sicer. Nagne se k Zlatorepki in ji pripoveduje, kako jo ima rad, da že težko čaka blagoslova župnikovega. Njej se je treslo srce zaradi velikega veselja in nepričakovane sreče. Tako sta bila zaverovana drug v drugega, da nista videla ničesar okoli sebe, ničesar čutila. Ne vem več, kolikero mero je gostilničar prednja postavil, ker čakal ni nič, da bi ga klicala, ampak, ko sta jo izpraznila, vzela jo je in napolnil.

Dobri znanci so si nekaj časa šepetali na ušesa, dregali se s komolci, pomežikovali si in se smejali. Neka dobra duša pa je povedala celó Matijevim trem bratom, ki so bili tudi na semnju, da pijeta Matija in Zlatorepka pod lipo pri Strahu. Matijevi bratje so bili že itak nevoljni, ker se je Matija ženil, a to, da pohaja z Zlatorepko že

kar po semnju, razkačilo in razjezilo jih je še bolj. Popito vino jih je osrčilo in napolnilo z bojnim duhom. Preklinjevaje tekó pod lipo k Strahu.

«Sta že tukaj», zavpije brat Janez, ko ju ugleda.

Ljudje ostrmé.

«Kje sta?» vpraša brat Jože; ko ju ugleda, skoči na deske, prestopi trikrat in že je pri njiju; onadva pa ga nista opazila, takó sta bila zamišljena. Z jedno roko pograbi steklenico in kozarec ter ga podá gostilničarju, z drugo roko pa prime prestrašeno Zlatorepko.

«Ali sva prišla vkup, ti vražja čarovnica!» zakriči nad njo in jo hoče potegniti s sedeža.

«Jojmene! Matija, brani me!» zavjeka obupno Zlatorepka.

«Pusti jo! Boš pustil, ti ocepek ti! Kaj ji hočeš?» razkorači se Matija in zgrabi brata.

A v istem hipu sta poleg tudi druga brata in zgrabita besnečega Matijo. Drugi ljudje planejo s sedežev, zakaj vsak se je bal za svojo glavo, ker niso še vedeli, za kaj se gre. Ko so pa zvedeli, kako je vsa reč, smejali so se na vse grlo, vpili in tolkli z rokami. Ljudje so kar obstopili prepirajočo se družbo. Matija se je grozno branil bratov in otepal z rokama, kar je mogel, in tudi Zlatorepka ni več prosila Matijeve pomoči, ampak se je sama spustila v bodočega svaka. Boj je bil hud. Hipoma je bila gologlava, a tudi ona mu je šinila z rokama v obraz in lase, a ne brez sledu. Matija in Zlatorepka se nista dala razgnati. Držala sta se kakor dva klopa svojih mest, a bratje, sevé, so neusmiljeno nabijali Matijevo bučo in hrbet ter suvali Zlatorepko. Bog vé, kako bi se bilo izšlo vse to, da ni posegla vmes oborožena pravica v podobi c. kr. orožnikov. Ker so samo za to na

Dolina Bele Vode v Tatrah. (Risal H. Grobinski.)

semnju, da vzdržujejo red, pritekli so takoj h krvavemu bratovskemu boju, ko so ga opazili. Orožniki so jih kmalu razdružili. Zlatorepka je vpila na vsa usta, potem jo pa ubere gologlava, z ruto v roki, jokajoč se in vpijoč, po semnju. Matija ne pomišlja nič, ampak pograbilvši zveženj z blagom, steče za njo med krohotom ljudij. Strah je vpil za njima, naj plačata, a slišal ni nobeden nič. Brate so pa obdržali orožniki, da niso planili za njima.

Zlatorepka se ni ustavila nikjer več na semnju, ampak je tekla naravnost po rebri navzdol. Matija si ni znal pomagati drugače, kakor da jo je tudi pocedil za njo.

«Marijana! Marijana! Počakaj!» vpije in sope za njo.

Pa ona se niti ne ozre in teče svojo pot. Matija jo doide šele med njivami, ko se je bila že upehala.

«O Bog nas varuj! Hitra si pa, hitra», reče, ko jo doide.

«Kaj hodiš zopet za menoj? Poberi se, saj te ne maram», odreže se ona in ga niti ne pogleda.

Matijo so grozno poparile te osorne besede.

«Oh, Marijana, kako si čudna! Kaj morem jaz za to, saj sem jih tudi jaz dobil.»

«To pa ne, tvoji bratje me že ne bodo topli, in me ne bodo! Rajša pustim tebe in se ne možim nikdar.»

«Oh, Marijana, le tega ne, tega pa ne, skesati se nikar!»

«Tepli me ne bodo! Tepsti se ne dam!»

«Saj te ne bodo.»

Molčé korakata nekaj časa.

«Pustila bi te, bilo bi najbolje zame; pa ker si revež, zato naj bode, ako se poročiva kmalu, ker takó ne maram

biti več, da bi se mi ljudje smejali in me pretepali tvoji bratje.»

«O, o, to se pa lahko zgodi. V treh nedeljah sva pa skupaj, ako hočeš.»

«Le; ako ne, sva pa narazen, in potem nikdar več.»

Sedaj gresta lepo v Zagorico domov, in predno se razideta, obljudi ji Matija, da stopi h gospodu oglasit oklic.

Razideta se zadovoljna.

VII.

Kaj bo, kaj bo,
Če poroke ne bo!
Šaljiva pesem.

Nekega dné v tednu se Matija pražnje obleče, vzame županovo ženitbeno dovoljenje in krene k Zlatorepki. Čez nekaj časa prideta oba ven in jo mahmeta «k fari». Vsa vas je vedela, kam gresta. Ljudje so si dopovedovali:

«Svatba bode. Oklic gresta naznanit!»

«Kdo bi si mislil?» zmajevali so nekateri z glavami. «Na stara leta ženiti se! Bog jima daj pameti!»

Ženin in nevesta se nista nič zmenila za tako opravljanje, dasi jima je sem in tje kaj priletelo na ušesa.

Tudi Podgoričanje so takoj uganili, kam jo mahata.

«Kam sta se spustila?» vpraševali so ljudje, postajali in zrlji za njima.

«E, 'k fari'!» odgovarjal je Matija.

No, ljudje pa tudi niso tako zabíti, da bi ne vedeli, kaj iščeta neoženjen moški in neomožena ženska v praznični obleki ob delavnikih pri župniku.

S precejšno ponižnostjo stopita v župnišče. Polagoma prehodita stopnice in prideta pred gospodovo sobo. Takrat je bil v Dobropoljah gospod Janez, oster gospod, katerega so se župljani prav bali. Našima znancema je srce jako upadlo, ko sta stala pred vrati.

Tu pride kuharica in jima veli, naj gresta kar v sobo.

«Hvaljen bodi Jezus Kristus!» pozdravita vstopivša, in Zlatorepka hoče gospodu ujeti roko ter jo poljubiti. Pa gospod niso marali za to navado.

«Amen. Na veke», odgovoré gospod Janez in vprašajo, čudeč se:

«Káj bi pa vidva rada?»

Zlatorepka, stoječa tik Matije, podreza ga nekoliko s komolcem, kar je bilo znamenje, naj govori.

Matija nekam prisiljeno zakašlja in obrne oči v tla. Potem seže v žep in izvleče tisto pisano dovoljenje iz njega.

«A morda pisanje, in ga ne znata čitati», izpregovori zopet gospod, hoteč pomagati Matiji iz vidne zadrege.

«Naka, gospod, nič takega ni. Vzela bi se rada in zato sva prišla vam to naznanit. Tukaj je pa dovoljenje od župana», pové počasi Matija.

Gospod oba ostro pogledajo, vzamejo dovoljenje v roke in rekó:

«Hm, hm, vidva bi se rada vzela?»

Toda glas je bil tak, da ni pomenil nič dobrega. Preberó dovoljenje.

«Kdo sta?»

«Jaz sem Kobaležev Matija iz Zagorice», pové Matija, «ta je pa Marijana Zlatorepka, tudi iz Zagorice.»

«Hm, hm, in vidva se hočeta vzeti?» zamrmrajo polglasno gospod.

«Koliko ste stari?» vprašajo gospod, obrnjeni k Matiji.

«O sv. Matiji sem jih bil triinpetdeset let ali káli.»

«No, lepa starost. In vi?»

«Jaz pa, gospod duhovni oče, ne vem dobro. Menda sem jih osemindeset. Pa res ne vem natanko, pa naj v bukve pogledajo, saj imajo menda kaj zapisanega o meni.»

«Vi triinpetdeset in vi osemindeset let?»

«Da», potrdita oba.

«In vidva se hočeta vzeti?»

«Da, gospod.»

«In sta premislila?»

«Da, gospod.»

«Dobro premislila?»

«Dobro.»

Gospoda je ujezilo, ker sta tako resno potrjevala za njim.

«No, vi, Matija, zakaj se hočete ženiti?» vprašajo gospod.

Matija obmolkne, ker res ni vedel, zakaj se ženi prav za prav.

«No, le povejte, zakaj se hočete oženiti!»

«E, zakaj, zakaj, zakaj se pa drugi? Oženiti se mislim, pa je.»

«A, tako? Torej kar tje na slepo srečo, brez pomisleka, brez vzroka? In vi, Marijana, zakaj se hočete omožiti?»

«Lejte no, kako ste čudni! Zato, da bodem omožena.»

Gospod se nasmejejo in obrnjeni k Matiji jezno rekó:

«Vi, dedec, triinpetdeset let že travo tlačite, triinpetdeset let ste bili pametni, a sedaj, ko vas začenja tlačiti starost, ko bode treba iti s tega sveta, sedaj, ko se je treba pripravljati za večnost, sedaj se hočete oženiti, hočete si nakopati težek križ? Pamet! Živite tako, kakor ste živeli do sedaj, pridno delajte, zraven molite, pa nikar ne mislite na ženitev!»

Matiji so se od samega strahú kar usta odprla.

«In vi že osemindeset let živite brez moža. Živite še do smrti brez njega in nikar ne mislite, da bode sodnjemu dnevu kašo kuhali! Delajte in molite! Vzela se pa nikdar ne bosta. Jaz tega ne pustim. Le pojdita, sta že opravila!»

Zadnje besede so bile take, da jima kar ni bilo več obstanka v sobi, ampak

obrneta se in skorej bežita iz sobe in po stopnicah. Ko prideta k sapi, izpregovori Zlatorepka:

«Jej, jej, so pa hud gospod. Bog vé, kdo jih je takó naščuval zoper naju. Sami od sebe ne morejo biti tako hudi, saj jim nisva nič prizadejala.»

«Hudi so bili, jaz sem se vedno bal, da bi mi ne segli v lase.»

«Z najinim zakonom že ne bode nič.»

Matija globoko vzdahne. Vsa potrta gresta skoraj molčé v Zagorico.

«No, kdaj bodeta naredila?» vpraševali so ljudje.

Zmajevala sta z glavama in Zlatorepka je vpila:

«Bodete že videli, saj ni da bi morali vse naprej vedeti!»

In odslej so bile za nju grenke ure obupa in premišljevanja, a najhujše je bilo prenašati zasmehovanje ljudij, ko so ti zvedeli, da jima gospod ne dovolé vzeti se. Matija je bil še otožnejši in pustejši, a Zlatorepka je brusila pete in jezik na škodo gospodovo. Včasih je Matija še poskusil pregovoriti gospoda Janeza, a ni se dalo; kar so gospod Janez rekli, to so tudi držali. Pisatelj ne trdi, da so ravnali gospod po pravici, ampak je le povedal, kako se je godilo.

VIII.

Dobro zdravje, mlada nevesta,
Tvoj'ga tovarša zdaj!

Nar. pesem.

Človek obrača, Bog pa obrne. Gospod Janez so bili Kobaleževemu Matiji zatrdili, da se ne bode oženil, toda zgodilo se je narobe. Gospod Janez so srečno odšli iz Dobropolj, in za njimi so prišli drug gospod, drugačnega, usmiljenejšega srca. Izpolnili so župljanom radovoljno vsako prošnjo, da so jo le mogli. V Zlatorepkinem srcu je iznova oživelo upanje in kmalu po

prihodu gospodovem reče obupanemu Matiji:

«Ti, Matija! Stopi, stopi h gospodu in reci jim, da bi se rada vzela! Pokaži jim dovoljenje! Vedeli bodo, da nama ne brani nihče.»

«Ali meniš, da bodo dovolili?»

«Kaj bi ne mislila, saj radi govoré. Lepo jim povej in razloži, pa bodo dovolili!»

«E, pa naj bode, saj bodo menda res dovolili ženiti se.»

In Matija se obleče in gre.

Gospod so bili jako prijaznega obraza in dobrovoljen nasmeh jim je igral okoli usten.

«Kaj pa vi?»

«Dober dan, gospod, in hvaljen bodi Jezus Kristus!»

«Amen. Na veke. — Ha, ha, pozdraviti pa znate», nasmejejo se gospod.

«Kaj bi ne znal, saj sem že star. Videl sem že mnogo duhovnih gospodov in še drugačnih.»

«Prav. No, kaj pa poveste?»

«I, kaj? Ženil bi se rad. Nevesto imam, dovoljenje tudi, in sedaj sem prišel tudi k vam prosit vas dovoljenja, ter da bi mene in mojo nevesto v cerkvi oklicali.»

Besede so mu šle takó gladko z jezika, da sam sebi ni verjel.

«Torej zopet ženitev? Tukaj se pa ljudje kaj radi ženijo», opomnijo gospod.

«Veste, to je že tako na svetu, da vsak — —»

«Že vem, že vem. Pa raji povejte, kdo ste in kako je vsa ta stvar, da zvem, ali je vam treba ženiti se, ali ne. Vsedite se na ta stol!»

Matija sede.

«Veste, gospod, jaz sem Kobaležev Matija iz Zagorice, saj vem, da vam je že kdo kaj povedal o meni.»

«Torej Matija Kobalež se pišete.»

«Prav tako.»

«Sedaj pa še drugo povejte o sebi, o nevesti, kako živita, ali sta si kaj v rodu, ali sta dobro premislila.»

In Matija začne počasi praviti vso stvar tako, kakor je le on sam znal.

Tega ne zapišem, ker je znano že vsakomu več ali manj.

Gospod se mu niso izpodtikali nad nobeno rečjo, in ko konča Matija svojo pripoved, rekó:

«Ako je vse res tako, vzameta se v imenu božjem, ako se morata in se res rada vzameta!»

«Rada se pa, rada; ona me vedno priganja.»

«No, pridita torej oba k izpraševanju jutri ali pojutrnjem. Če ne bode zadržka, okličem vaju v nedeljo.»

«Le okličite naju, bode še prej svatba v kraju.»

«Torej vi ste Matija Kobalež, in ona je Marijana Zlatorepka.»

«Da, gospod.»

«Drugó pa že vse iz knjige dobim. Le pojdite! Z Bogom!»

Matija pa prime gospodovo roko in jo močno poljubi. S tem je hotel naznaniti svojo prav posebno zadovoljnost.

«Srečno, gospod!»

Prav vesel in srečen hiti domov.

Ko je Zlatorepka uzrla veseli, jasni obraz Matijev, vedela je vse, in zaradi tega je tudi njo navdalo rajsko veselje. Vsedla sta se in povedal ji je vse natančno, kako je bilo pri gospodu; potem se pomenita, kaj treba napraviti.

V kratkem času je to vedela vsa vas.

Res niso našli gospod zadržkov, in v nedeljo zjutraj je bil prvi oklic. Tedaj pa se je zgodilo takó, kakor drugodi pri enakem oklicu. Vsi ljudje so si tiščali usta z robci, suvali se s komolci, namežikovali si, in glasen smeh jim je

uhajal. In po vsi dolini ni bilo drugega pogovora, kakor o tej svatbi.

Ženin in nevesta sta se z vsemi potrebami pripravljala za imenitni prestop iz prostega v sveti zakonski stan. Šivala sta pri njiju celó šivilja in krojač.

Težko sta pričakovala poročnega dné. Zadržka sicer ni bilo tehtnega, zato bi bila lahko mirna, toda hrepenenje ju je vzbujalo. Zvedela sta pa, da mislijo ljudje na poročni dan iti gledat poroko in zraven své posmehovat se. To pa jima ni ugajalo. Po kratkem premišljevanju skleneta ljudi speljati za nos in poročiti se zjutraj zgodaj in sicer v podgoriški cerkvi, česar se ni mogel nihče nadejati. Gresta h gospodu. Po raznem govorjenju vpraša Matija:

«Gospod, kdaj naju poročite?»

«Kadar hočeta.»

«Veste, jaz bi vas prosil, da bi naju poročili v podgoriški cerkvi in sicer zaradi zijalastih ljudij v ponedeljek zjutraj.»

«No, meni je prav. Toda v ponedeljek ne morem poročati, ker imamo pri Svetem Antonu semenj in so vse maše tam.»

«Pa v torek», pravi Matija.

«V torek pa ne, v torek pa ne, v torek pa že ne!» oglasi se Marijana.

«Zakaj ne?» vprašajo gospod.

«Kaj? — Menite, da se bodeva v torek poročala? Kaj sva berača ali káli? Naka, v torek pa že ne!»

«E, saj je vse jednako», opomni Matija.

«V torek pa že ne, v torek ne. Rajša nikoli!» pravi jezno Zlatorepka.

«Torej pa v sredo zjutraj», določi gospod.

S tem sta bila oba zadovoljna.

Prišel je določeni dan. Lepo jutro meseca rožnika je bilo. Rosa se je lesketala po travi in drevju, lahek vetrič

je majal listje in ptiči so žvrgoleli po vejah okoli bele podgoriške cerkvice v senčnatem logu. Nekaj starih žen in môž je prišlo na zvonov glas v cerkev. Prišel je gospod Anton in naposled tudi ženin in nevesta s svatoma Kepecem in Kreveljco. Poslednji sem vstopil tudi jaz, da sem videl zanimivo dvojico, ker mi je gospod Anton povedal — za kar se mu zahvaljujem — kdaj ju bode poročal. Oba sta bila kar najlepše oblečena, in Marijana se je še postavljala z rdečimi lici. Nestrpno je čakala usodnega trenutka. Gospod celó vprašanja še izgovoril ni, že je trdila, in zaradi naglice je morala vsako vprašanje dvakrat potrditi.

Po maši se vrnejo domov ponosno in veselo, a Zagoričani so bili jako jezni, da sta jih tako prevarila. Zato so pa

toliko bolj zabavljali. Godca nista imela, svata pa samo dva. Nevesta je skuhala kavo in narezala gibanice, katero je bila prejšnji dan spekla. Ko so snedli to, bila je svatba v kraju. Popoldne žene Matija koze v goro, Marijana pa zadene koš in gre po svojem opravku.

Zvečer preneseta balo, to je vse Marijanine stvari — med njimi tudi staro zibelj — na Kobaleževino, kjer gospodarita še dandanašnji.

Gospodar na Kobaleževini je Marijana. Matija nima dosti govoriti. Koze pase, kakor jih je prej, voziček vozi, kurnike popravlja, kuha si, ako hoče jesti. Denarja pa za vse to le nima nič, ker vsak krajcar shrani ona. In stara se, stara.

Bog mu pomagaj potrpežljivo nositi radovoljno oprtani križ, kateri je hujši kakor leseni.

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

Spomin mi je vsplaval v znane kraje. Pozdravljeni solnčni hribci, pozdravljene mi bele hiše, pozdravljene prijazne vasice v lepi, vinorodni dolini čudovite notranjske zemlje! Pozdravljene osivele razvaline starega gradú, pogostokrat pozdravljen senčni gaj, čegar tajnostni šum odmeva še sedaj v mojem srcu! Poslušal sem nekđaj ta šum, ljubil sem gaj, občudoval ljudi, po njem šetajoče; tudi sedaj ga ljubim, premišlujem te ljudi in jih umevam.

Mnogokrat krije človeško življenje neprodurna skorja vnanjega bleska, pod katerim bije srce mnogo nemirneje, kakor v navadni preprostosti. Skromen planinar v gorski koči je dostikrat srečnejši od bogatina v dolini. Tam gôri čista sapa, vedro nebo in vedro čelo, tu doli mračni vzduh, mračno lice in mračne misli.

Vendar tudi v dolini sije solnce, solnce resnice; tudi v dvoranah z bagrom prevlečenih je resnica ista. Ob njenem prihodu zginejo moreče megle.

Zato pa srčno pozdravljeni i vi, razkošne hiše beli zidovi, pozdravljena dišeča lovorova hladnica, iskreno pozdravljene cvetoče gredice! Vi budite v meni mnogo lepih spominov, med vami se oživlja duh, pred njim vstaja iz prošlosti novo življenje.

Torej pozdravljeni!

I.

V Poljani je danes semenj.

Silovita burja je že obrobila gorske vrhove z rjavim plaščem. Neljubega gosta se bojé tudi v dolini, in kolikor more, zapira mu vsakdo pot v svoje obližje.

Kakor nalašč je torej vsako leto svete Terezije dan semenj v Poljani. Skrbni oratar kupuje danes sebi in svojcem različnega blaga za obleko, da jih sovrážna zima ne prevzame tako hitro; gospôda in uradniki pa pohajajo kakor brez posebnega opravila po trgu med šumečo množico. Tudi to je zabava.

Poljanski trg, to radi povemo, ne zaostaja za napredkom svojih tovarišev po božjem svetu. Poljana ima svojo kavarno, rokodelsko društvo, bralno društvo «Edinost», Poljana ima tudi hôtél, kateremu je bil prejšnji njegov lastnik dal posebno mednarodno ime, a ljudstvo se ga ni oprijelo, ker je bilo ime ptuje. Ko bi ga bil nazval bolj po domače, n. pr. Hubelj, Nanos, Vipava ali kaj sličnega, morda bi bilo ime ostalo. Saj se pa tudi nikdo ne more motiti, ko sliši govorico o hôtelu; v Poljani je itak samo jeden.

Kakor v drugih gostilnah, tako imajo tudi v hôtelu danes vse roke zadosti dela in vsi gostje zadosti jela in pila. Tam-le v «odlični pivnici» so zbrani nekateri odlični poljanski veljaki. Opišemo jih po vrsti.

Ivan Mlakar je sin tovarniškega ravnatelja in sedaj je tudi ravnateljev namestnik v predilnici. Po rodu je Poljanec, a šolal se je na Nemškem, tehniške šole je dovršil celó v Švici. Tako je želel njegov oče in hotel, naj sin poleg tovarniške službe zna dobro in pametno upravljati tudi obširno rodbinsko imetje. Čim dalje greš, tem več vidiš in več se naučiš, tako je trdil stari Mlakar, ko je odpravljajl svojega jedinca v šolo.

Nič lahko mu ni bilo tedaj pri srcu; toliko bolj se pa veseli sedaj, ko zadovoljno zrè svojega sina in vidi, da se mu izpolnjujejo skoro vse nade. Da, to je redka sreča!

Četudi se je Ivan šolal na ptujem, vendar ni pozabil jezika in navad svoje domovine. Med protestantovskimi Nemci se ni sramoval slovenske svoje matere in še manj vere svojih očetov. Sedaj ga v Poljani vsi čislajo zaradi mirnega vedenja, jeklene vstrajnosti, vernosti in narodne navdušenosti. Mnogokrat si

videl Mlakarja dopoldne v cerkvi, kjer je prebiral svoj molitvenik, popoldne in zvečer je pa govoril navdušene govore o narodu in narodnosti v rokodelskem društvu, kateremu je bil načelnik.

«Preprosti Slovenec se ozira na gospôdo, to posnema v slabih rečéh rajši kakor v dobrih», rekel je kakemu nagajivemu vrstniku, ki se je šalil z njegovim verskim prepričanjem. «Mari misliš, da bom zapeljivec svojega naroda? Kaj je narod maloveren ali brezveren? Zgodovino v roke, brate!»

S takim govorjenjem je marsikomu zaprl usta in zavezal jezik.

Pravijo, da je Ivan podedoval tako mišljenje po materi, ki je bila odlična žena, jasnih in trdnih nazorov, pa najboljšega srca med poljanskimi gospodinjami.

Ivan Mlakar je veljal med nežnim spolom za vzor pravega mladeniča. Glavice poljanskih gospodičen so si neredkokdaj šepetale, da je Ivan lep človek. Res! Duhoviti obraz je izražal v vseh potezah odločnost; mehki črni lasje in nekoliko svetlejša brada so mu dajali nekak moški značaj, dasi Ivan še ni prekoračil osemindvajsete pomladi svojega življenja. Govoril je gladko in lepo, «kakor bi rožice sadil», in ko je govoril, sijala mu je iz očij in obraza neka posebna prijaznost.

Prav sedaj se pogovarja z nasproti sedečim prijateljem Balantom. Balant, poljanski poštar, je po letih nekoliko mlajši od Mlakarja, vesel in prijazen, da ga imajo povsodi radi. Dostikrat se je v družbi kdo pošalil ž njim: «Balant, ti si zlata duša, rjav pa kot Iškarijot.» Kar nič mu ni zameril, nasmehnil se je in rekel, da se pri njem uresničuje drugi del latinske prislovice: «Rufus raro bonus, et si bonus, optimus». ¹⁾ Vselej pa se je prej prav ponižno opravičil, da se je navadil teh besed pri drugih; latinščine se ni učil, ker je hodil v goriško realko. Rad se je pa pohvalil, da mu je nemščina v malem prstu, in kjer je mogel, uporabil je kak

¹⁾ Rjavec je redkokrat dober; če je pa dober, tedaj je jako dober.

dvoumen nemški izrek, da se je družba smejala.

Res, Balant je bil živahen.

Med njim in Mlakarjem je sedel Filip Tratnik, sin imovitega obrtnika in posestnika v Poljani. Obrnil se je proti oknu in gledal mimogredoče ljudi. Ni se dosti menil za to, o čem se pogovarjata tovariša.

Tratnik je bil posebno ponosen na sloves očetove hiše in pa na svoje bogastvo. Neveste si izbira že dolgo, a izbral je še ni, dasi nikdo ne more trditi, da Filip ni prikupljiv mladenič. Ta mu je premlada, ona prestara, druga preuboga, tretja prebogata, da se je ne upa vprašati. Bil je nekdanj na gimnaziji v Gorici ter bil posebno nadarjen za jezike. Osobito se je odlikoval v latinščini. Zategnjene in pretegnjene klasične stavke ali perijode je lomil kar za kratek čas. Izreke, pregovore in takšen drobiž je stresal kar iz rokava. Vsi njegovi sošolci so govorili tedaj, da ga čaka še profesorska stolica — morda celo na univerzi. Mladostni upi!

Ko je bil v osmi šoli, zbolel mu je oče in ga poklical domov. Njegov roditelj, prava poštena kranjska duša, katerega so poznali po vseh cestah od Gorice do Ljubljane in še nekaj naprej, slutil je menda svojo smrt. Nabral in nagromadil je svoje življenje veliko imetja, na starost je počival in menda tudi debelel zaradi tega. Zadel ga je mrtvoud. Neko jutro so ga našli mrtvega v postelji.

Filipu sedaj ni kazalo drugega, kakor ostati doma in upravljati posestvo. Pač grenak posel dijaku-odličnjaku, a moralo je biti tako. Mati in sestra sta ga prosili s solznimi očmi. Ostal je, mlajši njegov brat pa nadaljeval učenje.

«Glejta, glejta», oglasi se Filip, «Jaromil gre.» Rekši, pokaže z roko skozi okno.

«Pokličí ga, naj pride k nam!» pravi Mlakar; Balant pa skoči izza mize in prej, nego sta se ona odločila, kdo pojde, stoji že na vratih in stiska roko prijatelju Jaromilu, učitelju v Ločnicah, pol ure oddaljeni vasi.

«Pojdi, pojdi noter, Jaromile; saj si menda že nakupil, kar si mislil.»

«No, pa pojdem zaradi tebe, bodi!» pravi Jaromil in gre z Balantom v sobo.

«Na zdar, gospôda, na zdar! Da ste mi vrlo zdravi! Bog vas vsprimi, prijatelji!» tako jih je pozdravil, stopivši k mizi, in vrstoma vsakemu segel v roko. Potem stopi za korak od mize in premisli, kam bi sedel. Proti svetlobi obrnjen je bil v tem trenutku videti prav zanimiv. Dolgi osiveli lasje mu padajo v dolgih kodrih po ramah, častitljiva siva brada mu seza, tako bi rekel, do pasa. Prijazne modre oči gledajo prijatelje ljubeznivo, in tudi kreta se Jaromil veličastno, uprav stojično mirno.

«Ne zameri, prijatelj», draži ga Mlakar, «ravno takšen si, kakor slikajo sv. Metoda.»

«Kaj? Svetega Metoda?» vpraša ta zateglo. «O nikomer, kolikor nas Slovencev sedaj po grešnem svetu tlači travo, ne smemo rabiti take primere. Svetega Metoda je povišal sam ‚svevišnji otac‘». Jaromil je rad mešal v svojo sicer lepo slovensko govorico besede drugih slovanskih narečij, in tedaj se mu je obraz svetil od zadovoljnosti. Znal je, tako so trdili, vse slovanske jezike, ne da bi se jih bil učil v šoli. Vse to je bil sad njegove neumorne delavnosti in čistega rodoljubja. Prosti čas je uporabljal za učenje slovanskih jezikov.

Balant mu primakne stol in ga prav ljubeznivo povabi, naj sede. Tudi vina mu je že natočil v kupico. Jaromil sede in pokliče merico «vipavca». Piva ni pil nikdar rad, trdeč, da je to za pravo le nemška pijača. V svoji veliki slovanski navdušenosti je je pa vendar-le pokusil tedaj, ko so mu zatrdili, da je češko.

Ko sta se pobotala z Mlakarjem zaradi primere o sv. Metodu, in so vsi bratski trčili, vpraša ga Tratnik:

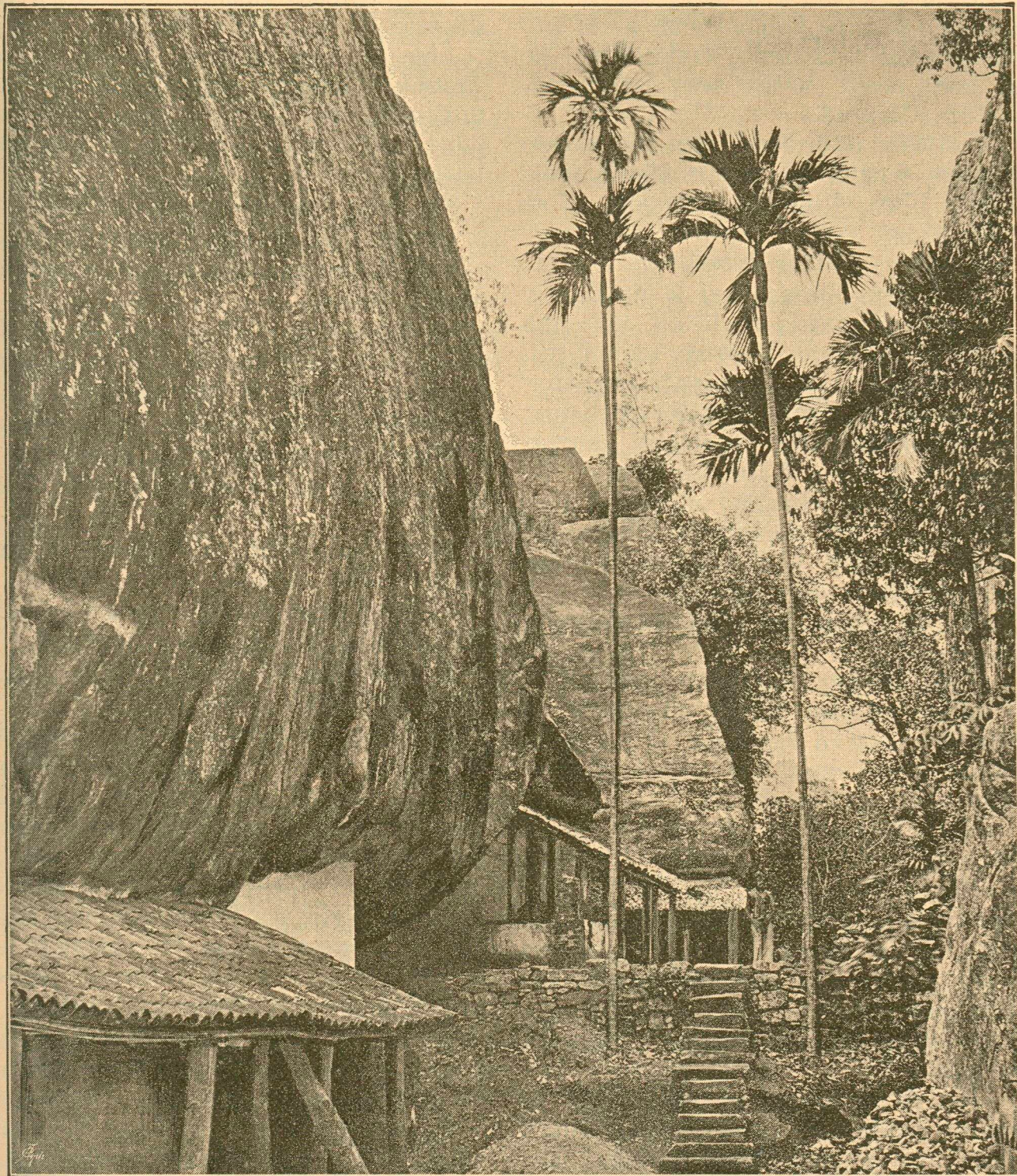
«Sedaj pa povej, kaj je novega v Ločnicah?»

«Ni posebnosti», odgovarja ta mirno; «ker pa že hočeš, povem ti, da sem med potoma v semenj pridobil jedno dušo naši sveti stvari.»

«To je lepa novica», dé Mlakar, «povej no še, kako si jo dobil. Ti znaš človeka sukati.»

«Sel sem z doma in došel na cesti možička, ki je bil tudi, kakor jaz, namenjen na vaš semenj. Govorila sva o vremenu in drugih rečeh, dokler me ni

vprašal, kaj ,pravijo časniki in bukve? Kmalu sem zvedel, da zna sicer brati, a pisati ne. Tožil mi je, da mu je težko, ker ga imajo ljudje za malovednega.

Pagoda Alu-Wihara pri Malali na Ceylonu. (Po fotografiji.)

Seveda sem mu priporočil brati bukve «Mohorjeve družbe», poleg tega pa tudi povedal, da se imenuje naš jezik slovenski, in zemlja, po kateri hodiva, slovenska domovina. Vsak hribec, vsaka

dolinica nas spominja različnih dogodkov o naših pradedih, o njih očetih in njih očetov očetih za več nego tisoč let nazaj. To zemljo so oni imenovali svojo zemljo, to je tudi naša domovina!»

«Dobro, dobro», pritrjuje vsa družba. «Tako treba, tako!»

«Kako si pa končal?» vpraša Mlakar.

«Mož je bil ganjen do solz», nadaljuje Jaromil. «Le prehitro sva bila v trgu. Moj sopotnik je trdil, da bi šel z menoj tudi na konec sveta, ko bi govoril vedno tako lepo. Obljubil mi je, da bode storil, kakor sem mu rekel, in ločila sva se.»

V pivnico se je sedaj nagnetlo mnogo ptujcev, naši znanci so primaknili svoje sedeže bliže drug drugemu, da bi se bolje umeli.

Balant ga potem vpraša:

«Ti bereš mnogo; kaj je novega, v Čeah?» Ta narod se je bil, ne vemo zakaj, poljanskemu poštarju najbolj prikupil izmed vseh slovanskih plemen.

«Že davno nisem bral čeških listov. Nedostaje mi časa; prelagati moram nekaj iz ruščine. Naprosili so me. To bode nekaj posebnega: slovenski prevod, ki se bode popolnoma oklepal ruskega izvirnika v skladnji in kar se dostaje umevnejših besed.»

«Kaj pa prelagaš?» seže mu Mlakar v besedo.

«Neko krajšo Gogoljevo povest.»

Naprej se niso mogli pogovarjati o tem, ker razven Jaromilu ni bil znan nikomur ne Gogolj, ne ruski jezik drugače kakor po imenu.

«Kako si se ti naučil ruski?» vpraša Tratnik.

«Kako? Iz ruskih knjig. Čital sem in čital neko knjigo, imel sem pri roki tudi slovenski in hrvaški prevod, naposled kupim slovnico in besednjak ruski, katerih pa sedaj že ne potrebujem mnogo. Kdor hoče, nauči se ruščine, kakor bi se igral.»

«Da, da, žalostno za nas! Nam se niti ne sanja» — začne Balant. Hotel je namreč po svoji stari navadi ponoviti tožbo, da se po šolah uči premalo o slovanstvu, a tega ni dovršil, ker je Jaromil opozoril družbo na bolj postar-nega gospoda, ki je šel z brhko devet-najstletno deklico mimo hôtela.

«Plemeniti Videnski», reče Jaromil. «Priselil se je menda stalno na posestvo v Pločah. Lep je tisti dvorec. Tudi gaj okoli njega in vrt sta prikladna.

Glavna dobrota pa je ta, da je v oni prijazni dolinici zavetje pred burjo in tako lep razgled. Jaz bi ga précej sprejel, ko bi mi ga ponujal.»

«Zastonj!» dodá Balant.

«No, seveda, rajši zastonj nego za denarje. To je jasno», odgovori učitelj.

«Jaz bi rajši njegove novce», seže Tratnik v besedo. «Pravijo, da je mož tudi učen. Saj si lahko mislimo — kapitan. Kot umirovljen kapitan ima pač lepo pokojnino.»

«In tako lepo hišo», hiti Jaromil.

«In tako lepo hčer», pomaga Tratnik.

«Morda že veš, kako ji je ime», vpraša Mlakar naglo.

«I, kdo bi zvedel vse tako hitro! Ni dolgo, kar sta tukaj. Mož je videti zelo prijazen, no, saj je naš rojak.»

«Slišal sem, da se bavita on in hčerka s slikarstvom», odgovarja Mlakar.

«Potem bi pa že ne bila zame», doda Balant.

«Zakaj ne?» šali se Mlakar. «Držal bi ji deščico za barve.»

«Res! ‚Frauendienst‘», seže v besedo Balant s svojim nemškim znanjem.

V tem hipu odpre tovarniški sluga vrata in pokliče Ivana domov.

«Kdo vé, kaj je?» reče in se poslovi.

«Morda se je oglasil pl. Videnski», pristavi Jaromil, ko je Mlakar že odšel. Tudi drugi so se razgubili vsak po svojem pravilu. Solnce se je nagnilo močno proti zatonu, ropot in šum po cesti je nehaval, ljudje so se zmerom bolj redčili, le iz gostilnic se je razlegalo tu in tam ubrano petje, marsikje pa le hripav krik oživelih vinskih bratcev.

Z bližajočo se nočjo je objemal zemljo pravi jesenski hlad. Tedaj se je vračal pl. Videnski s hčerko domov v pol ure oddaljeno vas Ploče. Skrbno se je zavijal na vozu v potni plašč. Tudi hčerki ni ugajal nočni hlad.

«Kako ti prijajo naši kraji, Lucija?» vpraša on.

«Prav dobro, papa. Upam, da se jim kmalu privadim.»

«Kako pa ljudje?»

«Teh še premalo poznam.»

«Vendar mislim, da ne bodeš pogrešala primerne družbe, kakor si se bala

poprej. Mladi Mlakar je vrl in vljuden človek, kaj ne?»

«Ne rečem, da ne, kolikor ga poznam do sedaj. Tudi se nadejam, da mi zastran družbe ne bode dolg čas, če tudi je težko najti družbo, katera bi ugajala meni, in nasprotno morda še težje tako družbo, kateri bi ugajala jaz.»

«Aha! Zdaj bodeš zopet tožila o svojem posebnem značaju. Prav taka se mi zdiš, kakor je bila rajna tvoja mati. Še zadnji trenutek prej, ko sva se vzela, tožila je, da njen značaj ni zame. In vendar sva bila tako srečna; škoda, da je živila tako malo časa! O podedovanih lastnostih so ti pa znani moji nazori. Torej take tožbe so že kar same po sebi nič, kakor tudi onih lastnostij ni. Novejša veda je vse to zavrгла.»

«Jaz se ne bavim s tem», reče Lucija malomarno in se nasloni prav udobno,

da je gledala migljajoče zvezde na jasnem nebu.

«Pač čudno! Realistinja hočeš biti, realistinja najnovejšega kroja, in tega ne priznavaš?»

«Bodi, kakor hoče, mene nocoj to ne zanima», zavrne ga hči, hoteč ustaviti neljubi ji pogovor.

«Potrpi! O prvi priliki ti povem, kakšna je bila tvoja mati», začne zopet kapitan, da bi jo z ljubimi spomini spravil v pogovor. Lucija ni rekla ničesar, popravila tesneje k sebi ogrinjalo in zrla v zvezdnato nebo.

Pot se je že nagnila proti domu, hlapec Jože je sem in tje nekaj rekel konjem, da so vozili varneje, in kmalu so se ustavili pred krasnim dvorcem, lepo vilo. Tedaj se je pokazal srp lune izza gore.

(Dalje.)

Na tuji zemlji.

XI.

(Bratom v tujini.)

Hvala, da našel sem vas, po krvi soródna mi srca,
 Zémľjo prehódi Slovén, brat ga objame povsód!
 Brata objame vesél, vriskáje med svóje ga vède,
 Dvor mu razkaže in hram, duri odkléne srcá. —
 Mène prísrečno takó sprejeli ste, bratje na tujem,
 Vračam hvaléžni dolžník danes vam blági pozdráv.
 Mnogi mi srčni udár od dóma je sprémil stopínjo,
 Mnogo peréčo je skrb dalo slovó mi na pot . . .
 Kdo me toláži posléj, ko srce mi žalost obléža,
 Kači lokávi nalik pik mu otróvni zadá?
 Tuja se mati zamán nad dete priklanja ihtéce,
 Zíbel mu gúglje pojóc, kliče in téši zamán — —
 Kdo mi opajaj uhó in dušo v ljubézni poljóčo
 S sládko pravljíco o vas, rôdne goré in ravní?
 Kdo mi zalívaj skrbán cvetico najzórnejšo v prséh:
 Svídenja čárobní up s tábo, slovenski moj ráj? . . .
 Danes pomírja se duh, zaúpneje gledam v prihodnjost,
 Vaša ljubézen krepí, bratje, in vaša srčnost!
 Hvala, da našel sem vas; tesnó se oklèni vas duša,
 Kakor privíje bršljín deblom se čvrstih dreves.
 Slab sem med vami, kot on . . . samó če ljubezen je móčna,
 Z vami sem, bratje, močán vróče domovje ljubèč.
 Daljno domovje, ki nanj spomine si z vami obnávljaj,
 Z vami na delo se zanj um in srcé orožúj!

M. O.

Labodja pesem.

Tišina skrivnostna po sobi vlada,
Na smrtni postelji pevec leži.
Obseva mu solnce blizu zapada
S poslednjimi žarki mrkle oči.
Kleči ob bolniku sestra mlada
In velo roko s solzami kropi.
Mladenič se skloni in deklici dé:
«Žalôbne solze si z lica obriši;
Labodjo pesem nareka srcé,
Poslednjo mojo pesem zapiši!»
Mladenka sede, trepeče ji duša,
Ko zadnjo bratovo pesem poslušá.

«Večni Bog, ki me ustvaril
Borno si in slabo stvar,
Petje srcu si podaril,
Sprejmi pesem mojo v dar.

Pel sem, duh mi je veleval,
Duh mi speve je rodil.
Morda vekomaj odmeval
Spev bo moj, naródu mil.
V srcu mi vihar je hrúmel
Čustev in vihar nadlog.
Ako svet me ni razumel,
Ti si me razumel, Bog.
Bil sem človek, ki po sreči
Hlêpel z ognjem je srcá,
Čutil v duši koprneči
Žalost in radóst sveta.
Pot, ki k zemski sreči vodi,
Težka je, nevarna pot,
In zemljan, ki pónji hodi,
Dvovov temnih, poln je zmot.

Hodil sem po težki poti,
Ali sreče nisem žel.
V dvovov plaval sem in zmoti
In k spoznanju sem prispél,
Oče, k bridkemu spoznanju,
Da ni sreče v dolih téh,
Oče, k bridkemu kesanju,
Da Te žalil moj je greh.
Kar prevar sem v sêbi čutil,
V pesmi žalne sem izlil,
Pravo srečo v duhu slutil,
V pesmi ródu jo razkril.
Plavaj torej pesem moja,
Širom svet preplavaj ves,
Vodi narod v hrumu boja,
Búdi v srcu njêga kes.
Bila si mi tolažnica,
Dokler živel sem, trpin,
Ko poljublja smrt mi lica,
Téši náte me spomin.

Smrtna ne plaší me sraga,
Ko jo porosim skesan,
Omeči zavest jo blaga:
Živel nisem, Bog, zaman!»

Skrivnostna tišina po sobi vlada,
Na postelji pevec mrtev leži.
Somrák izpod néba na zemljo pada,
Ugasnile solneu so zadnje moči.
Kleči ob mrliču sestra mlada
In hladno rôko s solzami kropi
In moči s solzami pesem labodjo:
«O milostno sprejmi, večni Gospod, jo!»

Anton Medved.

O svéčnici.

Židel lice Rešeníka,
V solzah Simeon izusti:
«V míru po besédi svoji
Hlapca zdaj, Gospod, odpústi!»

Kàdar jaz bi gledal zopet
Drágo lice domovine,
Nê-bi li besede iste
Vréle iz srcá globine?

Nê-bi! Tàkrat stóprav duša,
Jela bi mi koprnéti,
K nebu pôgled bi obrnil:
«Rešen rod naš — daj mi zreti!»

M. Opeka.

O tiskanih slikah.

(Spisal dr. Fr. L.)

Kaj bi dandanes radi dali, ko bi mogli kupiti prave slike slavnih množ starega ali srednjega veka! Kako bi bili srečni, ko bi imeli resnično podobo Zveličarjevo ali Marijino! Toda vse take želje so dandanes prazne: onih podob ni in jih ne bode. Če so tudi nekdanj napravili sliko Zveličarjevo, če celó v sedanjem času to in ono imajo za pravo njegovo sliko, vendar dokazati se več ne dá, ali je prava, ali ni.

Kako drugače je dandanes! Sedaj dobiš za nekaj beličev pravo svojo sliko, in ne samo jedno, marveč sto in še več. Ako hočeš, lahko daš vsem prijateljem in znancem v spomin resnično, lepo, ročno, pa trpežno svojo sliko. Ko bi bili fotografi ob Gospodovem času, kakor dandanes, imeli bi po vsem svetu resnične njegove slike, kakor tudi njegovih apostolov, da, še njegovih čudežev.

A pustimo to, česar ni. Cvetla je sicer tudi v starem veku slikarska umetnost, toda nikakor ni bila razširjena ali obče znana. Ljudje so jo res občudovali; mislim pa, da je težko povedati, ali zaradi lepote, ali zaradi tega, ker je bila nenavadna. Dandanes so pa slike odraslim in mladim igrača. A nimamo toliko slik zato, ker je mnogo slikarjev, ampak zato, ker znamo slike na mnogo načinov pomnoževati ali — tiskati. Če je naslikal umetnik lepo sliko, veselé se je oni, ki jo gledajo, radujejo se lepega dela. Pa le malo jih uživa to veselje, saj je slika zaprta med stenami. Da, ko bi se dala ta slika posneti in pomnožiti, t. j. ko bi mogli narediti mnogo takih slik, ali vsaj popolnoma podobnih manjših, koliko bi pridobili za umetnost! Pa — to se dá, storiti se dá s tiskom. Slike se dadó tiskati ali s tiskanjem pomnoževati, in prav o tej stvari bodem govoril v naslednjih vrsticah.

Rečem lahko splošno: Umetelnost ali spretnost, s katero znajo dandanes pomnoževati in tiskati slike, dospela je v novejšem času do tolike stopinje in po-

polnosti, da smemo biti ponosni nanjo. Zares spada prav ta spretnost, spadajo iznajdbe na tem polju med največje iznajdbe in pridobitve človeške. In kako urno napredujemo prav v sedanjem času! Vsak dan nam pripovedujejo in pišejo o novih iznajdbah, in skoro nemogoče je, da bi se seznanili z vsako posebej.

Zlasti je pa ta stroka imenitna za časopise in knjige. Brez števila književnih del izdajajo, v katerih se nahajajo raznovrstne tiskane slike. Veliki narodi, kakor Francozi, Angleži, Nemci, Rusi in Lah, imajo čudovito krasne knjige in časnike; slike so mnogokrat tako lepe, da strmi tudi veščak, ko jih ogleduje. Zato ni čuda, da smo se vzdramili tudi Slovenci in se poprijeli tega dela. Imeli smo in imamo ilustrovane liste (ali liste s podobami) resnobne in šaljive; izdali smo tudi knjige s slikami. «Družba sv. Mohorja» se je pogumno poprijela tega dela, in poslednji čas se je tudi «Matica» naša prav krepko postavila na noge in nam za lansko leto podala dve knjigi s podobami. Žal, Slovenci imamo prav na tem polju težave, kakoršnih nimajo večji narodi. Lepe slike so še vedno drage, če tudi ne tako, kakor so bile nekdanj. Navadno velja pravilo: Čim lepša je slika, tem dražja je. Mi maloštevilni Slovenci pa ne moremo niti zalagati, niti kupovati dragih knjig; le malo je onih, ki hočejo dati večjo vsoto za knjigo.

Potemtakem se zdi, da ne bomo v tej stroki dosegli nič posebnega in da ne bomo nikakor mogli tekmovali s sosedi. Res je, toliko ne bomo mogli nikdar storiti, kakor Rusi ali Nemci. Vendar pa mislim, da polagoma le utegnemo doseči in storiti toliko, kolikor je potrebno za našo narodno čast, za naš razvoj in napredek. Nespametno je, želeti takih stvari, katerih ne morejo pridobiti mali narodi. A takih tudi nihče od nas ne zahteva. Storimo, kar moremo, a tisto storimo lepo in dobro!

Prav v ta namen naj te-le vrstice poučujejo Slovence o tiskanih slikah. Vsak omikanec naj pač vsaj nekoliko vé, kako je narejena ta, kako je izdelana ona slika, kako se imenuje tista podoba, ki ti je pred očmi. Saj slišiš in čitaš pogostokrat o lesorezih in jeklorezih, o litografiji in cinkografiji itd., da je težko že imena sama obdržati v spominu. Skoro mi ni treba šele pravi, da se oziramo pri tem tudi na ta-le naš list, ki se po svoje prizadeva izpolnjevati nalogo Slovencev na tem umetnem polju. Čitatelji bodo znali bolje in pravičneje soditi o naših slikah, bolj se bodo zanje zanimali, in morebiti nam ta ali oni naš prijatelj pripomore, da si pridobi list kako lepo sliko.

Čitateljem naznanjam, da ne pišem strokovnjaško za strokovnjake, ampak samo o bistvu ali poglobitvini naukih pomnoževanja in tiskanja, kolikor se dá brez težav opisati in umeti, in kolikor je nestrokovnjaku dovolj za vsakdanjo rabo. Ko govorim o tiskanih slikah, ne mislim samo onih, ki se tiskajo s tiskarskim strojem tako, kakor se tiskajo knjige, ampak vse one slike, ki se narejajo s pritiskanjem ali vtiskanjem, kakoršnim koli si bodi.

1. Lesorez.

Najlože so ljudje izumili lesorez. Saj jim je kazala že narava to pot. Če raztegneš prste in pritisneš roko v mehko ilovico, ali v testo, ali v praž, odtisne se roka v mehki podlagi. Če je roka mokra, zlasti če je umazana ali namazana s kako barvo, in če jo pritisneš na gladko ploščo, obleko ali papir, dobro se pozna sled tvoje roke. Tako narediš lahko ne samo jedenkrat, ampak stokrat, kolikorkrat hočeš. To so ljudje — rekel bi — morali opaziti. Zaradi tega so pa rabili pečate že v davnih časih in znali vtiskati znamenja ali imena v mehki vosek.

Prav v takem vtiskanju je tudi bistvo lesoreza. Kakor dandanes, tako so si želeli ljudje tudi nekdanj raznih, ne dragih podob in podobic. Kjer pa je potreba, tam tudi mislijo, kako bi se pomagalo.

Prvi lesorez, na katerem se vidi še tiskana letnica, izvira iz leta 1423. A tudi že pred tem letom so izdelovali lesoreze. Kajpada so bili v začetku jako preprosti in neznatni. Že dvesto let poprej so narejali nekatere odtiske, n. pr. začetnice v knjigah, z leseno podobo. Iz 14. stoletja se imenujeta med drugimi dve sliki, ki sta bili v mašni knjigi Št. Jakopske cerkve v Brnu (Missale Olo-mucense) prilepljeni na notranjo stran vezave. Tedaj so delali na ta način podobe Matere Božje, svetega Volbenka, svete Veronike, svetega Krištofa, svetega Jeronima, svete Katarine, svete Barbare, svetega Jurija, kajpada tudi Kristusa na križu. Take stare slike zbirajo dandanes z največjo skrbjo. Nekatere so tudi barvane. V Albertini (zbirki nadvojvode Albrehta) na Dunaju je stara lesorezna podoba sv. Veronike, ki ima z barvo naslikane krvave kaplje.

Ne bodemo preiskovali, kje so začeli z lesorezom napravljati slike. Vsekako imajo Nemci in Nizozemci v tej stroki res velike zasluge, če tudi so Kitajci to umetnost poznali že poprej. Hitro so se privadili umetniki rezanju v les in izdajali kar cele vrste slik, zlasti tako zvano «Biblia pauperum», t. j. sveto pismo v slikah, katero umeva tudi preprost in neuk človek, ki ne zna čitati. V prvem času so umetniki sami risali in rezali v les, pozneje pa so se pečali z rezanjem posebni lesorezci. Zlasti lepo je cvetla lesorezba v 16. veku. Slikarji in risarji so rezali svoje slike v les in tako ustvarili nekatera zares umetna dela, katera občudujejo še dandanes. Znali so z malo črtami zadeti značaj oseb, napraviti lepe skupine in izraziti delovanje in življenje. Slavni nemški slikar Albrecht Dürer (1471—1528) je vrezal mnogo slik v les, katere veljajo še dandanes za vzorno delo. V onem času so med drugimi narejali slike za izdaje sv. pisma.¹⁾

¹⁾ Tako ima tudi slovensko Dalmatinovo sveto pismo iz leta 1584. mnogo lesoreznih slik. A te so povzete, kolikor vem, iz nemške protestantske izdaje Wittemberške iz leta 1558. Prva slika n. pr. ki nam kaže raj, v njem naše prve stariše in Boga Očeta, ima letnico 1550 in pa znamenje (monogram) I-B, kar pomeni lesorezca z imenom Hans Brosamer (živel je nekako

A naša umetnost je koncem 16. stoletja propadla in dolgo časa samo živo-tarila. Umetniki so se poprijeli zlasti bakroreza, če tudi je mnogo težje in počasneje tiskanje z bakrorezi kakor z lesorezi.

V našem stoletju se je lesorez zopet povzdignil in dobil nekdanjo veljavo. Umetniki so zopet dajali svoje slike rezati v les, založniki so skrbeli za lepo obliko in se niso bali stroškov, in tako so nastala pri raznih velikih narodih dela, ki so v čast sedanjemu stoletju. Tudi se izdajajo dandanes dela in časniki, katerim je glavni namen, da ponujajo naročnikom dovršene lesoreze.

Da pa čitatelju bolje pojasnimo razvoj lesorezov, treba že tukaj opisati, kako se narejajo. Lesorezec potrebuje za svoje delo lesa, nožev in dlet. Nekdaj so rabili hrušev ali slivov les. Narejali so si oglašene ali dobro izoblane, po dolgem klane ploče, katere imenujmo rézanke.¹⁾ Na te ploče so narisavali slike, katere so hoteli pomnožiti. Da se je dalo bolje risati, prevlekli so gladko površino z raztolčeno in razmehčano kreda. Risati je treba na rézanko narobe, t. j. na desno se riše to, kar naj bode na odtisnjeni podobi levo. Zakaj tako, lahko izprevidi vsakdo. A rezar ne reže po narejenih črtah, ampak to izrezuje, kar je ostalo belega. Zakaj papirja ne pritisnejo tisti deli, ki so izrezani ali vglobljeni, ampak oni deli, ki so ostali, ki so nekaki hribei med dolinicami. Z nožem zareže varno in natančno, kar naj se izreže; z dleti pa izdolbe. Kajpa, da niso dleta taka, s kakoršnimi se dolbejo korita, ampak dokaj ostreja in manjša, vendar pa močna. Tudi ročaji so tako pripravljene, da se dleto, kakor tudi drugačno rezilo, lahko pritisne prav nizko k lesu. Kdor pomisli nekoliko, umeva, da je lesorezec vsaj iz prva rezal največ proti

sebi. A podolgem klani les ni bil prav primeren za rézanke. Taki lesorezi so bili jako krhki, radi so se lomili ali pokali; tudi se ni dalo izrezovati prav lično in drobno. Zato so pozneje rezali ploče navprek, tako torej, da so žagali deblo v okroglo ploče. Na tak les se je dalo rezati enakomerneje kakor poprej. Vendar tudi to ni bilo še ugodno, ker je hrušev les premalo trd. Zato rabijo dandanes navadno izvrstni les zelenike ali pušpana, ki je res kakor nalašč pripravljen za lesorezca. Le pogledj posušeni les zelenike, kakó je gost in krepák! Kadar hočejo narediti večje rézanke, tedaj zbijejo ali združijo več ploč, kar je pa za lesorez neugodno. Take ploče se rade lomijo, ker popusti klej, in ne dadó se popolnoma zopet združiti ter uravnati. Za imenovani les ima lesorezec tudi nekaka bodala ali recimo dolbila, kakor bi obdeloval kovinsko ploščo. Tako izrezuje črte, točke in večje koščke, pušča pa neizrezane tudi črte, točke in večje površine.

Kako se pa rabi taka ploča, katero je obdelal in iz rôk dal lesorezec? V prvih časih so mazali ploče z barvo, da se je prijela vseh vzvišenih delov. Nato so polagali nanje papir ali pergament, pritiskali od zgoraj tako dolgo, da se je na papirju prav poznala vsa slika; potem so papir odločili ali dvignili z lesoreza. Podoba, krepko in jasno izražena, bila je narejena ali natisnjena. Na prvotnih slikah se pozna še dandanes, kako so jih pritiskali, rekel bi, tlačili na pločo. Kakor ime sámó pravi, imenuje se lesorez lesena ploča, v katero je vrezana slika. A navadno imenujemo s tem imenom tudi odtisnjeno sliko. Čitatelj naj torej blagovoljno pazi, kako se rabi beseda. Kadar pravim, ogledujoč kako sliko: «To je lesorez», mislim prav za prav, da je natisnjena po lesorezu. Natančno bi se torej reklo: «To je lesorezna slika». Potemtakem pomenja rézanka samo leseno, za rezanje pripravno ali tudi že narezano pločo, lesorez¹⁾ pa v

od leta 1506. do 1554.). Tudi slika na str. 38, b je njegova in se odlikuje med drugimi. Večina slik nima nikakega znamenja, nekatere imajo križec. V obče imajo vse te podobe isti značaj; a bodisi v risbi, bodisi v rezbi je med njimi dokaj razlike in imajo različno umetniško vrednost. Ploče so bile že precéj obrabljene.

¹⁾ Nemško «Holzstock».

¹⁾ Nemško: «Holzschnitt». Z grško (narejeno) besedo imenujejo lesorezbo «ksilografijo» (Xylographie) in lesorezce «ksilograf».

pravem pomenu vse one rezí, katere je umetelnik napravil v lesu. Torej je beseda lesorez prav in umno narajena.

Omenili smo preje, da je težko dobiti lepe in velike ploče za rezanje, tudi, da rade počijo; zlasti, ako so ploče zlepljene ali zbite, počijo na družnih mestih. Kdor ima z lesorezi opraviti, ta vé, kako preglavico delajo. Če se usušé, radi počijo, ako so pa na mokroti, tedaj postanejo vegasti, in ne dá se ž njimi lepo tiskati. Zato si pomagajo dandanes na razne načine. Nekateri vtisnejo lesorez v mavčevo testo. Ko se testó strdi, vidiš v njem odtisnjeni lesorez. Seveda je v mavcu vse narobe, kakor je na lesu. Če pa v to trdo mavčevo obliko, ali v ta kalup vliješ stopljenega svinca, potem imaš kmalu trdo svinčeno pločo v čisto taki obliki in s takimi rezmi, kakoršen je lesorez. Takih novih ploč naredimo iz prve, kolikor hočemo, in lahko jih rabimo za tisek; lesorez pa ostane in se ne obrabi. Tako delajo mnogi. Tako novo pločo imenujejo navadno po francosko «cliché» (r. klišé) ali po domače — kakor svetuje Cigale — «ploščanico», bolje pa bi ji rekli (lesorezna) «tiskálica», kar blagovoljnim čitateljem svetujem kot novo skovanko.¹⁾ Ker se pa vendar ne dá s popolno natančnostjo v mavec vtisniti lesorez, zaradi tega rabijo dandanes zlasti galvanoplastiko v ta namen, da dobé natančne tiskálice. Lesoreze namreč vtisnejo najprej v gutaperčo, ki se čisto natančno sprime z lesom; ta novi odtisek pa prevlečejo galvansko z bakrom na oni strani, kjer je vtisnjen lesorez. Bakrena skorja se potem izpolni še z neko kovinsko zmesjó, iz kakoršne lijejo črke, in tiskálica je narajena. Táko imenujejo navadno «galváno», t. j. galvanski posnetek.²⁾ Dandanes so galvani jako v rabi in imajo res mnogo dobrih lastnostij. Zato pa kupi navadno tak galvano, kdor rabi

¹⁾ Pravim: »tiskálica« in ne «tiskanica». Zakaj cliché sam v istini tiska, torej deluje. Tiskanica bi se imenovala lahko tiskana stvar. —

²⁾ Taka ploča je navadno dokaj tenka in se ne more rabiti takoj za tisek. Treba jo je šele nabíti na «leseno stalo» (Holzfuss).

za kako knjigo ali kaj drugega lesorezno podobo. Tudi naš list rabi večkrat take galvane, ki jih kupi od kake večje tvrdke, n. pr. v lanskem letniku sliko Rubensovo: «Obujenje Lazarjevo».

Nekdaj so tiskali z lesorezi jako počasno. A kakor je napredovalo tiskarstvo, tako so se navadili tiskati slike z lesorezi ročneje in lepše. Dandanes jih tiskamo s takimi stroji,¹⁾ kakor knjige, torej tudi tako urno, ako je treba hiteti. Vendar velja o tiskanju vsakovrstnih slik, da se ne more tako hiteti, kakor z navadnim tiskom, ako hočemo dobiti lepe in čiste slike.

Da morejo čitatelji prav soditi o lesoreznih slikah, podajemo jim na str. 113. tako sliko, ki se je tiskala naravnost z leseno rezanko, z izvornim lesorezom. Gledé na ta vzgled ocenimo nekoliko vrline take slike, potem pa se ozriino tudi na njene senčne strani.

Vrline lesorezove so tolike, da so lesorezne slike še dandanes, ako tudi se boré ž njimi raznovrstne druge slike, vendar na prvem mestu. Tako velja tudi tukaj, da je najboljše to, kar je najstarejše. Da se naredé lepe podobe v knjigah s tiskom vred, pripravni so najbolj lesorezi, ki so tako narejeni, kakor so bile iz prva črke same. Posebno je ugodno to, da se tiskarska barva rada in dobro prime lesene površine, prav tako lahko pa odtisne les svojo barvo na papir. Zato ima tiskar z dobrim lesorezom med raznimi tiskalicami najmanj opraviti, doseže pa najlepše uspehe. Slike po dobrem lesorezu so krepke, žive, pa čiste; vse poteze so večinoma — rekel bi — urejene ali pravilne, kar očesu jako ugaja; zunanji obrisi ali kontúre oseb in stvari so določne, svetloba in temota sta krepko izraženi, zlasti zna lesorezec nekako posnemati kolorit ali barvo predmetov s tem, da nareja črte na razne načine, pa na različne strani. Sedaj so črte čisto vodoravne, potem lepo valovite, zopet navpične, potem povprečne, sedaj debelejše, potem ožje. Več svetlobe naredi lesorezec s tem, da črte na počez

¹⁾ Nemško: «Druckmaschine, Druckpresse, Schnellpresse.»

Imenitna egipčanska gospá. (Podkraljeva mati.)
(Po fotografiji.)

prereže, tako dobi pravilno razstavljenе točke, kar je posebno lepo in prijetno za ozračje. Kdor ogleduje dobre lesoreze, prizna jim rad prvaštvo med drugimi slikami.

Toda i senčne strani so pri lesorezih, kakor pri vsaki stvari. Prva je ta, da se dela lesorez le počasi in s težavo. Najprej nariše risar na rezanko sliko, potem šele jo izdeluje polagoma lesorezec. Zaradi tega je pri lesorezu mnogo dela, zatorej ni čudno, da je draga stvar. 50 — 100 — 200 in še več gld. se hitro nabere pri tem delu. Res so tudi cenejši lesorezi, pa kakšni! Čim počasnejše je delo, tem dražje je. Naj povem samo, da mora lesorezec večkrat delati s povečalnikom, ne sme se nikdar zarezati, ker se napake ne dadó čisto popraviti,¹⁾ večkrat mora posamezne črte tudi zniževati, da se lepše tiskajo itd.: sploh dela je jako veliko. Niti risar, niti lesorezec ne delata za kratek čas, ampak le za dobro plačilo, katero tudi zaslužita. — Nepopolnost v lesorezbi je dalje to, da ne kaže slika prav tega, kar je narisal umetnik, zakaj lesorezec reže po svoje in večkrat kaj premeni. Zato se risarji pritožujejo, da so lesorezi slabši, nego je bila njih risba, in nekateri umetniki celó nečejo risati za lesorezbo. Zato se ne moremo popolnoma zanesti na take slike, češ da so resnične. Kajpada, v obče kažejo pač to, kar je narisal prvotno risar na rezanko, a pri rezanju se jako lahko premené malenkosti in podrobnosti. — Ker je tudi najboljši les vedno nekoliko krhek, zato se ne dadó drobne stvari izrezati prav točno; lesorezec dela večje stvari uspešneje nego male; v večjih slikah pa se mu posreči lepota, kakoršne ni v drugih umotvorih. Omenili smo že, da lesorezi radi počijo, tudi

¹⁾ Če bi hotel lesorezec kaj popraviti, izrezati mu je treba celi kos okrog napačnega mesta in vdeti mora potem drug kos, kar je jako zamudno.

se dosti hitro obrabijo. Če pa daš narediti odtisnjene tiskalice, napravljajš si nove stroške.

Kdor se ozira na to, kar smo pisali, in gleda pazljivo kako podoba, spozna kmalu, ali je lesorez ali ni. Najprej spozna tudi neveščak lesorezno sliko na tem, da so črte precej debele in krepke (a ne povsodi), in da so med seboj urejene pravilno. O drugih znamenjih nam ni lahko govoriti.

Večji časopisi, ki imajo mnogo naročnikov, 50, 100 in več tisoč in torej tudi ogromne dohodke, napravljajo si lahko lesoreze. Toda tudi ti nimajo radi izvirnih, ampak rajši si jih izposojajo, ali pa jih prekupujejo, kar stane manj. Zato opaziš večkrat, da potuje kaka slika od lista do lista: sedaj je v francoskem listu, potem je v nemškem, kmalu je v ruskem, češkem. Tako si treba pomagati. Seveda ni to niti napačno, niti sramotno, zakaj oči imamo vsi narodi jednake in v gledanju umevamo vsi jeden jezik.

V novejšem času se je lesorezba ne samo razvila, ampak tudi razširila. Zlasti Francozi in Nemci imajo velike zavode, v katerih se izdelujejo veliki in mnogi lesorezi, pa jih tudi potrebujejo brezštevne knjige in raznoteri časniki s podobami. Kdor vidi mnogo takih podob, spozna polagoma, odkodi je ta, odkodi ona, ali nemška, ali angleška, ali francoska. Zlasti nemške in angleške kažejo nekatere razlike, po katerih se lahko poznajo. V Avstriji nimamo znamenitih lesoreznih zavodov; na Dunaju je menda najboljši Güntherjev, v Pragi je bil nekdanj na glasu Bartlov zavod, sedaj ne vem, kako je.

Slovenci se ne pečamo s tem delom, če tudi imajo naši ljudje za rezljanje mnogo spretnosti, kar pričajo razni naši samouki. Treba bi bilo šole pa denarjev, da bi se kdo izšolal. Kajpada, za sedaj bi ne imel mnogo dela.

(Dalje.)

Iz Novega Mesta v Bosno.

(Piše dr. Jos. Marinko.)

(Dalje.)

Ko sva hodila sem in tje, srečavali so naju mnogi trapisti; vsak naju je pozdravil s tem, da se je umaknil v stran in globoko priklonil brez glasú, brez besede. Res čudno! Slabo jedó, nič ne govoré, na trdem ležišču spé in sicer malo časa — legajo namreč ob osmi uri, vstajajo ob dveh po polnoči ter gredó k molitvi, ob treh so bratje že pri delu, po leti in po zimi jednako — pa glej, kako so krepke in zdrave te osebe v široki in trdi halji! Zložnost ne daje krepkosti in zdravja.

Samostan je sedaj jako velik; rasel je od leta do leta, istotako posestvo, in rase še vedno. Na desnem bregu Vrbasovem je jako velik prostor, obzidan visoko v breg; pa mnogo večje je posestvo na levi strani imenovane reke. Polje je obdelano vzorno.

Imajo krasno veliko cerkev, v katero smejo le ob nedeljah tudi ljudje iz okolice; napravili so brod čez reko. Mlatilnico jim goni voda Vrbas, zraven nje vidiš velike umetelne mline in žage. Napravili so si tvornico za sir, za sukno, za pivo. Pivo napravljajo samo zase. Tega opominja napis nad vrati: «Hier ist kein Gasthaus — Ovdje ni gostiona.» Najbolj pa bi mikal naše rojake kmetovalce hlev. Tu je kaj videti! Dolge vrste krav ti pregleda oko, in kakšnih krav! Mislim, da Faraon v sanjah ni videl tako debelih, kakor sem jih jaz v Mariji Zvezdi. Biki so tudi taki, da me je bilo kar strah, ko sem se vstopil v ozadje jednemu velikanu. Bratje trapisti jim strežejo tiho, mirno, a pridno. Marsikdo bi dejal: Tej govedi se streže in godi bolje, nego trapistom.

Ogledavši si to, vprašam brata spremeljevalca, ali bi ne mogel govoriti s prečastitim opatom? Brž me je oglasil. Nekaj trenutkov je minulo, pa je bil opat, prečastiti gospod o. Bonaventura, v čakalnici. Po rodu je prelat Nemeč in je častitljiv, kakih sedemdeset ali nekoliko več let star mož. Krepak je

in zdrav; glas mu je zvonek, vedenje, govorjenje veselo, šaljivo. — Istinito, ostrost ne škoduje!

Ne bodem popisoval, kako sem mu izročil pozdrave in poklone iz Kranjske od znancev, niti kaj sva govorila; omenim samo to, da mi je dejal: «Storite mi neko veselje.» — «Kakšno?» vprašam. — «Pridite sèm s svojimi rečmi in ostanite pri nas!» — «Ne morem», odgovorim. — «Zakaj ne?» — «Pretežko je.» — «Pretežko?» odvrne ljubeznivi starček, «poglejte mene! Štiriinsedemdeset let sem star, pa bi se vendar ne bal vsakoga. Le pridite sèm; zdravi bodete ostali, samo nekoliko izgubili: Sed caro non prodest quidquam (a meso nič ne koristi).»

Poslovil se je gospod, a v sobici zraven obiskovalnice naju je že čakalo krepčilo: sir, pivo in črni kruh. Sir in pivo sta se nama jako prilegala, prav izvrstno jedilo je to; kruh je pač tudi tečen, le nekoliko razkav je v ustih. Napravljen je iz moke, ki ni nič presejana, torej tudi iz otrobov. Tak kruh je jako zdrav in redilen.

Vesel sem bil, da sem videl znameniti samostan in tihe menihe v njem. Bodem pa li kdaj slušal opata ter se potrapistil, o tem jako dvomim. Slabo bi ne bilo za dušo; resnica je pa tudi, da ima hudič luknjico do vsakega kraja.

Banjaluka je v prav lepi okolici. Mesto samo leži ob Vrbasu in sicer večinoma na levem bregu, v vznožju visokih gričev, za katerimi se vrsté vedno višje gore, ki so do temena pokrite s temnozelenim lesom. Proti vshodu, jugu in zahodu je kraj zaprt; le proti severu leži odkrita lepa planjava, rodovitni travniki — loke, od katerih je skoro gotovo dobilo mesto ime Banjaluka. Nad mestom, na višini proti jugu, je stal nekdanj grad Vrbas; močna trdnjava je gospodovala okolici daleč na okrog. Marsikak hraber vojščak je padel pod njenimi zidovi. Leta 1398. n. pr. je

prišel pod to trdnjavo ogrski kralj Žiga, a hrabri vodja Hervoje ga je odgnal s pomočjo mnogih bosanskih veljakov ter razširil bosansko oblast do Save in Une. Leta 1416. je osvojil Banjaluko ter iztrgal tudi trdnjavo Vrbas Turkom iz rôk slavni Matija Korvin. Dandanes pa ni za njo nikakega sledú, vsaj jaz ga nisem videl.

Mesto samo sem si ogledal z nam znanim patrom Alojzijem. Proti severu je večinoma novo, sezidano po avstrijskem zasedanju. V tem delu sta biskupska katoliška i župnijska razkolna cerkev; katoliška župnijska je nekoliko bolj proti jugu med starimi zgradbami, kjer je bil že prej dom frančiškanski. V novem delu je tudi biskupski dvorec, tovarna za smodke, vojaška delavnica, 'Hôtel Bosna', kolodvor in mnogo zasebnih hiš. Zgrajene so kakor nove stavbe po naših mestih.

Staro mesto je po obsegu mnogo večje nego novo, a hiše so slabe in so popolnoma ali vsaj na pol lesene. Pri nekaterih je samo pritličje zidano, a mesto apna je morala služiti ilovica. Večinoma so take hiše mohamedanske; to ti kažejo z lesenimi paličicami gosto zamrežena okna, zakaj le za takimi smejo bivati turške «bule» — žene. Ako gredó venkaj, kakor znano, morajo biti tako zagrnjene, da imajo samo oči proste; a še nad njimi je nekaka strešica, torej jih ne vidi ptujec v obraz. Sploh hodijo mohamedanke, vsaj v Banjaluki, kaj malo izven hiše. Prvi dan sem videl samo jedno; drugi dan, ko sem hodil po južnem, turškem delu, pač dokaj več. Vsaka se najrajša umakne ptujcu v vežo ali za hišni vogal. Da so pa tako radovedne, kakor Evine hčere pri nas, prepričaš se kaj lahko. Ako se ozreš nazaj, vidiš, da je zvedavo zrla za teboj. Mohamedanke so vredne pomilovanja. Večinoma morajo živeti v slabem zraku, možem svojim so pa kakor sužnje. Vendar so neki zadovoljne, češ, saj mora tako biti. Zadowoljne vse? Menda ne. V Sarajevu so mi pripovedovale ženske, ki občujejo z mohamedankami, da mnoge vzdihujejo po prostosti in zavidajo «švabkinjam»; rade bi zamenile 'zakon' (vero),

ko bi bilo to lahko. Cas ozdravi in popravi vse.

Mesto je jako obširno, dasi nima nad 15.000 prebivalcev. V malih hišah jih ne more stanovati veliko, a razven tega ima Banjaluka to posebnost, da hiše niso zidane druga pri drugi, marveč skoro vsaka ima velik vrt, «baščo», zaradi česar ima prijetno lice in zdrav zrak. Hodé po ulicah vidiš — smem reči — za vsako deseto hišo po vrtu visoko kamenje, ki molí iz trave. Nekaj teh kamenov je okrašenih s turbanom, drugi pa imajo na vrhu podobo naših streh; popisani so z arabskimi črkami. To so mohamedanska pokopališča. Nekatera so dokaj velika. To navado sem videl po vsej Bosni; banjaluška pokopališča so se mi pa zdela še posebno mnogoštevilna. Nehoté sem dejal: «Narava človeška je povsodi ista. Dragega pokojnika hočemo imeti blizu sebe.» — Največkrat so pokopališča pri džamijah, ker se tudi mohamedan rad spominja umrlih znancev, ko gre v molitvenico po svoje častit Boga. Tudi to je človeštvu nekako naravno.

A reči treba, da ta z lesenim plotom ograjena pokopališča niso mestu v olepšavo. Večinoma so zanemarjena; kameni štrlé kvišku, ali so nagnjeni «simo tamo»; sicer je vse vprek zaraseno s travo, drevjem in grmovjem; med njim se pase perjad, goved, pa tudi osel ali konj. To ni niti mično za oko, niti častitljivo za tak kraj.

Mošej — džamije jim pravijo južni Slovani — nisem štel; kakih dvajset jih je ali še več. Jedna je posebno znamenita. Zidana je na nizkem holmcu; s svojo munaro kipí visoko proti nebu kot najvišja stavba banjaluška; to je Ferhad-džamija. Ime ima po ustanovitelju, paši Ferhadu, narodno Feratu, ki jo je dal zidati leta 1576. s kranjskimi novci. Avstrijski vojski je bil poveljnik Eberhard Turjaški. Paša Ferhad ga je zmagal, ubil, a sina mu, Engelberta, ujel. Milo je prosila nesrečna mati vdova za ujetega sina. Ferhad je odpisal, da ga izpusti, ako se mu dá toliko novcev, da bode sezidal džamijo. Gospá mu je poslala zahtevani denar in sina rešila. O tem dogodku priča že

stoletja velika, istinito lepa džamija. Munara njena je tako vitka in visoka, da te obide strah, ako stopiš pred njo in zreš kvišku, češ, ali ne bi se utegnila podreti nate. Toda zidana je tako trdno, da ji ni škodil noben potres, tudi ne leta 1880., ko je jug toliko trpel od grozne podzemeljske sile. Kupola te džamije je krasna in se vidi jako daleč. Spredaj je prizidana neka lopa, kjer se klanjajo ali molijo mohamedani. Tukaj sem videl prvega vernika, ki je molil.

Umil se je, sezul «čarape» ter stopil v lopo na «čilim», preprogo. Molil je stojé, sklonil se globoko, razpel roki, sklenil ju, vrgel se na tla, poljubil zemljo, vstal ter isto ponavljal čestokrat, ne brigajoč se za naju. — Očitno spoznavati Boga — to je vsekako lepo in veličastno; nečastno pa je sramovati se molitve.

Ob strani džamije je grob paše ustanovitelja, pred njo umetelni vodnjak, ki po več nego dvajsetih curkih podaje mohamedanom oživljajoče vode za očiščevanje. Sploh pa se nahaja pri vsaki džamiji vodnjak, kar je jako pametno in vsaj zdravju koristno.

Zanimiva je stara utrdba na brdu tega mestnega oddelka. Trdijo, da so jo napravili še lastni vladarji bosanski. Za vojaške namene nima več veljave, pač pa imajo v njej vojaki svoja skladišča. Nad vrati je napis, da je nevojakom, ako nimajo posebnega dovoljenja, vstop prepovedan; nama vendar ni branil nihče, morda, kakor je dejal pater, «quia sumus Christi milites — ker sva vojščaka Kristusova.»

Navzdol s trdnjave greva čez precëj globok jarek po mostu, po katerem vodi cesta do nekdanje turške, sedaj avstrijske vojašnice. Pol ure je oddaljena od mesta. Hiteč dalje sva kmalu dospela do hiše, ki je bila ob zasedanju vojaška bolnišnica. Prilično je, da se spomnim groznega dogodka, kateri bi bil imel lahko jako pogubne nasledke za banjaluške bolnike, vojaškega duhovnika dr. S., vojake in za vso zasedajočo armado.¹⁾

Naši so zaseli Banjaluko dné 30. julija leta 1878. Banjalučani so jih navidezno sprejeli jako prijazno, a skrivaj kuhali strašen upor. Vojakov je bilo le malo število v trdnjavi, večina, a tudi teh ne mnogo, je bila v omenjeni turški vojašnici zunaj mesta. Nenađoma so 14. avgusta napali Turki Banjaluko v veliko večjem številu, nego je bilo avstrijskih vojakov. Ti so se morali umakniti v trdnjavo; mesto je pa bilo v oblasti napadovalcev. Bolnišnica z bolniki in nekaterimi vojaki je bila obkoljena; prav krog nje je divjal najhujši boj. Kako je bilo pri srcu zdravim in bolnim sredi turške druhali, to si je lahko misliti! Da ni prihitel ob pravem času od Gradiške nadporočnik Röhn s štirimi kanoni ter zagromel na upornike, dali bi bili glave pod bridki turški meč bolniki pa tudi vojaki v Banjaluki.

Za izobrazbo kristijanov skrbita cerkev in šola. V mestu so tri cerkve, dve katoliški in jedna razkolna. Zadnja je jako majhna; toda pravoslavni imajo na vshodni strani mesta ob glavni cesti na desnem bregu Vrbasa drugo, nekoliko večjo cerkev, ki je od mesta jedno uro oddaljena. Katoliška biskupska cerkev je nova, snažna stavba, ali biskupske časti ni vredna. Upajmo, da bode v nedolgem času ta cerkev druga župnijska, biskup pa dobi krasno novo stolnico. Franciškanska župnijska cerkev v vshodnem delu starega mesta je tudi nova, a ni še popolnoma dodelana; zvonika še nima, zvonovi visé na lesenih gredah. Imeli so redovniki na tem kraju že za turške vlade malo cerkev, katero so pa Turki leta 1876. požgali. Na zidanje nove takrat ni bilo misliti; katoličani več let niso imeli nikake hiše božje. Opravljali so ob nedeljah presveto daritev pod milim nebom na pokopališču ob zahodnem robu Banjaluke; tukaj pokopavajo katoličane še sedaj. Sredi «groblja» je mala, jako slaba, kaka dva metra dolga in toliko široka kapelica. Jednako je skoro po vsej Bosni. Treba je tu pa tam celó sproti prirejati kapele, po zimi z deskami, in po leti z zelenjem, da se v njih opravlja sv. maša. V tem se kaže veliko

¹⁾ Prim. «Dom in Svet» 1888, str. 155 in dr.

uboštvo in veliko trpljenje Bošnjakov, ki se boré s takimi neugodnostmi. In niti tukaj niso imeli mirú pred Turki. Sporočilo pravi, da so pred kakimi sedemdesetimi leti obesili Turki dvainšestdeset starašin (hišnih gospodarjev) takoj po sveti maši na grobišču, ker jih je krivično zatožil cigan, da so ubili nekoga hodžo — turškega romarja. Tako je molil narod po grobeh svojih dragih mučencev za katoliško prepričanje. Brez dvoma je bila molitev preprostih Bošnjakov na tem kraju Bogu ljubša, nego molitev v mar-

sikateri dragoceni stolnici izobražene Evrope. Siloma mi je solza priigrala v oči, ko sem hodil med visokimi drevesi po tem počivališču bosanskih spoznavalcev, in ko mi je pravil o. Alojzij: «Tukaj sem imel jaz svojo novo mašo.»

Nekoliko naprej v istih ulicah, kakor župnijska cerkev, je katoliška šola pri «milosrdnicah» — usmiljenih sestrah. Delovale so že pod turško vlado v srečo naših bratov po krvi in so večinoma Slovenke s prednico vred. Srbi imajo svojo «srpsko pravoslavno osnovno školo», mohame-

dani mnogo lastnih šol, a te so večinoma v starem mestu, kjer je tudi velika trgovska šola — prelepo novo poslopje. Razven tega je zgradila vlada še občinsko javno šolo za otroke vseh ver skupaj; mohamedani baje ne zahajajo vanjo, češ da bi grešili, ko bi dali otroka v džaurške šole.

Gledišča nima Banjaluka, za zabavo se skrbi drugače. Nemci, vojaki in uradniki imajo svojo «kasino», Srbi «srpsko čitaonico»; tudi mohamedani niso marali zaostati: sezidali so si lastno čital-

nico — veliko poslopje, na čegar pročelju je arabski in hrvaški napis: «Kira-jethana — čitaonica». Pa kje so katoličani, nimajo li nikakega zabavišča?

Pravilo se mi je, da so od začetka imeli spoznavalci vseh treh ver skupno «čitaonico», a Srbi so hoteli vse posrbiti. To je rodilo nezadovoljnost; prvi so se ločili mohamedani. Zgradili so si Kira-jethano ter si nabavili mnogo časopisov. Oni katoličani, ki so v boljših razmerah, pridružili so se jim, in sedaj imajo mohamedani in katoličani

skupno zabavišče, a s krščanskim razkolnim bratom katoličan ne more bivati pod isto streho.

Povsodi po Bosni in Hercegovini se mi je javljala ista žalostna resnica: Srbi delajo razdor v svoji nepopisni nadutosti. Zatrjevalo se mi je, da je bila «srpsko-pravoslavna osnovna škola» že pod Turki ognjišče srbizmu. Vzgjajala je apostole, ki so hodili po Bosni od kraja do kraja ter govorili z velikim uspehom: srbsko in pravoslavno — to je isto. Dosegli so, da se pravoslavni zovejo Srbe, in naglašajo: «Mi smo mi!» Oni govoré in delajo, ka-

Bosanski Turek. (Po fotografiji.)

kor bi bil Bog ustanovil cerkev samo za srbski narod, a ne za vse narode na zemlji. Zato pravijo o njih: «Srbski Bog, srbsko nebo, na njem sedé srbski angelji.» Večinoma ne vedó, kaj je pravi pomen in namen cerkve Kristusove. Biti Srbom — to jim je zveličalno brez drugega dela. V Sarajevu je vprašal moj tovariš desetletnega dečka, kaj je? «Ja sam Srbin», je bil odgovor. — «Što je tvoj zakon (vera)?» vpraša ga drugič. «Ja sam Srbin!» odvrne dečko. Ko mu pa pravi tovariš, da je Bošnjak,

po veri pa «hriščanin (reci ,riščanin⁴) pravoslavni», zatrdi dečko: «Ja sam Srbin od srca!» — Od todi prihaja, da se razkolni malo, istinito malo brigajo za versko življenje; cerkve so ali zaprte ali pa prazne tudi v nedeljo. Bog varuj nas Slovence take sreče!

Mesto smo vsaj površno pregledali; ozrmo se še po stanovnikih njegovih.

Narod je oblečen jako preprosto — vsaj po leti. Bele široke hlače, čeznje platnena srajca, prepasana z večkrat ovitim širokim pasom diči moža; prsi so razgaljene, na glavi čepi neizogibni rdeči «fes» s črnim čopom, noge krijejo opanke. Taka je obleka sploh. Pri mnogih pa sem videl še neko do ledij segajočo obleko brez rokavov iz narobe obrnjene ovčine — tudi v največji vročini. Naši otroci bi bežali pred takim «bav-bavom». Ženske imajo glavo in prsi pokrite blizu tako, kakor pri nas; le robec za na glavo ima čisto našite srebrne ali zlate novce. Nekatere, zlasti mlajše, imajo tudi fes na glavi, ki pa je nekoliko nižji, nego pri moških. Ne prilega se jim slabo. Zato se s tem tudi ponašajo: «Dok fesič nosim, donle se ponosim.» A krilo, krilo je grozno za nas! To je neka «kiklja», ki je na zdolnjem robu med nogama prešita in okoli členkov ovita. Ženska se v takem krilu tako vidi, kakor bi bila v široki vreči, katera je zgoraj privezana okoli ledij, zdolaj pa ima dve luknji, iz katerih molita nogi; to krilo imenujejo «dimije».

Imovitejši Bošnjaki se nosijo nekoliko drugače, posebno še ob praznikih. Fes jim pokriva glavo; od njega se Bošnjak nikdar ne loči, kakor Hrvat ne od torbice. Mohamedani nosijo na glavi turban ali fes, omotan z robcem, kar je že znano našim čitateljem. Srajca je večinoma tanka, pestro barvana ali drugače okrašena. Hlače so iz lepega blaga, čisto svilene; do kolena se prilegajo nogi, a više so jako široke, tako, da se dela zadaj nad koleni nekaka čudna, našim očem neprijetna praznota, ki je prav podobna mahajoči vreči. Lepe nišo za nas, a prikladne so pač za južne šege. Ne zabimo, da seda jutrovec kar na tla, podvivši si noge, in da se moha-

medan klanja večkrat s čelom do tal. Ko bi imel hlače vrezane po našem načinu, najboljše blago bi mu brzo pokazalo razpoko. Hlače vzdržuje, kakor pri prostaku, običajni omotani pas, za katerega vtika, ali bolje, je vtikal Bošnjak orožje. Dandanes smejo namreč orožje nositi samo tisti, kateri si dobé in plačajo orožni list. Mesto našega telovnika imajo jako kratko oblačilce, ki ne sega prav do žličice, a je večinoma drago okrašeno s svilo, da, celo z zlatom vezeno. Noge tiče takemu ponosnemu Bošnjaku v mično izdelanih zaostrenih «papučah» ali «jemenijah», ki so podobne našim navadnim čevljem. Mimogredé omenjam, da so Bošnjaki varčni pri obuvalu. Preprosti ljudje navadno niso bos, a za podplate imajo lesene deske z dvema podkladama, da stopajo lahko tudi po blatu; k deščici je pritrjen v polkrogu širok jermen, vanj se vtakne noga. Gorenjski Dolinci! Vaše coklje so bile nekdanj znane daleč na okrog: glejte, spaka poznajo celó Bošnjaki. A ta razloček je, da so bosanske bolj pripravne nego vaše.

P. Alojzij mi je sicer kazal in razlagal, da se ločijo Bošnjaki prav tako po obleki kakor po veri; — zlasti imenitni so rokavi pri srajci in pas. Rokavi so pri Turkih pisano barvani, pas je zelen, obleka je pri seljakihi zeleno obšita, razkolnik «hriščan» ima všito neko rdečo in modro okrasbo v ravnih črtah, a katoličanov rokav ti kaže na površju mnoge platnene čopke. Razkolni kmetje nosijo dolge, po hrbtu segajoče lase, ali pa obrijejo glavo in pusté samo dolg čop (perčin), česar pri katoličanih ne najdeš nikdar.

Vozovi volovski so leseni; zato škrip-ljejo, da se sliši prav daleč; konjski imajo pač železne osi, toda konja imata vsikdar zvonce, kakor pri nas, kadar vozimo po gladkem snegu. Boljši bosanski voz je neki spleten koš, v katerega se dene slame ter napravi sedež za dve osebi, kakor pri naših kmečkih vozičkih, — le da so naši bolj pripravi. Kočij ali lepih navadnih voz za ljudi v Bosni ni videti, razven pri ptuji gospodi in malem številu prevoščkov po večjih mestih.

(Dalje.)

Slovenska domovina.

Grad Podbrežje v Beli Krajini.

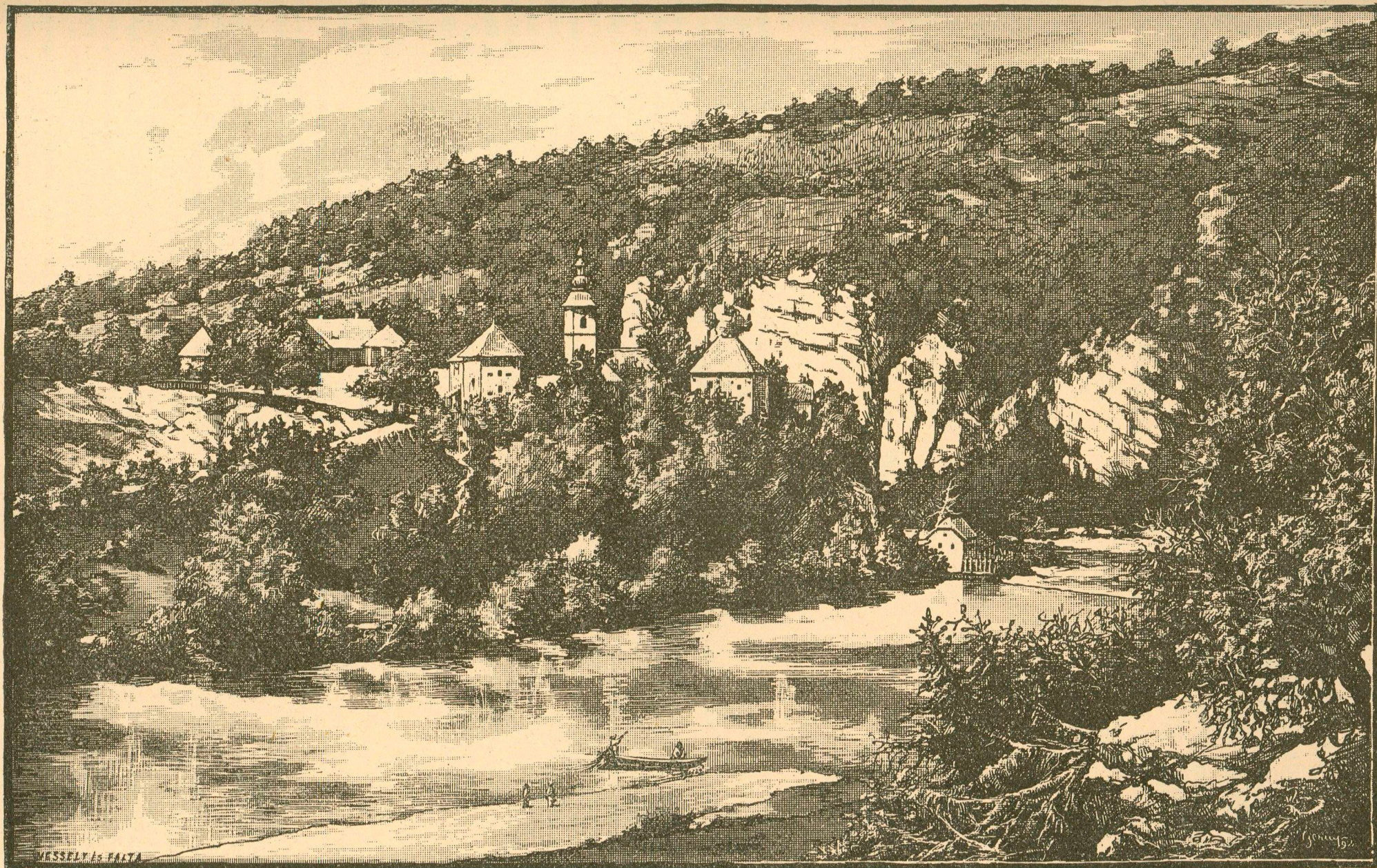
Med vsemi deli Kranjske je Bela Krajina gotovo najsiromašnejša. To nam spričuje pač najbolj silno izseljevanje v Ameriko, kjer si išče marsikdo nove, srečnejše domovine. Žal, da se jih mnogo prevari in ne najde ni tam zaželene sreče. Da je belokranjsko ljudstvo večinoma ubožno, kriva je po nekodi slaba zemlja, ker je svet kamenit, kakor tudi preveliko razkosavanje zemljišč in pa, ker Bela Krajina ni zvezana ni z železnico, ni z večjimi cestami z drugimi deli naše domovine. Pa tudi nekdanji Turki so mnogo krivi slabega stanja, saj ni bilo skoro leta, da bi ne bili po njej pustošili in požigali, ropali in morili. Noben del slovenskih dežel ni pretrpel od Turkov toliko, kakor Bela Krajina. In vendar ima tudi ona svoje zanimivosti. Današnji «Dom in Svet» prinaša sliko Podbreškega gradú v Adlešiški župniji, ki je največji grad v Beli Krajini in sploh izmed največjih na Kranjskem. Oglejmo si ga nekoliko!

Grad Podbrežje, nemški «Freiturn», se vzdiguje na strmi višini nad Kolpo ter je oddaljen od župne cerkve v Adlešičih kakih 10 minut. Svoje nemško ime je dobil, kakor trdi Valvasor, od tod, ker se ga ni mogel Turek nikdar polastiti in je bil torej vedno prost turškega gospodarstva. Valvasor ga imenuje «trg in grad» in piše o njem: «Ta trg bi se zval bolje trdnjava, ker je dobro utrjen z okroglimi in štirioglatimi stolpi ter je ljudem, v okolici stanujočim, v zavetje, kadar se prikaže nevarnost pred Turki, kakor je bila tudi že poprej tu mejna hiša. Zakaj, ko je Turek že skoro vsa mesta in trge v okolici oropal in opustošil, ubranila se ga je trdnjava

vselej viteško in ohranila svojo prostost.»¹⁾ Grad je obzidan okoli in okoli z visokim, močnim ozidjem, ki se je ohranilo večinoma še dandanes. Med ozidjem pa, na sedanjem vrtu, se je nahajalo nekdanj, kakor se razvidi iz Valvasorjeve slike, mnogo hiš, v katerih so imeli sosedni kmetje in podložniki varno zavetje pred Turkom. V drugi polovici minulega stoletja pa, ko je ponehala nevarnost od turške strani, podrli so te hiše, in kmetje so se izselili iz gradú ter svoje hiše postavili ob cesti v grad; zato se imenuje nastala vasica «Burga» ali «Purga». Prvotni grad je imel štiri stolpe, kakor se vidi še dandanes. V enem izmed teh stolpov je bila orožarnica, v katero se gre po stopnicah; zaprta je bila z dvojnimi vrati. Tu bi bilo zadnje zavetišče za stanovnike, ako bi se bil gradú polastil sovražnik. Tu notri je nekdanj viselo mnogo starega orožja, večinoma turškega, ki se je pa v preteklih letih malone vse razneslo in pogubilo. Ohranili so se samo železen prsni oklep in dve čeladi. Od prvotnega gradú proti vshodu pa je bila prizidana kasneje «generalija», obsežno in trdno zidovje, v katerega nadstropju so bile velike sobe z raznovrstnimi slikami na steni, katere so se večinoma še ohranile. Zdolaj pa je velikanska klet, v kateri se nahaja še par sodov z več sto vedri vsebine, ki so rabili, predno je bila odpravljena tlaka.

Kdo je grad zidal ali kdaj je bil zidan, o tem nimamo sporočil. Najbrž je bil sezidan šele takrat, ko so prišli Turki v Evropo in začeli napadati naše zemlje, ali pa so ga takrat vsaj razširili in utrdili. V zgodovini se omenja menda

¹⁾ XI. 144.

Podbrežje v Beli Krajini. (Po fotografiji narisal Jos. Germ.)

prvikrat leta 1539. Tega leta je dobil Anton baron Turnski in Svetokriški za 2360 gl. ren. v., katere je bil posodil v gotovini dvornemu denarničarju Antonu Angererju v Podbrežju, pravico, da sme pobirati desetino v Poljanah nad Škofjo Loko proti Idriji. Prvotno je bil grad, kolikor se dá določiti, last one slavne rodovine Lenkovičev, ki so se tako zmagovito borili s Turki in se v zgodovini Kranjske in Hrvaške mnogokrat omenjajo. Za Lenkoviči je prešel v last Burgstallovcem, jako stari rodbini na Kranjskem, ki je imela tudi po drugodi mnogo grajščin in posestev.

Za temi pa je bila rodbina Bonazzijev njegova lastnica nekako do l. 1773., ko so ga prodali Turjaškim gospodom. Od teh pa so ga podedovali Apfaltrerni, ki mu še sedaj gospodujejo.

Na grajskem vrtu je bila nekdam prav čedna kapelica, posvečena sv. Florijanu, katero je sezidal leta 1697. Adam grof Burgstallski. Tu so obhajali nekdam prav slovesno proščenje (žegnanje) na dan sv. Florijana in sv. Ane, ko je prihajala sem neštevilna množica ljudij iz vse Bele Krajine in od daleč sèm s Hrvaškega. Sedaj pa je skoro v razvalinah. L. 1859. se je zadnjikrat maševalo v njej.

I. Šašelj.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige Matice Slovenske.

Poknežena grofija Goriška in Gradišćanska. I. del. Prirodoznanski, statistični in kulturni opis. (22 podob.) Spisal S. Rutar, c. kr. gimnazijalni profesor. Ljubljana 1892. — Natisnila R. Miličeva tiskarna. 8°. Str. 116.

— Marljivi naš pisatelj, starinar in zgodovinar prof. Rutar nam je podal že marsikaj poučnega berila. Zlasti je zaslovelo njegovo imé, ko je leta 1882. izdal «Zgodovino Tolminskega». V «Letopisih Matice Slovenske» je v preteklih letnikih zanimivo opisal prazgodovinske izkopine na Slovenskem, a letos nas razveseljuje z vrlim opisom «Poknežene grofije Goriške in Gradišćanske». Doslej so z večine samo inostranci, nevešči našemu jeziku, opisovali «Slovensko zemljo», ter v svojih spisih tu pa tam brezpotrebno omenili, kar niti resnično ni, i s tem zavédli celó domačine, da imajo včasih neprave pojme o lastni domovini. Knjiga Rutarjeva je v obče jako temeljito izdelana po najnovejših podatkih deželne in državne statistike, in opis se drži najboljših (tudi nemških) virov. Sevéda je gospodu profesorju njegova ožja domovina bolj znana nego Kras, in od tod neke male nedostatnosti v njegovem sicer krasnem opisu.

Za nemško «Grotte» rabi pisatelj «skapnico». No, beseda je pravilno narejena, dasi je prosto ljudstvo ne rabi, nego pravi «jama»; ako je navpična, pravijo «vdrtina», ali če je jako strma, «pečina». Opis jame «Vilenice» pri Lokvi ne odgovarja povsem istinitosti. Bil sem trikrat v njej ter jo v nekdanjem goriškem «Glasu» opisal, a poznam le jeden vhod, ne pa dveh. V globini

ni tekoče vode, nego le mala lokvica iz scejene vode; še ta presahne, kadar dolgo časa ni dežja. Trebenska jama, ki je pa že v tržaški okolici, ima na dnu, 300 m globine, malo jezero, o katerem pa tudi natančno ne vedó, ali odteka, ali ne. Po najzadnjih preiskavah podzemelske struge Škocijanske Reke je gotovo, da Reka ni v nikaki zvezi s trebensko jamo, kar so doslej malone vsi učenjaki vprek trdili in učili. «Slavnoznani park» pri Devinskem gradu se imenuje «Črnikovica» po «vedno zelenih hrastih» (quercus ilex) ali «črnikah» (str. 6). Dalje: Voda «Aurisina» je bila napeljana v Trst že l. 1858. (ne 1885) in se po domače imenuje «Brójnica» (ne Brojanica). — Tudi pri železnici so od Divače in Gorenj doli pri Povirju, Merčah in Sežani prijazni, obraseni in ne pusti kraji (str. 6).

«Ilovičasta prst» — terra rossa — se po domače imenuje: «rijavica zemlja»; ona bolj črna prst iz sprhnjenega gnoja in listja je: «prhljica zemlja»; ilovnata zemlja je «težka» in «prhljica» je bolj lahka zemlja. Kjer je dosti zemlje, tam je «debelina», a kjer je je malo, «tenčina» ali «škrpeljina» (str. 13). — K str. 15. V »Sopadi« nad vasjó Podbreže, proti jugu od Štorij, je tudi tenka (pol metra) žila premogova. Ta premogova plast se še dalje zasleduje proti Povirju in čez hribove pri Lipici in Bazovici, leži položno proti severozapadu; obe plasti sta globoko pod Krasom kakor v skledičasto podanjo sklenjeni, in se bržkone potezata dalje pod Jadransko morje. Okamenine kažejo, da sta obe žili prav iste tvorbe. (Osobito mnogo je okamenelih polževih hiš vrste «melania».)

K str. 26. «Žekanc ali Volnik»? V pogorju, kateremu pravijo «Žekanc» (neki Ptusák je trdil, da je nemški «Schneegans»), v «Žekancah» ali

bolje v «Žeknicah» (od «žekenj-žepenj», lijkú podobnih udrtin, kamor se voda izgublja), je najvišji grič «Volnik». Temu je dal pokojni Kandler italijansko ime: «monte Lanáro», češ, volna je lana, torej Volnik = Lanáro; pa menda je izvajati od volóv, ki so jih nekđaj veliko ondod pašévali. Okoli Repentabra je več gričev, ki imajo vsak svoje imé: Selski hrib, Okrogli vrh, Ostri vrh, Kilovec, Maraševce, Krapni vrh. Dalje čez vipavsko cesto proti Sežani: Babece, Medvéjk (ne Medvedjak), Črnjevce, Lenivce, Sežanski Tabor. Pri Vrhovljah: Golec, in proti Babicam: Kožljek. Od Sežane naprej proti vshodu vsporedoma z južno železnico: Planina, Gora (na zemljevidu napačno «svati vrh»), Povirski Tabor, Štirnica, Srednji vrh, Brštéva, Gorenjski vrh, Straža, Kožljek (pri Divači); a od Sežane proti Lokvi: Sédalnik (Zidovnik), Poljána, Veliki hrib, Široki hrib, Školnatič, Stari Tabor, Lisičji hrib, Vršiči, Strmec, Klemenoga, Brnjačica, Triglavice, «Kamni Vrh», kjer mejijo tri občine: Divaška, Povirska in Lokávška. — «Sopáda» ni nad Povirjem, ampak pri Štorijah nad Podbrežami. Ves oni nizki hrbet od Podbrež naprej do Vremščice je «Gáberk». Vrhunec na Gábrku je «Čebúlovica» (ne Čebulovec). Nad Štorijami proti Senodoljam in Dolenji vasi je hrib «Selévec» (ne Slivec).

Na južni strani Lokve držijo hrbiti proti vshodu: Maček, Kokuš, Ožeg, Veliko Gradišče, Čuk, Golec (na zemljevidu: Uhanci!), Krčélj (Kerzel), Poljanšček, Videž, Mataroga.

K strani 32. Najnovejše preiskave o Timavu dokazujejo, da so stari klasiki poznavali dvojni Timav: «Amnis Timavus» = reka Timav, in «Fontes Timavi» = vir Timavov. Reka Timavus je Soča pri svojem izlivu v morje in vir Timavov je «Štivanska voda». Ime Sôča, latinsko Sontius, italijansko Isonzo, izvajam od besede «jaz» ali «jazva», torej: Jazóntija reka, v globokem prepadu ali strugi, v »jazu« tekoča voda. (Primeri: Jeléna = Lena, Josef = Sepp itd.) V zgornjem teku je resnično Sôča = jazóńča, a v nižini pri morju se izgublja v «timah», močvirju, lokvah, lagunah, je torej «Timav».

K strani 41. Na Krasu pravimo, da se burja hudo «zaganja». Kraševce ne pozná izraza «veter veje». (Nemški: der Wind weht.) O pihanju burje imamo za te stopnjevine znamenja: Mala burjica diha, potem pihljá, dobro piha, hudo se zagánja, jezno burjáča guči (golči), je strahovita burjáčina, da hoče vse vzeti in ugonobiti. Južni veter, jug, morski veter pa pólje, tedaj bo dež. Kadar veter le po hipih piha, pravimo, da «dela ohlipe».

K str. 47. Po Krasu maja meseca po senožetih lepo cvete zvezdna ledenica (narcissus poeticus); mečkov (gladius) ni po kraških senožetih.

K strani 52. Tomajska dekanija ima pet župnij: Tomaj, Povir, Sežana, Repentabor in Avber. V Repnem ni župnije, ampak je le župánstvo.

K strani 79. Velikanski kupi pepela v pečinah iz prazgodovinske dobe dokazujejo, da so že takrat dobro golili Kras. A od kodi je dobivalo mesto Oglej lesa za stavbo in drva za ogenj? Mar ne večinoma s Krasa? In v prazgodovinski pečini pri Gabrovci ni-li največ kostij in zobóv od kože in ovce? Kože niso nikjer prijateljice

gozdom, a moralo jih je nekđaj biti silno veliko po Krasu, torej ni mogel biti kraški svet ves pogozden. Lehko si mislimo, da je bil kedaj še večja goličava nego dandanes, sevé, razmeroma po raznih krajih.

Slavospevi kraškemu pogozdovanju na 80. strani knjige so pretirani. Štirideset let že pogozdujejo Kras, a uspehi nikakor niso tako sijajni, kakor bi si človek mislil, ki stvari ne pozna. Kakó «raste blaginja» vsled «pogozdovanja» pojasnjujejo nam interpelacije državnih in deželnih poslancev slovenskih in hrvaških.

K strani 86. «Tudi drugod so imenitni kamenolomi, n. pr. na Colu in pri Repnem.» Ta stavek bi se imel malo drugače glasiti: «Veliko, čez dvajset, je lepih kamenolomov v župniji Repentaborski, kamor spadajo vasi Repno, Col, Voglje in Vrhovlje. Do petdeset je tu samo domačinov kamenárjev ali kamenosekov, če ne štejem onih, ki so iz bližnjih krajev. Skoro ves kamen za spomenike dobivajo ljubljanski kamenoseki iz teh Repentaborskih kamenolomov. Od todi pošiljajo kamen v Trst, v Ljubljano, na Dunaj, v Pešto in v Berlin. Tavčarjeva palača, «cigarfabrika» in stolp cerkve presv. Srca v Ljubljani so iz tega kamenja; v Trstu je lepa protestantovska cerkev vsa iz kamenoloma na Glinici pri «Repentabru», ali ako ne ugaja to imé — pri «Colu». — V Rodiku pa, kakor omenja knjiga, ne lomijo kamenja, da bi ga izvažali, in ni posebnih kamenolomov ali «jav», kakor po domače rečemo. Na Krasu ni v navadi reči: «Kamenje lomiti», ampak po starem: »Kamenje trgati«, «stene sekati», ali po italijansko «kavirati».

Dostaviti bi bilo tudi, da pri Repnem kopljejo pesek «varnik» (italijansko saldame), katerega vozijo v Trst, posebno v Lloydove livarne.

K strani 88. «V primeri z drugimi avstrijskimi deželami je živinoreja na Goriškem še na nizki stopinji, a vendar se je od l. 1857. zelo povzdignila.» Nimam sicer statističnih podatkov iz prejšnjih let, pa smelo trdim, da na Krasu se živinoreja ni povzdignila, ker je vsled «pogozdovanja» veliko manj pašnikov in so prekoristne ovce malone povsodi zatrli. Bilo je pred 50 leti v Sežanskem okraju čez 20.000 glav ovác, a sedaj jih ni niti 2000.

K strani 114. Po Krasu pravijo «Tórklja» ne «štórklja» onemu nekdanji «Ježi Babi» podobnemu bitju. Nekaj pripovedek in vraž je najti v «Letopisu Matice Slov.» 1882/83 na straneh 331—342. — O «dahovini» na Krasu v «Kresu» l. 1885., str. 212. — Preveč novošegni izrazi se mi zdé str. 7: siromašni «ihtiofagi» (ribojedci); str. 14: voda je razjedla in «erodovala» (isto kar razjedla). — O 22 slikah omenjamo, da so večinoma slabo tiskane.

Tiskarski pogreški: str. 102. Eusebii Caesar mesto Caesar.; str. 108. Circolo catholico mesto C. cattolico; str. 108. Bollettino della società agrarial mesto Bollettino dela società agraria.

Mat. Sila.

Konec lanskega leta nas je razveselil z nekaterimi knjigami, ki prav živo pričajo o našem napredovanju, pa bodo tudi poživile in vnele Slovence za krepkejše delo. Te knjige so: Wolfov slovensko-nemški slovar (I. sešitek), Janežičev

slov.-nemški slovar v tretjem natisku, Počev Duhovski Poslovník in dr. Ivana Dečka Zbirka zakonov. Oglejmo si te knjige, kolikor moremo ob kratkem.

Slovensko - nemški slovar. Izdan na troške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. Pleteršnik. Prvi sešitek. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. Tiskala Katol. tiskarna. 1893. 8°. Str. 80. Cena 50 kr. — O načrtu tega dela so čitali naši stari naročniki na «Književnem naznanilu», ki je bilo priloženo 12. štev. lanskega leta. Zvedeli so, da je namenjen ta besednjak najprej rabi, ne pa znanstvu; zatorej so vanj sprejete besede iz naroda in iz novoslov. knjig. Da se natančno označuje izreka, rabil je gosp. urednik znamenja za naglas in za izgovarjanje nekaterih glasnikov. Na ta način so besede res točno določene. Iz prvega sešitka vidimo, da bode besedje res bogato, zakaj sestava, uredba, vzgledi — vse je prirejeno na kratko, da je na malem prostoru mnogo tvarine.

V teh vrsticah ne mislimo novega dela ocnjevati. Pač pa se bodemo ž njim še pečali — upamo — ob raznih prilikah. Sedaj še omenjamo, da je tudi tiskarski del tega sešitka res lep, vzoren. Prijeten tisek, močan papir — kažeta, da bode med tem delom in pa nemško-slovenskim precejšen razloček. Bog daj, da bi se ta pomnik slovenske darežljivosti in slovenskega uma dovršil srečno in v čast kakor pokojnemu knezoškofu, tako tudi gosp. uredniku in vsemu našemu narodu.

Anton Janežičev slovensko - nemški slovar. Tretji natis. Predelal in pomnožil France Hubad, c. kr. gimn. profesor. V Celovci. 1893. Tiskala in založila tiskarna družbe svetega Mohorja. 8°. Str. 900. Cena mehko vezanemu izvodu 3 gld.; trdo vez. z usnjatim hrbtom 3 gld. 50 kr. — Naj povem odkrito, da sem se zveselil tudi tega dela, in kolikor sem se mogel v ta besednjak ozreti doslej, upam, da ne brez vzroka. Ne slučaj, ampak vsekako slovenska pridnost je storila, da sta se oba besednjaka prikazala hkrati občinstvu. Zaradi tega pa mislimo, da ne bodeta drug drugemu na poti, ampak da bodeta oba delovala v prospeh naše književnosti. Res je Janežičevo delo od l. 1851., ko je izšlo v 1. izdaji, jako naraslo. Takrat se je imenovalo «Popolni ročni slovar slovenskega in nemškega jezika» in je imelo v 12° obliki le 554 strani. Vendar bode tudi sedanja izdaja v primeri z Wolfvim besednjakom le «ročni slovar», ki seveda ne bode namestoval velikega dela. Prav zato bode pa imel tudi sedaj važno mesto med slovenskimi knjigami. — V tem kratkem času nam ni bilo možno pripraviti se za oceno, tudi za to bode še časa in prostora. Dovolj bodi, da pohvalimo lepo tiskarsko vnanjščino, ki je prav primerna svojemu namenu.

Duhovski Poslovník. Sestavil Martin Poč, Vaški župnik. III. in IV. snopič. Izdalo «Katol. tiskovno društvo». V Ljubljani, 1892. Tisek «Katol. Tiskarne». Od str. 209. do 343. Obrazci s stvarnim kazalom 40 str. Cena snopičema po 60 kr., celemu delu 2 gld. 40 kr. —

V III. snopiču se obdeluje zlasti «oskrbovanje cerkvenega premoženja», podaje se nauk «o cerkvenih ustanovah», v IV. pa «o nadarbinskem premoženju». Na koncu so obrazci s kazalom. Slišali smo že od več strani, da se bode knjiga prav dobro rabila pri duhovskem poslovanju. S tem je pa tudi podlaga postavljena za slovensko duhovsko uradovanje. Gledé na stvar — kar je poglavito — treba knjigo pohvaliti in jo toplo priporočiti duhovščini; gledé na jezik in pisavo pa bi želeli več pile. A vsak začetek je težak, in uradniška pisava ni bila menda še nikdar vzor lepote in umevnosti.

Zbirka zakonov zadevajočih posle občinskega področja. I. zvezek. Občinski red in občinski volitveni red z dodatkom drugih zakonov, tikajočih se poslov občinskega področja in z obrazci. Priredil dr. Ivan Dečko, odvetnik, deželni poslanec itd. V Celju 1892. Tiskal in založil Dragotin Hribar. 8°. Str. 368. Cena 1 gld. 50 kr.; v platno vez. 2 gld. 20 kr., po pošti 10 kr. več. — Gospod sestavljalec hoče podati slovenskim uradom, zlasti županom štajerskim, prirodno knjigo za uradovanje v slovenskem jeziku, tako nekako, kakor je pokojni Levstik po Globočnikovem izvirniku priredil svoj «Nauk slovenskim županom». Ta zvezek podaje zakone pod temi poglavji: Občinski red. Občinski volitveni red. Dodatek (o cestah, drevju, šoli, potrobnih). Našli smo nekatere male jezikovne nedostatke v knjigi, toda v obče je jezik jako umeven, določen, nekako domač; knjiga je jako pripravna za pomoč uradom, zato jo najtopleje priporočamo vsem, ki je potrebujejo, želimo, da bi se prav pridno rabila, pa tudi, da bi gospod sestavljalec kmalu dodal še II. zvezek.

Levstikovi zbrani spisi uredil Francišek Levce. IV. zvezek. Proza II. Vsebina: Kritike in polemike — Tolmač — Kazalo. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1892. 8°. Str. 316. Cena 2 gl. — Prijatelj našega slovstva se nehoté zatopi v mile in nemile spomine iz nove dobe, ko čita IV. zvezek zbranih spisov. Saj imaš tu Levstika pred seboj prav takega, kakoršen je bil v raznih dobah pisateljevanja do l. 1870., opazuješ ga ocenjevalca, poslušáš jezikoslovca in se učiš lepe slovenske, domače pisave, morebiti nekoliko zmajévaš z glavo poleg njegovih tu pa tam le preostrih odgovorov, a naposled si ne moreš kaj, da ne bi rekel: «Tako piše mož, ki vé, kaj piše.» Iz tega zvezka spoznaš, koliko je storil Levstik za pravilno slovensko pisavo. Res je mahnil večkrat predaleč, a načela njegova za našo pisavo so trdna, in ker so obveljala, zato je napredovala slovensčina tako hitro in dosledno. Njegov spis «Napake slovenskega pisanja» naj bi premislil in si zapomnil vsak slovenski pisatelj.

Ko bodo naši slovstveniki zopet čitali Levstikove opazke in opomine, spravili bodo na dan še marsikako vprašanje. Morebiti bodemo na platnicah kaj sprožili.

Razven treh spisov so bili že vsi deli tega zvezka objavljeni. Gospod urednik zatrjuje, da ni ničesar premenil, samo nekaj žaljivega je izpustil. Dasi bi radi o nekaterih malenkostih izpregovorili, posebno še opozorili na Levstikove

nazore, nekatere njegove oblike in besede, a naše poročilo bi se raztegnilo preveč in bi bilo ocena ocenjenih stvari. Gospod urednik piše «tist», n. pr. «tist čas», namestu navadnega «tisti». Ali bode obveljalo? O tiskarski upravi omenjamo, da so nekatere črke prestare in obdrgnjene; mnoge «vejice» že niso več vejice.

Slovensko gledališče. *Zgodovina gledaliških predstav in dramatične književnosti slovenske. S četirimi slikami. Spisal Ant. Trstenjak. Izdalo in založilo dramatično društvo v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnila «Narodna tiskarna.» 1892. 8°. Str. 198. Cena 1 gl. — Prav primeren književen spomenik za konec letošnjega leta, v katerem se je odprlo novo gledališče v Ljubljani, podalo nam je »Dramatično društvo«, namreč omenjeno knjigo. Sicer se družita ob tej priliki še druga vesela spomina: Sedaj je namreč nekaj čez sto let, odkar se je v Ljubljani igrala prva slov. veseloigra, naše «Dram. društvo» pa praznuje petindvajsetletnico. Na vse te strani se ozira naša spominska knjiga. Ker pa sega še v davno preteklost slovenskih iger, zato je res v njej zgodovina slovenske dramatike. Koga ne bi mikalo, kar čuje o nekdanjih pobožnih in posvetnih, zlasti jezuitovskih igrah v Ljubljani. Tudi v Loko nas vodi pisatelj k pasijonskim igram in nam kaže, da so v onih časih znali prirejati mnogo večje slovesnosti, nego jih prirejamo dandanes. — Drugi del knjige se peča najbolj z «Dramatičnim društvom», njegovim začetkom, delovanjem na odrin v književnosti, ter našteva vse pisatelje, ki so spisali ali prevéli kako igro, vse predstave, kar jih je priredilo društvo, in vse igralce, ki so sodelovali v l. 1867—1892. — Tretji del nam naznanja novo dôbo, ki se je začela za našo dramatiko v novem deželnem gledališču. Popisuje gradbo in uredbo novega poslopja in slavi prvo slovesno predstavo z dné 29. kimovca 1892. Poslednji del govori kratko o gledaliških predstavah po Slovenskem sploh.*

Ako tudi se je gospod pisatelj mnogo oziral na priobčene in znane vire, vendar je moral večkrat pogledati še v marsikak temen kót, kar mu je prizadelo mnogo truda. Zato nam njegova knjiga večinoma resnično popisuje razvoj dramatike na slovenskih tleh. Tu pa tam se je pač vrnila kaka manj opravičena misel (kakor bi bili n. pr. jezuitje igrali za to, da bi se bili prikupili), tudi jezik je na nekaterih mestih zategnjen po nemški šegi, v obče pa je knjiga pisana z ljubeznijo do naroda in dramatične umetnosti, kakor tudi z navdušenjem in lepimi nadami o boljši naši bodočnosti.

V knjigi so štiri slike, izmed katerih je zlasti prva lepa, a drugo obsojamo odločno.

V «Uvodu» piše gospod pisatelj: «Vsaj jaz si ne morem misliti človeka, ki bi tu mimo (namreč gledališča) šel in se ne bi razveselil videč, kako trdnjavo slovenske narodnosti imajo tu Slovenci in kako glasnico plemenitosti in blagosti, prosvete in napredka ima narod slovenski». Dostaviti treba, da je tu malo preveč vesele in srečne zadovoljnosti gledé na to, kolikokrat se igra slovensko in kolikokrat nemško. Potem

pa, kar je pglavitna naša misel: Smemo se veseliti gledališča, ako se bodo igrale dobre igre. Ako se pa ne bodo igrale dobre igre, ampak samo stvari, ki dražijo čutnost in vzbujajo k večjemu smeh, ako bodo te igre slike izprijenega življenja, potem bode pravi narodnjak potočil solzo, gredoč mimo novega hrama naše Talije. O, da bi take solze ne bilo nikdar treba!

Kratek nauk o glasbi. *Spisal Anton Nedved. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1893. 8°. Str. 29. Cena 15 kr. po pošti 17 kr. — O tej knjižici nam ni treba obširno govoriti, ker njena vsebina ni velika. Podaje nam prve in glavne nauke o glasbi. Stvar in jezik nam v obče ugajata, beseda «triler» pa nikakor ne.*

Dr. Fr. L.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Kolunićev zbornik. *Hrvatski glagolski rukopis od godine 1486. Latinicom na svjet izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1892. Knjižara Jugoslavenske akademije (Dioničke tiskare). Tisak Dioničke Tisk. 8°. Str. XXVIII + 272. Cena 2 gld. 50 kr. — Pred nami je znamenita knjiga, ne samo za jezikoslovca, ki bode sevé gledal le na jezik, ampak tudi za bogoslovca in pridigarja. Naš rojak gosp. M. Valjavec je objavil glagolski rukopis iz l. 1486. v latinici, in ta rukopis je najbrže prevod dveh del sv. Bernardina: postnih pridig in pa razprave o sedmih smrtnih grehah. V predgovoru pripoveduje gosp. izdajatelj, da je iskal izvornik tega rokopisa, a ni ga našel med latinskimi deli sv. Bernardina. Zato sodi, da je bil izvornik laški, o čemer priča tudi jezik v rokopisu. Žal, da tudi mi ne moremo tega preiskovati ali dati preiskovati. Tu povemo le nekatere stvari, da spoznajo naši čitatelji značaj in vsebino objavljenega dela. Naš rukopis hrani jugoslav. akademija in je iz Kukuljevićeve zbirke. Pisal ga je «Brozъ, žakan . . . plemenem Kolunićъ . . . gospodinu Leonardu vikaru gotanskemu». Namen rokopisu je pač ta, da bi ga rabili pridigarji za cerkvene nagovore. Govorov je 40 (4 nepopolni); razprav je sedem, katerim so dodana nekatera poglavja o raznih predmetih. Govori so po vsebini dobro razrejeni, tvarina je točno razdeljena, kakor pri školistikih, pripovedovanje je mično, prigovarjanje in prepričavanje krepko. V jeziku se kaže — kakor omenja gosp. izdajatelj — borba ali omahovanje med starim cerkvenim in tedanjim narodnim jezikom. Za vzgled dva stavka iz govora «v nedilu cvit'nu»: «. . . Govori evangelistъ, da budući Jsusъ prišalъ na goru maslinsku hotijući poiti v' Erusolimъ, posla d'va učenika v gradъ Erusolimъ, da bi mu pripelali oslicu, ka imiše ž'drebe i ka biše od'lučena na rabotu općen'sku. Govori evangelistъ, da učenici učiniše, kako imъ Isuhrstъ biše rekaъ, i prišad'shi učenici s oslicu i sinom ee, i sede Isusъ na noć i poidoše v Erusolimъ i vasъ plkъ erusolimski izide proti nemu . . .» — Gosp. izdajatelj je napisal predgovor, razlagajoč rukopis sam, njegov jezik,*

posebej ptuje besede, dodal pa vseskozi pod črto opazke, ki tolmačijo tekst. Kdor izmed naših duhovskih naročnikov, hrv. ali slov., kupi knjigo zaradi pridig in razprave o grehah, imel bode v njej prav primerno in dobro tvarino za javne cerkvene govore.

Dr. Fr. L.

Knjige «Maticе Hrvatske» za l. 1892.

Matica Hrvatska je izdala za leto 1892. te-le knjige: 1. Hoić: Slike iz obćega zemljopisa. Knj. III. (Pouč. knj. XVII.) — 2. Mignet: Poviest francuzke revolucije od god. 1789. do god. 1815. Preveo Ivan Rabar. (Svjetske poviesti knj. XI.) — 3. Antologija Hrvatska. Umjetno pjesništvo starijega i novijega doba. Sastavio Hugo Badalić. — 4. Novak: Pod Nehajem. Pripovijest. (Zab. knj. CXLV—CXLVII.) — 5. Carić: Kristof Kolumbo i otkriće Amerike. — 6. Tomić J. E.: Pastorak. Pučki igrokaz u četiri čina. (Zab. knj. CXLVIII—CXLIX.) — 7. Šandor - Gjalski: Osvit. Slike iz tridesetih godina. (Zab. knj. CL—CLIII.) — 8. Smičiklas i Marković: Matica Hrvatska od god. 1842. do god. 1892. Spomen-knjiga. — 9. Plutarhovi izabrani životopisi, dio prvi. (To dobé udje samo za doplaćan 1 gld.)

(Dalje.)

ČEŠKO SLOVSTVO.

Slovstveni paberki s Češkega.

(Zbral univ. doc. dr. J. Tumpach.)

Dragi gospod urednik! Obljubo, s katero sem se pred časom zavezal Vam in svojemu milemu prijatelju dr. K., pričujem izpolnjevati s tem, da Vam pošiljam za «Dom in Svet» prve paberke, katere sem za Vas zbral na našem slovstvenem polju. Bolje bi bilo morda, če bi bil imenoval te svoje dopise «Quodlibet», ker nikakor ne mislim pisati sestavnega poročila o našem slovstvenem delovanju, marveč ravnati se hočem tako, kakor se mi ravno nameri in mi v spominu oživé slovstvena dela; nadejam se, da temu ne oporekate; v tem bo po moji sodbi nekaj več raznolikosti. Pa saj napis ni vse in zato ga ne premenim; rajši takoj začnem. Samo te slobode si še želim, da me nimate za nemarnega dopisnika, če bi kako moje poročilo ne prišlo ob pravem času navzlic moji dobri volji.

Pri nas je «na národa roli dědičné»¹⁾ čilo življenje. Slovstveni trg je kar zasut z najrazličnejšimi proizvodi. V vseh strokah in delih vede, lepega slovstva, pesništva se deluje v resnici »s chutí úsilivnou«, kakor si je to nekaj želel pevec nesmrtné «Slávy dcery»; res ne moremo vsega opaziti in zabeležeti, tem manje vsega prečitati, da ne rečem: proučiti.

Če bi sodili po številu slovstvenih proizvodov o številu naroda, moralo bi nas biti ne pet, marveč štirikrat pet milijonov.

Kakšen razloček je med sedanjostjo in dobo pred šestdesetimi — sedemdesetimi leti! Tedaj

je imel vsak posamnik, katerega je pobožalo jutro probujajočega se narodnega življenja, v svoji knjižnici vse češko slovstvo vseh strók; sedaj pa je mogoče strokovnjaku le z velikimi gmotnimi sredstvi preskrbeti si knjig, spadajočih v njegovo lastno stroko, in le s težka more misliti na to, da bi si nakupil knjig iz drugih strók. Tako so se premenili časi. No seveda so sedaj razmere tudi izcela druge, kakor so bile tedaj. Pred šestdesetimi leti je bilo jako težko najti češki knjigi založnika; sedaj pa je založnikov na izbiro. Množé se tudi od leta do leta bralci, tako da danes ni že več vasice pri nas, kamor bi ne dohajala češka knjiga. Po vseh občinah se ustanavljajo knjižnice; da, po nekaterih ni samo jedna, marveč so po tri, štiri knjižnice, po mestih seveda še več. Ustanavljajo jih posamniki, vzlasti duhovščina, ustanavljajo jih razna društva, n. pr. «Besede» (Čitalnice), «Čtenářské jednoty» (bralna društva); ustanavljajo jih visokošolci, n. pr. akademično društvo «Radbuza», «Sázavan» itd., ustanavljajo jih slovstvena društva bogoslovcev iz češko-moravskih semenišč, katere imenujejo «Sušilovke», ustanavlja jih društvo «Vlast» in na Šleskem posebno «društvo za ustanavljanje knjižnic» itd. Potem ni čuda, če založniki pri izdavanju knjig kar tekmujejo med seboj. Poprej je bil pisatelj vesel, če ga je založnik povabil na jeternice, da bi takó nagrado vsaj pojedel, sedaj pa plačujejo mnogi založniki za naše razmere v resnici sijajne nagrade. In pri tem se jim jako dobro godí. Pohvaliti jih treba še v tem, da pri zunanji upravi knjig ne varčujejo, in da se zato v tem obziru naše knjige lahko merijo z vsemi drugimi, nemškimi, ali francoskimi. To velja zlasti pri tistih proizvodih, ki izhajajo v zalogi Ottovi, Topičevi in Vilímkovi.¹⁾ Sicer so pa te tri tvrdke največje češke založne tvrdke: njim se pridružujejo še druge, n. pr. Valečkova, Urbánkova, Stýblova, Kotrbova, benediktinov Rajhradskih, Hynkova, Reinwartova, Řivnačeva i. dr.

Vrh tega so našem slovstvu v krepko podporo tudi razni zakladi in društva, ki so ustanovljena nekaj v podporo slovstva samega, nekaj v podporo pisateljem.

Tako društvo je «Svatobor», kateremu stoji na čelu češki romanopisec Václav Vlček, urednik «Osvěte». Imovine ima mnogo, in sicer so največji del njegov darovi duhovnikov, n. pr. Filipa Čermáka, Stulca, Pechara, V. Třebizskega itd. Pač so se pritoževali, in ne po krivici, da se pri podeljevanju daril včasih premalo gleda na namere teh blagih darovalcev. Tudi imovina drugega podobnega društva «Maja», v katerem se družijo po največ mlajše pisateljske moči, vedno raste in ima razne in vsakovrstne vire. Imetek njegov pa vendar ni bolj narasel, nego katoliškega društva «Vlasti», da si je to mlajše od prvega.

Društvo «Vlast» je ustanovil šele pred osmimi leti duhovnik nadškofije Praške, Tomaž Škrdle. Danes pa šteje že nad 1600 udov, vplačavših po 50 gl., in 130 členov, vplačavših po 100 gl., katerim se pridružuje cela vrsta takih, ki pla-

¹⁾ Na naroda dednem polju.

¹⁾ Menda tudi Šimáčkovi.

Uredn.

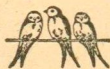
čujejo vsako leto po 3 gl. Zato more to društvo vsako leto blagodarneje razvijati svoje delovanje. Že sedaj izdaje tri liste: «Vlast» (domovina), «Vychovatel» (vzgojevatelj) in »Dělnické noviny» (delavski list). Poslednji list ima vrh tega še svoj lastni zaklad, ki znaša že nad 2000 gld. S tem se zlasti poravnava stroški za predavanja, katera napravlja društvo za delavce in kmete na deželi; ž njim podpira »Historický kroužek» (zgodovinski krožek), ki se je pri tem društvu sestavil; ž njim ustanavlja knjižnice in daje čitati knjige, da bi se kmalu mogel izdati seznam vseh knjig, ki so vredne priporočila. Društvu predseduje sedaj dr. Rudolf Horský; vsi škofje češki so mu udje.

Podobno ima tudi «Dědictví sv. Prokopa» za izdavanje vednostnih bogoslovskih knjig precejšno imovino, namreč do 80.000 gl.: členov ima okoli 1800, vplačavših po 40 gl. Omenjati nam je tudi: «Dědictví maličkých», ki ima svoj sedež v Kraljevem Gradcu in izdaje knjige za mladino, «Dědictví sv. Janské» v Pragi, «Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje» na Moravskem, dalje «Maticе Česká», «Maticе Moravská» itd. Nedavno se je pridružila tem društvom in fondom (zakladom) «Česká Akademie», katero je ustanovil njen sedanji predsednik stavitelj Hlavka, in kateri so pomnožili imetje mnogobrojni darovalci; med temi je rodbina cesarska, plemstvo

in mesta. Pod zaščitnikom nadvojvodo Karolom Ludovikom se jako veselo razcvita in močno upliva na razvoj češkega slovstva s tem, da sama zalaga razne proizvode in da deli drugim podpore.

Ker je toliko gmotnih pomočkov, ni čuda, da število pisateljev vedno rase in sicer tako v smeri vednostnega kakor tudi zabavnega slovstva. Seveda ni vse dobro zrno, kar se izdā. Vzlasti naše pesništvo je že zdavna nehalo biti «deviško»; zavlekli so vanjo frivolnost, katere glavni zastopnik je pri nas Vrchlický (Emil Frida) s svojo šolo. Ni prav trditi, da je on prvi, ki tako piše; že dolgo pred njim je zlagal take pesmi Pavel Šafařík, sicer tako zaslužni učenjak in raziskovalec slovanski. Vkljub temu pa moramo hvaliti pri Vrchlickem izborni obliko, lahki zlog in neizmerno plodovitost. Če bi se z obliko njegovih spisov skladala še vsebina, nihče bi mu ne mogel odrekati prvega mesta med češkimi pesniki. Sicer pa v nekaterih stvareh nadkriljujejo mojstra njegovi učenci, med katerimi se vzlasti Machar in Mužík odlikujeta s svojo brezversko ali vsaj za vero brezbrizno (indiferentno) smerjo; «Hlídka literární», list prinašajoč samo slovstvene novice in ocene novih del (izdajejo ga Rajhradski benediktinci), «Obzor», Brnski list za lepo slovstvo, in «Vlast» so podali o tem že mnogo vzgledov.

(Dalje.)

Razne stvari.

Naše slike.

«V izdelovalnici tiskanih slik» (str. 97). Slika nam predočuje, kako se vrši delo zlasti pri bakro- in jeklorezih. Na levi se vidi mlađenič, ki riše, na desni pa imaš moža, ki po sliki reže v ploščo ali rezanko. V ozadju so razne priprave za obdelovanje ploč: dva izpirata vrezano podobo, jeden pripravlja tekočino, jeden popravlja morebiti napake, v ozadju pa dva tiskata s posebnim tiskalom. Naj pojasnjuje slika čitateljem, kar smo in kar bomo pisali o tiskanih slikah. — O Ivanu Pucherju, svetlopisču (fotografu) izpregovorimo pod posebnim naslovom. — «Jan Mieczisław Baudouin de Courtenay» (tako naj se čita pravilno njegovo ime v poljski pisavi in blagovoljno popravi tiskarski pogrešek na str. 97 in 99). Natančno po fotografiji posneti obraz našega jezikoslovca je prav tako prikupljiv, kakor njegov dobrovoljni slovanski značaj. Za fotografijo izrekamo zahvalo g. Kašparju Križniku v Motniku. — Velezanimiva je slika na str. 105: «Gregor Rihar na Blejskem Jezeru.» Ne samo, da nam kaže slavnega in nepozabnega slovenskega skladatelja v res pesniški in slikoviti okolici, ampak tudi njen izvirnik je delo posebne vrste. Pred dvema letoma nam je poslal g. kapelan Ivan Kačar malo sliko, 83 mm visoko in 65 mm široko s podpisom (spodaj pod črto): «Gr. Rihar».

Ob desni strani pa, na dnu čolna, je zapisano: «Svetlopis I. Pucher (m. p.) 1856.» Lepa sličica mi je jako ugajala, da si je njena barva rjavosiva nekam neprijetna. Ugibal sem, kaj bi bila, kako bi bila neki narejena. Prepričal sem se, da je prava fotografija, posneta po narisani sliki. Dal sem jo pogledati dvema prijateljema; ta dva sta mislila, da je fotografija narejena po narodi. A to nikakor ni. Gore se ne naredé po narodi nikdar tako krepko, kakor so izražene tukaj: na stopnjicah se čisto jasno vidi črtanje, zakaj črte, bolj ali manj pravilne, presekanke, tanjše in debelejše, se dobro spoznajo. Torej fotografija po risbi. A kje je risba? Čakajoč, da se mi ta stvar pojasni polagoma sama ob sebi, dam gospodu Jos. Zeplichalu narisati sliko prav po Pucherjevi sliki. Novo risbo vidijo čitatelji v listu; narejena je natančno po fotografiji, samo namestu visokega cilindra v fotografični podobi nam kaže naša (zaradi vkusnejšega lica) navadni nizki klobuk. Nekako tak je bil izvirnik, po katerem je naredil Iv. Pucher fotografično sliko. Ko bi ga kateri izmed naših prijateljev zasledil, prosimo, naj nam to sporoči.

Pucherjeva slika je narejena na navaden papir, ki je pa posebno pripravljen za fotografijo ter je fotografom znan kot solnati papir. Dasi je slika stara 47 let, vendar je še popolnoma krepka in živa; priča nam, da je bil Pucher res umen, spreten in natančen fotograf.

O izvorniku sodim, da ga je Pucher sam risal. Pucher je bil na Bledu kapelan od 1846. do 1853. l. in je risal razne stvari, ki so mu tukaj ugajale. Skoro gotovo sta bila prijatelja z Riharjem, ker je tudi Pucher jako ljubil glasbo. Zato ga je pač narisal tako mično. Pozneje pa, ko je bil kapelan v Cerkljah, fotografiral je svojo sliko.

G. Iv. Kačar nam je sporočil, da je dobil podobo od svojega župnika Frančiška Riharja, ki je dné 15. julija 1888 umrl v Planini, in sicer v neki knjižici, ki jo je prejel za spomin. Ker je bil ta Rihar v sorodu s skladateljem, ne čudimo se, zakaj jo je hranil v svoji molitveni knjižici. — «Dolina Bele Vode v Tatrach» (str. 113). To sliko popisujemo že drugodi. Zanimiva je tudi nasledna slika na str. 121, ki nam kaže popolnoma po istini pagodo (to je tempelj buddhovske vere) na otoku Ceylonu. Todi je nedavno potoval naš nadvojvoda Frančišek Ferdinand. — Egiptovskega podkralja mati (str. 129). V Egiptu mi je zatrdil kupec, kjer sem kupil izvorno sliko, da kaže ženo podkraljevo, pravo in prvo soprogo Tefvikovo, očeta Abbasovega. Jaz je nisem videl, torej ne morem biti za poroka, ali je res, ali ni. A jako verjetno se mi zdi, da me kupec ni prevaril, ker je prav tako prodajal tudi sliko podkraljevo. Kajpada je bila taka sedanjega podkralja mati tedaj, ko je bila mlada. Čitatelji vidijo tu ono željo, da bi pokazala razkriti obraz, a brani ji njena vera. Torej le na pol, da se ustreže nekoliko Mohamedovi veri in ženski ničemernosti.

† Josip Marn.

Kar je že v poslednji številki napovedoval naš gosp. sotrudnik, to se je zgodilo: prof. in kanonik Marn je umrl dné 27. pros. ob pol desetih dop. Ker je bila številka 2. že dotiskana, tedaj nismo mogli v njej tega omenjati. Stolni kapitelj ljubljanski in naša «Matica» sta izdala mrtvaške liste. Mnogo ljudij je prihajalo kropit mrliča. Pogreb je bil v nedeljo, dné 29. pros. ob pol petih, veličasten, dasi je bilo vreme neugodno. Naša «Matica» se ga je udeležila z odborom, «Hrvatska Matica» in «družba sv. Jeronima» po zastopnikih. Blagoslovil je truplo mil. knezoškof, na pokopališče spremil g. stolni prošt dr. Klofutar, bogoslovci pa so mu pred stanovanjem, v stolnici in ob grobu ganljivo zapeli odhodnico. Po končanem obredu mu je govoril gospod prof. Levec kratko nagrobnico, slaveč ga kot vzgojitelja in književnika. — Pokojnik je poslednja leta večkrat bolehal. Odkar so ga dné 4. vinotoka m. l. poslali z viteškim križem Franc-Jozefovim, ni bil več zdrav. Lotila se ga je vodenica in tudi spravila pod zemljo. Koncem šolskega leta 1891/92. je bil stopil v pokoj po 35 letnem delovanju na tukajšnji višji gimnaziji, kjer je učil poprej krščanski nauk v prvih štirih, in slovenščino v višjih razredih; poslednji čas je učil samo veronauk. — S temi vrsticami dopolnjujemo življenjepis pokojnikov, ki ga je objavil naš list l. 1891. v 3. in 4. številki. Pokojniku kličemo: Naj v miru počiva! Dr. Fr. L.

Ivan Pucher, svetlopisec.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Kdo je bil Ivan Pucher? Mož, žal, preveč pozabljen po smrti, kakor je bil malo znan v življenju. Imel je pa duha, s katerim bi si bil v ugodnejših razmerah pridobil svetovno slavo. Če povem, da je bil naš rojak, Slovenec, umetnik, da je v fotografiji vsaj nekaj stvari gotovo izumil, opravičil sem dovolj mali spis, ki ga posvečujem «Dom in Svet» njegovemu spominu.

Kolikor se spominjam, pravil mi je pokojni župnik Arhar v Repnjah pred petimi leti kot posebno znamenitost to, da je Pucher poskušal izdelovati fotografije z žveplom, in da je zaradi tega v njegovem stanovanju vedno smrdelo, še dolgo potem, ko je šel drugam in so njegove sobe prebelili. Arhar je Pucherja dobro poznal, bil je pred njim kapelan v Cerkljah.

Drugi, ki mi je pravil o možu in sicer pred tremi leti, bil je gospod G. Pirc. Povedal mi je, da raziskuje o pokojniku, da je zvedel o svetinji z Londonske razstave, o neki diplomu in drugih stvareh, katere je dobil v roke rajni Dežman, a so potem nekam izginile. Prosil sem ga takrat, naj bi objavil v «Dom in Svet»-u, kar bi dognal, kar je on tudi prijazno obljubil. Kmalu potem dobim od g. Kačarja fotografijo, o kateri sem pisal malo poprej. Ljubljanski muzej je hranil par njegovih stvari, a lani je dobil od gospé Polčeve, Pucherjeve sestre, jedno pismo, barvano risbo, fotografijo na steklo in slovensko pesem. To je napotilo muzejskega variha, gospoda Müllnerja, da je natančneje pozvedoval o pokojniku. Kar je zvedel, priobčil je s Pucherjevo sliko vred v 1. številki t. l. svojega časopisa «Argo». Ta objava bode menda še bolj spravila v tir raziskovanje o znamenitem možu.

Pisatelju teh vrstic je res v srcu želja, da bi se kaj več zvedelo o pokojniku, in ni težko umeti, zakaj. Ne samo, da je bil duhovnik in navzlic dolžnostim svojega stanu deloval za vedo in umetnost, bil je tudi prvi kranjski «amateur-fotograf», to je fotograf iz ljubezni do lepe te umetnosti; poleg tega je bil velik prijatelj umetnostim. Ko bi še živel Pucher, mislim, da bi bil našemu listu vnet podpornik in sotrudnik.

Glavne podatke o Pucherju sem doslej posnel po teh-le virih: Iv. Lavrenčič, «Zgodovina cerkljanske fare», str. 110; A. Müllner «Argo» 1893, str. 1 in 3; «Sitzungsberichte der mathematisch-naturwissenschaftlichen Classe der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften» VI. B. (1851), str. 43—46, kjer popisuje svojo iznajdbo, kako se narejajo z žveplom prozorne fotografske slike na steklo; Matija Koželj, slikar v Kamniku: pismeno in ustno poročilo o Pucherju, katerega je dobro poznal in s katerim je mnogo občeval; g. M. Koželj mi je na ogled poslal jedno fotografijo na papir, fotografijo na steklo in risbo s kredo na papir; gosp. Polec, sodnik v Kamniku: fotografijo na steklo, ki kaže Pucherja samega in po kateri je g. Koželj narisal portret za naš list. Ker se ga on spominja še dobro, kakšen je bil po obrazu, zanesljiva je njegova slika. Objavimo jo kmalu.

(Dalje.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Nabiralo se je dosti dolgo v uredniških zapiskih. Upam, da se mi ni treba bati nikake nevolje zaradi prepogostnega govorjenja; torej danes zopet lahko rečem katero.

Duo si faciunt idem, non est idem: ako storita dva isto reč, ni ista reč, veli pregovor. To mi je prihajalo na misel, ko sem čital Levstikove ocene in bojevne spise. Kaj bi bilo, ko bi «Dom in Svet» tako ostro pisal? No, če tudi bi bilo morda včasih dobro, vendar nam ni žal zaradi nekolike milobe, s katero so prekuhane naše ocene. Odkritosrčno povem svoje mnenje. Meni se zdi, da je največkrat mnogo več duševne energije ali kreposti v zmernem in milobnem spisu, nego v ostrih, gorgupih in perečih napadnicah. Kolikokrat mi hoče pero — rekel bi — kar samo zapisati grenko in trpko besedo! Če sem v nevolji, bila bi mi prava slast, dati duška svojemu žolču. Toda pamet mi ustavi tako besedo, tak izraz in mislim si: Kaj dosežem s tem? Ali koga poboljšam? Nikogar; pač pa ga najbrže razsrdim. Torej — mirno, polagoma, premišljeno!

Med Lestikovimi besedami in oblikami je marsikatera taka, da bi se dalo o nji govoriti. Na str. 109. sem našel besedo «zatracuje»: «Tudi naj si zapomnijo, da ves moj sostavek v 'Novicah' ne zatracuje družega, kakor itd.» Ali se ni Levstik tukaj do živega vrezal? Pri nas pravimo prav v istem pomenu: «Dobro mu je zatručal», t. j. dobro mu je zabičal ali ostro povedal. Zatručati pa je nemškega izvira.

Levstik piše «raje», v pomenu bolj rad, kot prislov. Tudi v našem listu je bila nekđaj ta oblika. Nekoč je imel neki slovenski list priliko, da je navedel iz našega lista nekoliko stavkov po besedi. V teh je bila tudi oblika «raje», in urednik onega lista, katerega urednik Levstikovih spisov pozna prav dobro, dostavil je prav po «profesorski šegi» «sic!», češ — milo razlagam — tako zna pisati ta urednik «Dom in Svet»-ov.

Človek bi mislil, da utegne potemtakem po Levstiku kar mrgoleti «sic!»-ov. Ali je morda oni sikovec mislil, da mi ne vemo, zakaj tako pišemo, da ne vemo, kako se naredi primerjalna in presežna stopinja od r a d? Duo si faciunt idem, non est idem.

S tem sem se dotaknil za naš list jako sitne in kočljive stvari, o kateri treba da izrečem besedo v pojasnilo, in le želim, da bi bilo s tem mir besedij.

Naš list je dijakom priljubljen; z veseljem slišimo, da ga radi čitajo. Naravno je torej, da želé iz njega naučiti se tudi lepe slovenščine. Če pišejo naloge v slovenskem jeziku, utegnejo se ravnati po pisavi našega lista, po njegovih oblikah in njegovih posebnostih, če tudi menda naša pisava nima nikakih posebnostij, ampak je pisava slovenska, kakoršno so pisali in pišejo najboljši naši pisatelji vseh slovenskih pokrajin. Tako bi bilo pač vse v redu, kajpada, če je naš list res posnemanja vreden. A tu tiči trn. Naloge naših dijakov čitajo njih učitelji slovenščine, ti pa so sami veljaki gledé na pisavo. Kaj se godi? Nekateri učitelji slovenščine se vjemajo večinoma z našo pisavo, in takih učiteljev učenci so zaradi tega jako veseli in srečni, ker dobivajo dobre rede v nalogah. Drugi se sicer ne vjemajo z nami v vseh rečeh, a tudi vedó in pripoznavajo, da tako pišemo radi raznih razlogov, da torej vemo, zakaj tako pišemo. A še tretje vrste so, ki imajo samó svoje nazore za prave, samó svoje misli za resnične, vse druge pa za zmoto in nevednost. Taki popravljajo dijakom vse, kar se ne vjema ž njihovimi zahtevami. Pa to naj bi še bilo; a oni dajejo takim nalogom slabe ali vsaj slabše rede, kakor bi jih dali sicer. In prav ta stvar hudo peče urednika. Recimo, da se dijak pohlevno sklicuje na našo pisavo, dobi odgovor — naj je moder ali ne, kaj za to! — n. pr. tak-le: «Urednik 'Dom in Svet'-a nič ne vé, on ne piše prav; tako je prav, kakor jaz pravim.» In če

je učitelj vrh tega nam še nekoliko nemil, tedaj ima priliko, da nas pred dijaki prav do tal potlači. Hvala Bogu, da se tako ne godi pogostoma, marveč z veseljem priznavamo, da so nam gospodje profesorji, ki učé slovenščino, večinoma prijazni in celó hvalijo naše prizadevanje.

Pa na svetu je vse mogoče, zakaj bi se ne moglo goditi kaj takega, kar sem poprej omenil?

Ne vem, katerim naj bi rekel besedo, učiteljem ali učencem: ali bi one prosil, naj naznanijo svoje misli komu drugemu kakor dijakom; ali naj bi dijake opomnil, da vsak profesor tudi vsega ne vé; ali pa bi čisto molčal. Vendar vsaj nekoliko opomnim. Najmodrejši izmed starih modrijanov je rekel: «Vem, da nič ne vem.» Z znanjem ponašati se, — ni dokaz znanja, še manj modrosti. Toliko dovolj o uredniku! Naša pisava se sme imenovati dobra dotlej, dokler ne bodo naši veljaki izumili boljše. Kadar se bomo uverili, da pišemo kako besedo ali obliko naopak, takoj bomo popravili zmoto ali pogrešek. Naj nihče ne misli, da živimo v egiptovski temoti, da nam niso znane nove in najnovejše stvari; a zakaj bi se morali takoj poprijeti vsake novosti? Vsak dan ne moremo preminjati pisave in oblik, tudi ni prav lahko določiti onega veljaka, po katerem bi se bilo jedino ravnati. Saj vemo, kako se godi veljakom. Prejšnja Janežičeva slovnica je bila zastarela, tako so rekli mnogi. Ko je izšla Šumanova, bilo je od vseh strani ugovorov dovolj; izšla je potem zopet Janežičeva, kakor jo je popravil ali obdelal gosp. prof. Sket, a tudi ta ni ugajala in ne ugaja. Vprašam: ali bode ugajala nova, če izide? Ali se ji bodo vsi uklonili? Če je taka z našimi vodnicami-slovnici, treba pač, da ravna pisatelj previdno in se ne oklene takoj vsakega nasveta. V obče, slovničarji, kritiki in pisatelji slovenski: gojimo bolj strpnost v onih rečeh, ki so dvomljive ali še nedoločene. Izkušnja me uči, da so možje tem bolj premišljeni v govorjenju in pravičnejši v besedah, čim več učenosti so si pridobili. Le srednja učenost se rada zaletava na desno in levo. — Svojim čitateljem-dijakom pa svetu-

jemo, naj se ravnajo v nalogah po željah svojih učiteljev. Tako ne bodo hodili po napačni poti. Ob jednom pa si bodo zagotovili dobre rede iz slovenščine, kar je tudi nekaj, dokler so v šolah. Ko otresejo šolski prah, potem bodo pisali po svojem prepričanju. Naj povem za ta namen, kako je bilo v mojih dijaških letih. V drugi latinski šoli sem se zavedel, kaj je slovenska pisava, kaj je pravilno, in kaj ni. Ob jednom se mi je odprlo, kaj pomenijo razni «tokovi» v naši pisavi, n. pr. stanovitna in postarna pisava Zg. Danice, pa napredujoča Zvonova in potem Zórina. Imeli smo tedaj vrlega učitelja za slovenščino, ki nam je povedal to in ono. Kmalu sva opazila jaz in moj tovariš, katerega sedaj že krije zemlja, kaj je našemu gospodu všeč. Da bi pokazala, kako čitava in ljubiva najnovejše pridobitve, rabila sva v nalogah, kjer je bilo le možno, vse takrat najnovejše besede. Šopiril se je «stoprv» po najinih spisih, zakaj revnega «šele»-ta sva odločno zaničevala; «uprav» nama je pomagal iz vsake zadrege, «ipak» je bil za okrasje, «itak» pa za blagoglasje; «premda» je nekako omagoval, zakaj «akopram» se je zdel mogočnejši; toda «baš» je imel vseskozi prvo mesto in največjo veljavo, bil je nekako glavna moč vsemu spisu. Gospodu učitelju je bilo to všeč, in marsikak dober red se je prikazal v plačilo moje modrosti: vendar — da ne storim nikomur krivice — ne vem za trdno, ali zaradi tega ali zaradi česa drugega.

Nekaj let pozneje dobimo drugega učitelja, ki ni maral za take besede. Bil sem toliko pameten, da jih nisem rabil. Neki tovariš, ki ga sedaj tudi že krije gomila, rabil je vse prej omenjeno besedišče in bil s tem vzrok, da se je naš vrli gospod večkrat jezil. — Tako sem ravnal jaz in mislim, da nisem grešil. Vsaj izpovedal se nisem tega nikdar; danes sem povedal prvič za vzgled svojim čitateljem, mladim in starejšim. Gospodje učitelji lahko spoznajo to-le: Dijak že dobro vé, pri čem da je. Oblastno ravnanje in zaničevanje drugih nazorov ne rodi nikdar spoštovanja. Mirno in zmerno kakor drugodi, tako tudi v jeziku!

(Dalje.)

